

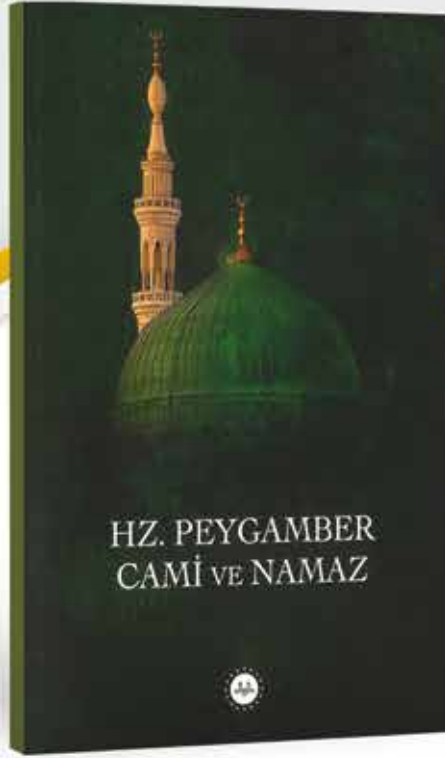
diyanet

Aylık Dergi | Kasım 2025 | Sayı: 419

ALLAH'IN EMANETİ YETİMLER

- İslam'ın Yetimlere Bakışı
- Yetimin Gözünden Dünya
- Geçmişten Günümüze Yetimlerin Kurumsal Himayesi
- Murat Yılmaz ile Yetimler Üzerine Söyleşi
- Her Çocuğun Hakkı

“Hz. Peygamber’in anlam dünyasında camiler, namaz ibadetinin eda edildiği bir mekân olmanın yanı sıra vahdetin, kardeşliğin, dayanışmanın, ümmet bilincinin ve ortak aklın inşa edildiği merkezler olmuştur.”

www.yayinsatis.diyaret.gov.tr

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden, yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

İslam dini ferdî ve içtimai hayatta huzuru önceler. Dinin esaslarından biri olan tevhid ilkesinin toplumsal karşılığı, birlik ve beraberlik içerisinde yaşayan, güven ortamı tesis edilmiş bir ümmet bilincine sahip olmaktır. Bu birliği sağlayacak şey hayatın zorlukları karşısında müminlerin el ele omuz omuza mücadele vermesidir. İlahi kelam, toplumsal huzurun inşası için yetime, öksüze, kimsesizlere iyilikte bulunmayı emreder. Zira yetimler, toplumun uhdesine tevdi edilmiş emanetlerdir. Örselenmiş bir çocuk vicdanı ise geleceğin yüzüne bırakılan kara bir lekedir. O çocukların faturasını bütün bir toplum öder. Geleceğe, toplumdan, insanlıktan alacaklı bir nesil bırakmak istemiyorsak önceliğimiz çocuklar olmalıdır.

“Yetimlerin mallarını haksız olarak yiyenler şüphesiz karınlarına ancak ateş dolduruyorlar...” (Nisa, 4/10.) ayet-i kerimesi, Kur’an-ı Kerim’de ısrarla üzerinde durulan yetim hakkının gözetilmesine çarpıcı bir örnektir. Kendisi de bir yetim olan Hz. Muhammed’in de (s.a.s.) üzerinde hassasiyetle durduğu bir konudur yetimlik. O, yetimlerin horlandığı, mal varlıklarına göz dikildiği, evlilik gibi temel konularda bile özgür iradelerinin ellerinden alındığı bir topluma uyarıcı olarak gelmiş; yetimleri, kimsesizleri himayesine almıştır. Bir gün ashabına dönerek işaret parmağı ve orta parmağını göstermiş, yetime iyilik eden kimse ile kendisinin cennette bu iki parmak gibi yan yana olacağını müjdelemiştir. (Müslim, Zühd, 42.) Müslümanlar da hem ilahi kelamın ışığında hem de “Müslümanların evlerinin en hayırlısı, içinde yetime iyilik edilen evdir.” (İbni Mâce, Edeb, 6.) buyuran Hz. Peygamber’in sünnetince yetimler konusuna büyük önem vermişler, kurdukları vakıf ve dernekler vasıtasıyla da bir yetimin yaşadığı yoksunluğu gidermek için gayret sarf etmişlerdir.

Diyanet Aylık Dergi olarak bu ayki dosyamızda, “Allah’ın Emaneti Yetimler” konusuna yer verdik. Prof. Dr. Nihat Yatkin dosyamız için “İslam’ın Yetimlere Bakışı”nı kaleme aldı. Bilhassa dünyanın içinde bulunduğu duruma mercek tutan Yatkin, ailesiz, korumasız ve savunmasız kalan Gazze’li çocukların sadece Gazze’nin değil bütün dünyanın yetimleri olduğunu dile getirdi. Doç. Dr. Safiye Kesgin, “Yetim’in Gözünden Dünya”, Prof. Dr. Ahmet İnanır, “Geçmişten Günümüze Yetimlerin Kurumsal Himayesi” yazılarıyla dosyamıza katkı sundu.

Bu ayki söyleşimizi ise Yetim Vakfı Başkanı Murat Yılmaz ile gerçekleştirdik. Yılmaz, yetimliğin sadece anne yahut babanın kaybıyla ilgili olmadığını, şefkat ve ilgiden yoksun her çocuğun aslında yetim bırakıldığını vurguladı.

Sizleri birbirinden kıymetli yazarlarımızın kaleminde makes bulan yazılarla baş başa bırakırken her biri cennete birer vesile yetimlerimizin daha müreffeh ve huzurlu bir hayata kavuşmasında, Müslüman toplumlara düşen görev ve sorumlulukları hatırlatarak Rabbimizden de bu çabalarımızda bizlere yardımcı olmasını niyaz ediyorum. Gazze başta olmak üzere dünyanın neresinde zedelenmiş bir çocuk ruhu varsa bunun üzüntüsünü yüreklerinde taşıyan tüm insanlara da şükranlarımı sunuyorum.

Hamza BAYRAM

6 GÜNDEM

İSLAM'IN
YETİMLERE BAKIŞI
Prof. Dr. Nihat YATKIN

11 GÜNDEM

YETİMİN GÖZÜNDEN
DÜNYA
Doç. Dr. Safiye KESGİN

16 GÜNDEM

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE YETİMLERİN
KURUMSAL HİMAYESİ
Prof. Dr. Ahmet İNANIR

22 SÖYLEŞİ

MURAT YILMAZ:
"YETİM YAVRULARIMIZ, CENNET
VESİLESİDİR. YETİMLERE KEFİL
OLAN, ONLARIN İHTİYAÇLARINI
GÖREN KİMSELER CENNETLE
MÜJDELENMEKTEDİR."

26 DİN DÜŞÜNCE YORUM

KULUN RABBİNE YAKARIŞI
DUA
M. Feyzi KILIÇ

29 DİN DÜŞÜNCE YORUM

SON KALEMİZ
AİLE
Rümeysa OĞUZ

32 VAHYİN AYDINLIĞINDA

İYİLERLE OTUR HAKKA KULAK VER
Dr. Mahmut KAYIŞ

34 HADİSLERİN IŞIĞINDA

ŞİDDET AİLEYİ YIKAR
TOPLUMU SARSAR
Dr. Halil KILIÇ

36 RAHLE-İ TEDRİS

YAHUDİLİK TARİHİNDEN İBRET ALMAK
Prof. Dr. İbrahim Hilmi KARSLI

40

MESCİD-İ AKSA'NIN
MİNARELERİ
Betül ALTUN ERİNCİK

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Hamza BAYRAM

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia LEVENT ABUL

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Zeynel Abidin AKDUMAN

Yayın Kurulu
Hamza BAYRAM
Dr. Lamia LEVENT ABUL
Dr. Hüseyin ARI
Dr. Mahmut KAYIŞ
Mehmet YAZICI

Editör
Dr. Esma GÜNER

Yayın Koordinatörleri
Mustafa Mirza DEMİR
Sema DEMİR
Nisanur Mukaddes UYANIK
Rüya TÜRKBEY TEMEL

Sosyal Medya
Asuman AYDIN

Dijital Medya
Şahin BODUR

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Grafik - Tasarım

Epa-Mat Basım Yayın Prom. San. Tic. Ltd. Şti
www.epamat.com.tr

İletişim

Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92
dergi.diyanet.gov.tr
diyanetdergi@diyanet.gov.tr

Sosyal Medya Hesapları

Facebook: /diyanetdergisi
Twitter: /diyanetdergisi
Instagram: /diyanetdergisi

42 YARININ DÜNYASI

SUMUD, İNSANLIĞI DİJİTAL
TEKNOLOJİK KUŞATILMIŞLIKTAN
KURTARABİLECEK Mİ?

Prof. Dr. Muhammed KIZILGEÇİT

46 KISSADAN HİSSE

SAKLI HAZİNENİN PEŞİNDE
Prof. Dr. Güldane GÜNDÜZÖZ

48 BUNU KONUSALIM

AYDIN KARAKELLE:
"SAMİMİ BİR GÖNÜLLE VE DOĞAL
BİR ÜSLUPLA YAKLAŞILDIĞINDA
AÇILMAYACAK HİÇBİR KAPININ
OLMADIĞINI BİZZAT TECRÜBE
ETTİM."

Mahir KILINÇ

50 DİN TARİH TOPLUM

HER ÇOCUĞUN HAKKI
Ferize YEKSEK

52 KUR'AN SURELERİ

FATİR SURESİ
Doç. Dr. Faruk GÖRGÜLÜ

54 DİJİTAL DÜNYA GERÇEK HAYAT

OYUNA MI GELİYORUZ?
M. Cüneyd ÇİĞDEMLİ

56 NEYE NASIL İNANIYORUM?

AHİRET İNANCININ İNSAN HAYATINA ETKİSİ
Prof. Dr. Temel YEŞİLYURT

rengâhenk 60

62 KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

SÖZCÜKLERLE TANIKLIK
Mehmet KAHRAMAN

64 KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

GÖNÜL KAPISI
Hatice KURT

ASRIN İDRAKI

68 BAĞLILIK VE
BAĞIMLILIK
Abdurrahman AKBAŞ

70 KIRILMA NOKTASI

İYAZ B. GANM VE MÜSLÜMANLARIN
GÜNEYDOĞU ANADOLU'YA GİRİŞİ
Alparslan AKÇA

72 SAHABENİN AYAK İZLERİ

SELMAN-I FARİSİ
BAĞDAT'IN KANDİLİ
Enbiya YILDIRIM

76 İNSAN HÂLİ

DİJİTAL BAKICILAR
Rabia ÇAKMAK

78 HATIRA DEFTERİ

MEYVE VEREN İYİLİK TOHURLARI
Nuri SAPMAZ

80 KİTAPLIK

BİR NESLİN ÖNCÜSÜ
CELÂL HOCA
Mustafa Mirza DEMİR

Abone İşlemleri

Tel: 0312 295 71 96 – 97
0312 295 72 05 – 06
Faks: 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr
dosabone@diyanet.gov.tr

Online Abonelik

dergiabone.diyanet.gov.tr
yayinsatis.diyanet.gov.tr

Hesap No

Döner Sermaye Daire Başkanlığı TC Ziraat Bankası,
Mustafa Kemal Mahallesi Şube IBAN:
TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57

Temsilcilikler; Yurt İçi: İl Müftülükleri, İlçe Müftülükleri -
Yurt Dışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri, Din Hizmetleri Ataşelikleri.

Yayın Türü:

Aylık, Yaygın, Süreli Yayın, Diyanet Aylık Dergi (Türkçe)

Baskı

İhlas Gazetecilik A.Ş.
Merkez Mah. 29 Ekim Cad. İhlas Plaza No: 11 A/41
Yenibosna Bahçelievler, İstanbul
Tel: 0 212 454 30 00

Basım Tarihi: 23.10.2025

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Diyanet Aylık Dergi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.

Rahman ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla.

ALLAH'IN EMANETİ YETİMLER

Prof. Dr. Safi ARPAGUŞ

Diyaret İşleri Başkanı

İnsanın iradi fiillerini ahlak ölçülerine göre denetleyen en temel unsur vicdandır. Vicdan; kişinin yaptığı iyilikten mutluluk, işlediği kötülükten ise acı duymasını sağlayan ahlaki bir melekedir. İnsanın diğer varlıkların haklarını koruma güdüsü ve onlara karşı hissettiği şefkat, merhamet, insaf ve adalet gibi duygular bu melekeden neşet eder. Toplumun himayeye muhtaç gruplarına gösterilen ihtimam da vicdan kavramının anlam alanında yer alır. Bu bakımdan toplumların en kırılgan gruplarından biri olan yetimlere karşı ortaya konan muamele, bir milletin vicdani duyarlılığını ve medeniyet seviyesini göstermektedir.

İnsanların yetimlere karşı tutumu, merhametin ve iyiliğin en saf tezahürlerinden biri olduğundan gerçek iyilik ve merhamet, yetimlere yönelik davranışlarda ölçüsünü bulur. Bir yetime sahip çıkılması ve ona el uzatılması, sadece iyilik adına gerçekleştirilen bir davranış değil bununla birlikte aşınan ve kaybolmaya yüz tu-

tan insanlığın ortak değerlerini onarmayı da ifade eder. Bir yetimin derdine derman olup onun gözyaşını silmek, onu koruyup gözetmek, aslında merhamet ve iyilik zemininde bir milletin ruhunu diri tutmaktır.

Yetimler, Allah'ın müminlere emanetidir. Kur'an-ı Kerim, müminlere tüm yaratılmışlara karşı merhametli olmayı, insan onuruna yaraşır şekilde davranmayı emir ve tavsiye ederken özelde de toplumların boynu bükükleri olan yetimleri, Allah'ın birer emaneti olarak müminlerin vicdanına tevdi eder. Onların maddi ihtiyaçlarının giderilmesini, yedirilip içirilmesini, haklarının çiğnenmemesini, sahip oldukları malın muhafaza edilip korunmasını, onlara adil davranılmasını ve ikramda bulunulmasını ısrarla vurgular. Ayetlerde yetimlere dair dile getirilen hususlar, sadece belli bir kesime yönelik ikazlar ve tavsiyeler değil bilakis İslam toplumunun adalet, şefkat ve merhamet anlayışını inşa eden temel yapı taşlarıdır.

Kur'an-ı Kerim, "O seni yetim bulup barındırmadı mı?" (Duha, 93/6.) ayetiyle müminlere, Allah'ın kutlu elçisinin bir yetim olduğunu hatırlatır. "O hâlde sakın yetimi ezme!" (Duha, 93/9.) ikazı ile de yetimlere karşı her türlü ihmalin, küçümseme ve haksız muamelenin ilahi iradeye aykırı bir davranış olduğunu bildirir. Yetime kötü davranmayı, onu küçük görmeyi ve onun kalbini kırmayı açık ve keskin bir şekilde yasaklamakla kalmaz, ona karşı nazik bir dili, koruyucu bir tutumu da emreder. Böyle davrananları hakkın ve erdemin yanında olanlar şeklinde tanımlar. (Belled, 90/11-18.) Kur'an-ı Kerim, iyi ve itaatkâr kulların özelliklerini zikrederken onların kendi ihtiyaçlarına rağmen yiyeceklerini seve seve yetime, yoksula ve esire yedirdiklerini ve bunu herhangi bir teşekkür ve karşılık beklemezsizin sırf Allah rızası için yaptıklarını dile getirir. (İnsan, 76/8-9.)

Dünyaya gözlerini bir yetim olarak açan, küçük yaşta annesinden mahrum kalan ve yetimlerin nasıl bir hâl üzere yaşadıklarını, onların yalnızlığını, korunmaya duydukları ihtiyacı iyi bilen Peygamber Efendimiz (s.a.s.), her ortamda yetimlerin haklarını savunmuş, onların her bakımdan desteklenerek hayat şartlarının düzeltilmesini istemiş ve ümmetine yetimlere sahip

çıkmaları hususunda devamlı tavsiyelerde bulunmuştur. Yetimlerin yalnızca maddi olarak değil manevi bakımdan da korunmalarını tembihleyen Hz. Peygamber'in, bir yetimin başını okşamanın sevabına dair müjdesi, bu sembolik davranışın değerini göstermesi bakımından son derece anlamlıdır. Peygamber Efendimiz, "Ben ve yetimi gözetken kimse, cennette şu iki parmağım gibi yana olacağız." (Buhari, Talak, 25.) buyurmak suretiyle müminler için bu konudaki uhrevi mükâfatı dile getirmiştir. Zira yetimi yalnızlık duygusundan kurtaran o küçük dokunuş, şefkat ve merhametin ifadesi olmakla birlikte onun kalbinde güven, aidiyet ve farkındalık inşa eden bir eylemdir.

Bu ilahi uyarılar ve nebevi tembihler, yetimlere karşı sergilenen davranışların yalnızca yardımlaşma yönüne değil meselenin aynı zamanda sosyal adalet ve hukuk boyutuna da işaret etmektedir. Bu sebeple medeniyetimizde yetimlik, ebeveynini kaybetmiş bir çocuk olmanın ötesinde bir anlam kazanmış; böylece yetimler, Allah'ın kullarına emanet ettiği birer can bilinerek onların himayesi sadece bireylerin değil devletin ve toplumun da ortak sorumluluğu olarak kabul edilmiştir. Medeniyetimizdeki vakıf kültürünün önemli bir kısmı, "Allah rızası için ye-

tim ve öksüzü gözetmek" anlayışı üzerine kurulmuş; milletin vicdanını temsil eden yetimlere yönelik çalışmalar, bireysel sadaka çerçevesini aşır kurumsal bir yapıya kavuşturulmuştur. İslam'ın iyilikte yardımlaşma ve dayanışma mefkûresi, yetimler üzerinden toplumun tamamına teşmil edilerek kimsesizlerin kimsesi olmak, onları koruyup kollamak ve himaye etmek, bir ahlak öğretisi olmanın yanında bir kimlik ilkesi hâline getirilmiştir. Yetimin, öksüzün, mazlûmun ve mağdurun gözyaşını dindirmeyi bir yücelme vesilesi olarak gören Müslümanlar, onları sevindirmeyi, korumayı ve gözetmeyi yüce bir erdem olarak yüzyıllarca yaşatmıştır.

Ahlaki melekelerin merkezi sayılan kalbi (Buhari, İman, 39.) yumuşatan, onu taşlaşmaktan koruyan merhamet, şüphesiz Allah'ın Rahman isminin bir tecellisi olarak insanoğluna en güzel armağanıdır. İlahi emrin ve insanlık onurunun gereği yetimlere merhametle muamele etmek, onlara her alanda sahip çıkmak, özellikle bugün zulüm ve katliamların karanlığında küçük bedenleriyle büyük acılara direnen Gazze'nin yetimlerine kol kanat germek, bu ilahi armağanı büyüterek insanlığın en temel ortak değeri olan merhameti yaşatmak olacaktır. ■

İSLAM'IN YETİMLERE BAKIŞI

|| Prof. Dr. Nihat YATKIN

Yetim; Arapça bir sözcük olup “ye-te-me” kökünden türemiş bir kelimedir. Çoğulu “eytâm, yetâmâ”dır. Sözlükte, “bir olmak, yalnız olmak, tek başına kalmak, benzeri bulunmamak, zayıflık ve muhtaçlık” gibi anlamlara gelmektedir. (Abdüsselam Arı, “Yetim”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 43/501.)

Terim olarak yetim, bülüğ çağına girmeden önce babasını kaybeden çocuk anlamında kullanılmıştır. Zira Hz. Peygamber (s.a.s.) bir hadis-i şerifinde, “Bülüğa (ergenliğe) erdikten sonra yetimlik kalkar.” buyurmuştur. (Ebu Davud, Vesâyâ, 9.) Aslında yetim kavramı ile ilgili görüş farklılıkları vardır. Buna göre kimileri yalnız babası bülüğ çağından önce vefat eden yahut kaybolan çocuğa yetim derken bazıları da annesi vefat eden için de yetim kavramını kullanırlar. (*MEB İslam Ansiklopedisi*, 8/461.) Anadolu’da genellikle, ister babası ister annesi vefat etmiş olsun, bu çocuğa yetim derler. Bazı yörelerde ise annesi vefat edene öksüz, babası ölene ise yetim derler. Hatta hem annesi hem de babası ölen çocuğa öksüz diyenler de vardır.

Sonuçta bir çocuk için hem anne hem de baba bağı son derece önemlidir, dolayısıyla bu bağlardan biri koptuğunda çocuk, ya annenin şefkat ve merhamet kucağından ya da babasının güçlü himayesinden mahrum kalacaktır. Hele ki her iki bağ koptuğunda çocuk bütünüyle mezkûr değerlerden mahrum kalacaktır.

Hız. Peygamber de bir yetimdi

Hız. Peygamber, doğmadan iki ay önce babasını, altı yaşına geldiğinde ise annesini kaybederek her iki bağdan mahrum kalmış bir yetim ve öksüzdü. Her ne kadar dedesi Abdulmuttalib (sekiz yaşına kadar) sonra da amcası Ebu Talib onu himayelerine alarak büyütmüş olsalar da muhtemeldir ki baba ve anne hasretini hep yüreğinde hissetmiştir. (İbn Hişâm, *es-Siretü’n-nebeviyye*, thk. Mustafa es-Sekâ (y.y.: Mektebe, 1955), 1/179.)

Altı yaşında yetim ve öksüz kalan Allah Resulü'nün (s.a.s.) empati kurma yeteneğinin son derece gelişmiş olması gayet doğaldır. Bu yetenek sayesinde yetimleri en iyi anlayacak olan, onların neler hissettiğini bilen Allah Resulü (s.a.s.), Cahiliye Dönemi'nden itibaren yetimlere sahip çıkmış, haklarını korumaya çaba sarf etmiştir. Zira Cahiliye Dönemi'ndeki kabile savaşları, yağmalamalar, çapulculuklar, adam öldürmeler neticesinde çok sayıda çocuk yetim kalıyordu. Her ne kadar yetimlerin velayetini kabile reisleri üstlense de onlar, ezilmekten, hor ve hakir görülmekten, haklarının gasp edilmesinden hatta mirastan mahrum bırakılmaktan dahi kurtulamıyorlardı. Özellikle de kızlar bu zulüm ve haksızlıktan en çok etkilenenler oluyordu. Öyle ki yetimin velayetini üstlenen kabile reisinin bizzat kendisi ona zulmediyor ve mirası dâhil haklarını büsbütün gasp ediyordu. (Hüseyin Ertuğ, "İslam'da Yetimlerin Hukûkî Statüsü", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16/31 (2009), 134.)

İslamiyet'in gelişi ile bu çirkin tablo değişmiş; gerek Kur'an-ı Kerim'de gerekse hadislerde yetimleri sahiplenilen, onlara iyi davranılmasını ilke hâline getiren ve her türlü haklarının korunmasını emir ve tavsiye eden hükümler yer almıştır. Şimdi ayetler ve hadisler ışığında İslam'ın yetimlere bakışını, öz olarak görmeye çalışalım.

Yetimlere iyi davranılması

Çok sayıda ayet ve hadiste yetimlere, insan onuruna yakışır

bir şekilde iyi davranılması emir ve tavsiye edilmekte; bunu yapmayanlar ise kınanmaktadır. Mesela Yüce Allah bu konuda İsrailoğullarından söz aldığını şöyle ifade etmektedir: "Hani, biz İsrailoğullarından, 'Allah'tan başkasına ibadet etmeyeceksiniz, anne babaya, yakınlara, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz, herkese güzel sözler söyleyeceksiniz, namazı kılacaksınız, zekâtı vereceksiniz.' diye söz almıştık. Sonra pek azınız hariç, yüz çevirerek sözünüzden döndünüz." (Bakara, 2/83.)

Bu ayet bize yetime iyilik yapmanın evrensel bir ilke olduğunu gösteriyor. Keza Nisa suresinde, "...onlara güzel söz söyleyin." (Nisa, 4/5.) buyrulur yetimlerin incitilmemesi emredilmiştir.

Bir yetim olan Hz. Peygamber'i (s.a.s.) himayesine aldığını belirterek; "O, seni bir yetim olarak bulup da barındırmadı mı!" diyen Yüce Allah iki ayet sonra, Hz. Peygamber'in şahsında bütün insanlardan bunun karşılık görmesini isteyerek şöyle buyurur: "Öyleyse sakın yetimi ezme!" (Duha, 93/9.) Maun suresinde yetimi şiddetle itip kakmanın, dini yalanlayan inkârcının vasfı olduğunu açıkça ifade eder. (Maun, 107/1-2.) Hane-i saadetlerinde çok sayıda yetimi bizzat himaye eden ve yetiştiren Hz. Peygamber de yetimlere şefkatli ve iyi davranılmasını tavsiye ederek; "Yetime karşı şefkatli bir baba gibi ol!" (Heysemi, thk. Hisâmüddîn el-Kudsî, *Mecmeu'z-zevâid* (Kahire: Mektebetü Kudsi, 1994), 8/163.) buyurmuş, diğer bir hadisinde ise "Müslümanlar içinde en hayırlı

ev, içinde yetime iyi davranılan evdir. Müslümanlar içinde en kötü ev de yetime kötü davranılan evdir." (İbn Mace, Edeb, 6.) uyarısı ile yetimin bulunduğu evin değerinin ona bağlı olduğunu belirtmek istemiştir.

Kız olsun erkek olsun, sorumluluğu altındaki yetimlere iyi davrananlara mükâfat olarak cennette kendisi ile yakın komşu olacağını beyan eden Hz. Peygamber, bunu söylerken iki parmağını yan yana getirmiştir. (Buhari, Edeb, 24.)

Yetimlerin hakları ve onlara karşı sorumluluklar

Yüce Allah, yetimlere iyi davranılmasını emrettiği gibi onların haklarının korunmasını da emretmiş, buna uymayanlar ise yeri geldiğinde uyarılmıştır: "Geriye eli ermez, gücü yetmez çocuklar bırakmış olmaları hâlinde onlar hakkında endişe duyacak olanların (başkalarının yetimleri için de) kalpleri sızlasın; Allah'tan sakınsınlar ve doğru söz söylesinler." (Nisa, 4/9.) Enes b. Malik'in anlattığına göre vefatı esnasında Hz. Peygamber, emri altındaki insanlara nasıl davranılması hususunda keskin bir tavır sergileyerek şöyle vasiyet etmiştir: "... Emriniz altındaki insanlar hakkında Allah'tan korkun! İki zayıf hakkında Allah'tan korkun: Dul kadın ve yetim çocuk..." (Beyhaki, *Şuabu'l-iman*, thk. Muhtar Ahmet en-Nedvî (Hind: Mektebetü'r-Rüşd, 2003), VII, 477.)

Bilindiği üzere adalet, hukukun temel ilkesidir ve toplum düzeni ile bireylerin haklarının korunmasında çok önemli bir rol oynar. Özellikle de çocuk, yetim ve kadın gibi kırılgan kesimler

için adalet daha da önem arz etmektedir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s.) de bu iki sınıfa dikkat çekerek sert bir uyarıda bulunmuştur: “Allah’ım! Ben yetimin ve kadının, bu iki zayıf insanın hakkını ihlal etmekten insanları şiddetle sakındırıyorum.” (İbn Mace, Edeb, 6.)

Yetimlerin mallarının korunması

Yetimlerin haklarının korunmasında, onlara iyi davranmanın ardından mallarının korunması gelir, denilebilir. Bu itibarla gerek Kur’an-ı Kerim’de gerekse hadislerde yetimin malının yenilmesi şiddetle yasaklanmış; bunun yanında veli-vasilerin yetimin malı hususunda titiz davranmaları istenmiştir. Yetimi himayesine alan veliler, mallarını da onlar rüştlerine erişinceye kadar korumakla mükellef oluyorlardı. Nitekim bu husus birçok ayette ifade edilmiş olup bunlardan en kapsamlı olanı şöyledir: “Dünya ve ahiret hakkında (düşünesiniz diye Allah size ayetlerini böyle açıklıyor). Sana yetimleri de soruyorlar. De ki: Onların durumlarını iyileştirmek hayırlı bir iştir. Onlarla içli dışlı olursanız zaten onlar sizin kardeşlerinizdir. Allah düzeltten ile bozanı bilir. Allah dileseydi sizi güçlüğe düşürürdü. Hiç şüphe yok ki Allah izzet ve hikmet sahibidir.”

(Bakara, 2/220.)

Yetime veli olacakların otoriter, yönetici, kişilikli ve güçlü karakter sahibi olmaları, onların mallarının korunup nemalandırılmaları açısından önem arz etmekteydi. Bu konuda geçim kaynağı olan malların, onların beslenmesi, giydirilmesinde kullanılması hu-

”

**Ailesiz,
korumasız ve
savunmasız
kalan Gazzeli
çocuklar,
yalnızca
Gazze’nin değil
bütün dünyanın
yetimleridir.
Müslüman
ülkeler başta
olmak üzere
bütün dünyanın
sorumluluğunda
olan bu
yetimlerin,
yaşadıkları
bütün yoksunluk
ve zorlukları
aşabilmeleri
için herkes
elinden geleni
yapmalıdır.**

susu ifade edilir. (Nisa, 4/5.) Her ne kadar bu ayette doğrudan yetimler geçmiyorsa da önceki ve sonraki ayetler yetimlerle ilgili olduğundan, yetimlerin mallarının da böylesi kimselelere verilmemesi tavsiye edilmektedir.

Aynı şekilde Resul-i Ekrem de (s.a.s.), zühd hayatını tercih eden, yöneticilik kabiliyeti güçlü olmayan Ebu Zer el-Gıfari’yi uyararak şöyle demiştir: “Ey Ebu Zer! Ben seni bu hususta zayıf görüyorum, kendim için istediğimi senin için de istiyorum. Sakın iki kişi üzerine amir olma ve yetim malının velayetini üzerine alma.” (Müslim, İmaret, 17; Ebu Davud, Vesaya, 4; Nesai, Vesaya, 10.)

Diğer taraftan yetim malına el uzatanların akıbetlerinin çılgın alevli ateşe girmekle noktalanacağını bizzat Yüce Allah belirtmektedir: “Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler, ancak ve ancak karınlarını doldurasya ateş yemiş olurlar ve zaten onlar çılgın bir ateşe (cehenne-me) gireceklerdir.” (Nisa, 4/10.)

Yetimlere infak edilmesi

Yüce Allah yetimlere her türlü maddi yardımların yapılmasını da emir ve tavsiye etmiştir. Bu bağlamda Allah Teâlâ, erdemli kişinin nasıl olması gerektiğini sıralarken inanç esaslarından sonra, sevdiği malını akrabasına, yetimlere... veren şeklinde buyurarak yetime infak etmenin önemini beyan etmiştir. (Bakara, 2/177.) Ayrıca Enfal suresinde geçen bir ayette ganimetlerden yetimlere de bir pay verilmesi ise yetimin maddi olarak desteklenmesinin ne kadar önemli olduğunu

ortaya koyuyor. Yüce Allah, bu konuda şöyle buyuruyor: “Bilin ki ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri mutlaka Allah’a, Peygamber’e, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolculara aittir.” (Enfal, 10/41.) Belki daha dikkat çekici bir ayet de şudur: “Miras taksiminde (kendilerine pay düşmeyen) akrabalar, yetimler ve fakirler hazır bulunurlarsa onlara da maldan bir şeyler verin ve onlara (gönüllerini alacak) güzel sözler söyleyin.” (Nisa, 4/8.) Peygamber Efendimiz de yetimin doyurulmasının karşılığının mutlaka cennet olduğunu şöyle beyan eder: “Bir kimse, Müslümanların arasına da bulunan bir yetimi alarak yedirip içirmek üzere evine

götürürse affedilmeyecek bir suç işlemediği takdirde, Allah Teâlâ onu mutlaka cennete koyar.” (Tirmizi, Birr, 14.) Hz. Peygamber her zaman yetimi öncelemiştir. Nitekim öz kızı Hz. Fatıma, yanında iki hanımla birlikte gelerek savaş esirlerinden ev işlerinde kendilerine yardımcı olacak kadınlar tahsis etmesini istediklerinde, “Bedir’in yetimleri sizden daha önceliklidir.” (Ebu Davud, Harac, 19-20.) demiştir. Şu kısa, cevâmiu’l-kelim türünden hadis ne çok şey ifade ediyor: “Eğer kalbinin yumuşamasını istiyorsan fakiri doyur, yetimin başını okşa!” (İbn Hanbel, Müsned, 1/263, 387.) Çocuklara özellikle de yetim çocuklara şefkatle muamele edilmelidir.

Bu faslı, hadislerden mülhem şu dize ile bitirelim:

*Her kim okşarsa yetim başı,
Olur Cennette Peygambere
komşu.*

Sonuç

Çocukların, ileride ruh ve beden sağlığı yerinde, kişiliğini kazanmış ve iyi bir fert olmalarında anne babanın rolü son derece önemlidir. Babadan veya anadan yahut her ikisinden mahrum kalan yetimin, rüştüne erinceye kadar korunup gözetilmesi; maddi ihtiyaçlarının karşılanması; sevgi ve merhamet duygularıyla sarılıp sarmalanarak yetiştirilmesi de o derece önemlidir.

İnsanlık tarihi ile başlayan yetim gerçeği, zaman ilerledikçe çok daha acı bir tabloya bürünmüştür. İslam, hayatın gerçeğini dikkate alarak yetimler başta olmak üzere kırılgan, hassas kesimlerin hukukları-

nın korunmasına dair çok sayıda hükümler vazetmiştir.

Hiç şüphe yok ki tamamının burada yer almadığı ilahî ve nebevi hüküm ve öğretilere bağlı kalındığı sürece, günümüzde yetimlerin sorunları aşılabilecek ve kişiliğini/kimliğini kazanmış fertler olarak toplumdaki yerlerini alacaklardır.

Günümüzde sözüm ona modern dünyanın gözleri önünde yaşanan bir insanlık dramıyla karşı karşıyayız. Gazze ve Doğu Türkistan başta olmak üzere dünyanın pek çok yerinde saldırı, soykırım, şiddet, zulüm ve gözyaşı hâkim. Bilhassa Gazze’de siyonist rejimin saldırıları sonucunda büyük yaralar alan, sakat kalan; yiyecek bir lokma ekmek, içecek temiz su bulmakta zorlanan; aç kalan, açıkta kalan; annesinden, babasından, kardeşlerinden olan; neredeyse bütün ailesinden geriye tek başlarına kalan yetim çocuklar var. Kuvözlerde ölümle pençelesen, açlıktan öleyazan, en temel yaşam hakları olan sağlık ve eğitim hizmetlerinden mahrum bırakılan çocukların hâline şahit oluyoruz. Ailesiz, korumasız ve savunmasız kalan Gazzeli çocuklar, yalnızca Gazze’nin değil bütün dünyanın yetimleridir. Müslüman ülkeler başta olmak üzere bütün dünyanın sorumluluğunda olan bu yetimlerin, yaşadıkları bütün yoksunluk ve zorlukları aşabilmeleri için herkes elinden geleni yapmalıdır. Bireysel ve toplumsal olarak bütün insanların bu konuda gereken hassasiyeti göstermeleri son derece önemlidir.■

”

**Yüce Allah,
yetimlere iyi
davranılmasını
emrettiği
gibi onların
haklarının
korunmasını da
emretmiş, buna
uymayanlar ise
yeri geldiğinde
uyarılmıştır.**

YETİMİN GÖZÜNDEN DÜNYA

|| Doç. Dr. Safiye KESGİN

Hacı Bayram Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Insanoğlu dünyaya tüm acziyeti, korunma, himaye edilme ve özenle bakılma ihtiyacı ile gelir. Bunun için bebeğin sevgi ve güvenle büyüyeceği bir aile ortamında doğması çok önemlidir. Bebek ailede anne ve baba kucağında sevimli, güvende olduğu hissini tecrübe eder. Bebeğin ihtiyacı olduğunda bunların özenli biçimde karşılanması ona ilgi ve değer görmeye layık olduğu hissini yaşatır ve olumlu benlik algısını inşa eder. Aile ortamında ilgiyle ve güven duygusuyla yetişen çocuklar bu ortamın sağladığı manevi iklimden beslenirler ve aidiyet hisleri gelişir. Bu aidiyet hissi çocuğun kişiliğini ve kendi değerlerini oluşturmaya, sağlam köklerle toprağına bağlanan bir ağaç gibi savrulmadan, kırılmadan büyümesine yardım eder. Ancak bazı durumlarda çocuklar ebeveyninden birisi ya da her ikisinden mahrum kalarak yetim kalabilirler. Bu mahrumiyet ebeveynin vefatı yanında, savaş, afet, boşanma, hastalık gibi nedenlerden ötürü ayrı düşmekten de kaynaklanabilir. Bir de anne babalık görevini gereği gibi yerine getirmeme, ihmâl ve istismar gibi durumlarda çocuğun üstün yararı gözetilerek kanunla devlet koruması altına alınan çocuklar vardır ki onlar da anne babalı yetimlerdir. Dolayısıyla yetimlerden ve onların içinde bulundukları koşullardan söz ederken konunun bu boyutları dikkate alınarak değerlendirilmesinde fayda vardır.

”

İlk bebeklik çağında aciz ve muhtaç birer varlık olarak her insan, başlangıçtaki sorunlarını uzun zaman boyunca ebeveyn desteği ile yavaş yavaş aşmaktadır. Çocukken yetim kalanlar için bu süreç biraz daha uzun ve sancılı sürmektedir. Onların bu süreci en sağlıklı şekilde atlatabilmesi için hem insanlar hem de kurumlar üzerlerine düşen sorumlulukları yerine getirmelidir.

Yetimlerin gözünden dünyayı ve hayatı anlayabilmemiz için öncelikle yaşadıkları zorluklar konusunda bir farkındalığa ihtiyacımız vardır. Bu zorlukların başında temel ihtiyaçlara erişim konusundaki sıkıntılar gelir. Bugün her birimiz dünyanın çeşitli bölgelerinde ve özellikle Gazze’de yaşanan büyük acı içerisinde yalananmış, sakat bırakılmış, yemek ve temiz su bulmakta zorlanan, barınacak yeri olmayan, açlıktan ölme tehlikesi yaşayan, sağlık ve eğitim hizmetlerinden mahrum çocukların hâline şahit oluyoruz. Bu çocukların büyük bir kısmı anne ve babasını kaybetmiş yetimlerdir. Bu zorluklarla beraber korumasız ve savunmasız bırakılan çocukların maddi ve manevi sömürü ve istismara maruz bırakılma ihtimali çok yüksektir. Sözü ettiğimiz bu zorlukları tüm yetimler farklı boyutlarda ve düzeylerde yaşayabilmektedir. Yetim çocukların yaşadıkları çeşitli olumsuzluklar ve yoksunluklar, onlar üzerinde derin manevi etkiler ve büyük acılara sebep olmaktadır. Bu yazıda daha çok bu konu örneklerle ele alınacaktır.

Ebeveyn kaybı yaşayan çocuklar, anne babalarının kayıpları için duydukları elem verici acı yanında, “Şimdi bana ne olacak, hayatım eskisi gibi olabilecek mi, ihtiyaçlarımı kim karşılayacak?” gibi sorularına cevap bulmaya çalışırlar. Çocukların bu sorulara cevap arama çabası şimdiye ve geleceğe dair korku, kaygı, endişe gibi duygularla baş etmeye ça-

lışmalarının bir göstergesidir. İçinde bulunduğu durum ve koşulları kabullenmekte zorlanan çocuklar, “Niçin ben, neden benim başıma geldi?” gibi bir tür isyan duygusunun girdabına kapılabilirler. Bu da çeşitli öfke patlamalarına, kendine veya başkalarına zarar verici davranış bozukluklarına yol açabilir. Aslında bu durum, çocuğun bir tür yardım çağrısı olarak okunmalıdır. Zira çocuk bu tutum ve davranışlarla “Beni görün, anlayın ve bana ilgi gösterin...” demenin böylesi bir yolunu seçmiştir. Diğer taraftan bazı çocuklar tümüyle içe kapanma, çekingenlik, kimseyi görmek istememe, sosyal hayattan uzak durma gibi tutum ve davranışları da seçebilir. Sözü edilen bu tutumlar çocukların yaşadıkları yoğun duygusal yaşantıları dışarıya yansıtma biçimleridir.

Yetim çocuklar koşulsuz sevilmenin ve kendilerine gösterilen ilginin yoksunluğunu hissederekler. Çünkü anne babalar, çocukları ne yaparsa yaparın her durumda onları sever ve korurlar. Bu, çocuklara güvende olma ve kendine güvenme duygusu verir ki onlar bu sayede âdeta manevi bir koruyucu fanusun içinde başlarına gelebilecek zararlardan korunur, korku ve kaygılardan uzaklaşırlar. Anne baba kaybı yaşama veya onlardan ayrılmak zorunda kalma durumu ise bu fanusun içinden çıkmak gibidir. Bir çocuk için bu durum ne anlama gelir? Bu durum, kendini ait hissettiği bir yuvadan, yorulduğunda yaslan-

cağı bir omuzdan, üzüldüğünde onu teselli edecek, sevginin sıcaklığına ihtiyaç duyduğunda ona huzur verecek, sarılacak kollardan, korktuğunda sığınacağı bir kucaktan, ağladığında gözyaşını silecek, başını okşayacak, acıktığında onu doyuracak, üşüdüğünde üstünü örtecek bir elden, haksızlığa uğradığında onu savunacak bir sestten, şımartıldığında veya hastalandığında nazını çekecek bir yürekten, anlatmak istediklerini ilgiyle dinleyecek sevgi dolu bir bakıştan mahrum olmak ve her zaman bunlara özlem duymaktır.

Anne babasından birini kaybeden çocuklarda ise diğer ebeveynimi de kaybedersem ne yaparım kaygısı, sahip oldukları güvenli bağlanmanın yerini bir tür bağımlılığa bırakmasına neden olabilir. Örneğin babası vefat eden bir çocuk için annesinin yanından bir an bile ayrılamama, her işi annesiyle yapmaya çalışma gibi davranışların uzun süre devam etmesi, kaybetme korkusuna dayalı bağımlılığın ifadesidir. Bu da bazı çocukların günlük hayatına, oyununa, okuluna dönmemesine, korku ve kaygı duygusunun hâkimiyetinde yaşamaya çalışmasına yol açabilir. Bu tür bir bağımlılığın yeniden güvenli bağlanmaya dönüşebilmesi için çocuğun kararlı, tutarlı, devamlı ve güven veren bir sevgiyle kuşatılarak rahatlamasının sağlanması gerekir. Ayrıca ebeveyninden birinin kaybı veya ayrılığı nedeniyle ailedeki rol modellerden birinin eksikliği kimlik oluşturu-

mada çeşitli zorluklara neden olabilir. Bilindiği gibi kız çocukları için anne, erkek çocukları için baba önemli bir rol modelidir. Baba kaybının yaşandığı bir durumda anne hem anelik hem babalık yapmak zorunda kalır. Ancak yine de babanın yerini tutamaz. Anne veya babasını kaybeden bir çocuk, kız ise teyze, hala, anneanne; erkek ise amca, dayı, dede gibi rol model yerine koyabileceği bir yakınına ihtiyaç duyar. Özellikle psikososyal ve cinsiyet gelişimi için önemli bir evre olan ergenlik döneminde bu ihtiyaç daha da önem kazanır. Çünkü bir kız çocuğunun annesiyle, erkek çocuğunun babasıyla paylaşabileceği özel durumlarda onların yokluğu çocuklarda tanımadığı kişilere başvurma, onlar tarafından yönlendirilme ve hatta bu durumlardan zarar görmeye yol açabilir. Anne veya babadan alınacak sevgi açlığının önlenmesi de önemlidir. Çünkü çocukların hissettikleri sevgi açlığını giderme arzusu bu durumu suistimal etmek isteyen, kendilerinden yaşça büyük kişilerle karşılaşmalarına, devamında tümüyle duygusal ve yanlış kararlar alarak zarar görmelerine yol açabilir.

Bir diğer boyutuyla yetimlik, kurum bakımına alınan devlet korumasındaki çocukların çeşitli sebeplerden anne babasından ayrılmak zorunda kalmalarıyla ortaya çıkmaktadır. Kurumda ailelerinden uzak yaşamak zorunda kalmak -yaşadıkları fiziki koşullar ve maddi imkânlar çok iyi olsa da- bazı

çocuklarda uyum sorunlarına neden olabilir. İlgisizlik ve çevreyi umursamama, öğrenmeye dair merak ve girişkenliğin azalması, okul ve ders başarılarının düşmesi gibi durumlar görülebilir. İnsanlara güvenmekte zorlanma nedeniyle derin değil yüzeysel ilişkiler kurma ihtimali olabilir. Uyku, iştah bozukluğu, içe kapanma, hayata dair şikâyet hâli ve umutsuzluk, öfkeli tepkiler verme gibi durumlar da belirebilir. Kalabalıklar içinde yaşadıkları yalnızlık duygusu zaman zaman istenmeyen davranışlar sergilemeye veya sosyal ilişkilerden uzaklaşmaya, kendi içine ka-

panmaya, kendilerini ifade etmede zorlanmaya itebilir. Özelikle anne babası olduğu hâlde terk edilme duygusu çocuklarda değersizliğe, öz güven kaybına ve başkalarına da güvenememeye yol açabilir. Maddi ihtiyaçları iyi bir biçimde karşılanmaya çalışılsa da manevi ihtiyaçları çocuğun kendisine özel bir biçimde; bir anne ve babanın sağlayabileceği nitelikte sağlanamazsa çocuklar kendilerini hem manevi anlamda boşlukta hissedebilir hem de kendi değerlerini oluşturmakta zorlanabilir. Ayrıca çocuklara bakım veren kişilerin sürekli değişmesi de tek-

raren terk edilme ve yalnızlık duygusuna sebep olmaktadır.

Hangi sebepten ötürü olursa olsun bütün yetim çocuklar hissettikleri eksiklikler ve yoksunluklar sebebiyle zaman zaman diğer çocuklardan farklı olduklarını düşünürler. Bu düşünce özellikle aile katılımının olduğu okul etkinlikleri, bayramlar, düğünler, doğum günleri gibi özel günlerde daha çok öne çıkar. Çocuğun bir yılının eksik olduğunu hissetmesi ve duyduğu özlem, sevinçli olması gereken böylesi günlerde onları hüznemeye ve kedere sevk eder.

Yetimler yaşadıkları topluma emanettir. O hâlde bize/topluma düşen nedir?

- Merhamettir; acıtmamak, onların incinmesini önlemek, yaralarına merhem olmak, maddi manevi ihtiyaçlarının karşılanması için elimizden geleni yapmaktır. Bunu yaparken de kişiliklerinin ezilmesine izin vermemektir.
- İçinde bulundukları durumu kabullenebilmeleri ve hayatlarının olumlu taraflarını görebilmeleri için ışık tutmaktır.
- Hayatla ve sorunlarıyla başa çıkmaya çalışırken bu zorlukların onları yıpratması ve zarar vermesini önlemek ve olgunlaşmaları için onlara destek olmaktır.
- Sürekli mağdur ve muhtaç hissetmekten kurtulmaları için kendi değerlerini, yapabildiklerini, yeteneklerini keşfetmelerini ve geliştirmelerini sağlayacak fırsatlar sunmaktır.
- Olumlu bir benlik algısı ve öz güven oluşturabilmeleri için ne kadar değerli olduklarını fark etmelerine rehberlik etmektir.
- Sürekli geçmişe dair keşkelerle veya olumsuz duygularının tutsaklığıyla yaşamamanın, bunlardan özgürleşmenin yollarını gösterebilmektir.
- Bir işe başlayarak bitirmenin, üretkenliğin, başkalarına yardım etmenin, yaraları

Yetim çocuklar koşulsuz sevilmenin ve kendilerine gösterilen ilginin yoksunluğunu hissederler. Çünkü anne babalar, ne yaparsa yapsın her durumda çocukları sever ve korurlar. Bu, çocuklara güvende olma ve kendine güvenme duygusu verir ki onlar bu sayede âdeta manevi bir koruyucu fanusun içinde başlarına gelebilecek zararlardan korunur, korku ve kaygılardan uzaklaşırlar. Anne baba kaybı yaşama veya onlardan ayrılmak zorunda kalma durumu ise bu fanusun içinden çıkmak gibidir.

sarmanın güzelliğini tatmalarını sağlamaktır.

- Hayal kurmaya, umuda ve amaçlar edinmeye dair iyi örnekler olarak yetimlerin bu hayatta başardıkları iyilikleri ve güzellikleri, kendilerine kurdukları güzel yaşamları fark etmelerine yardımcı olmaktır.
- Yaşadıkları zorluklarla baş etmede inancın, ibadetlerin ve duanın iyileştirici, destekleyici ve koruyucu gücünden nasıl yararlanabilecekleri konusunda onlara manevi açıdan yol göstermektir.
- Yalnız olmadıklarını, koşulsuz sevilmenin ve kendilerine güvenilmesinin ne demek olduğunu onlara yaşatmaktır. Onların gözlerinde gülücükler açtırabilmektir.

Sonuçta ebeveyni olmayan çocuklarda kıymetli bir kişilik inşası oluşturulmasına ne kadar katkı sunulursa toplumun geleceğinde o kadar kıymetli roller üstlenmelerine ve yarınların olumlu yönde inşasına katkı sunmalarına imkân sağlanmış olur. İlk bebeklik çağında aciz ve muhtaç birer varlık olarak her insan, başlangıçtaki sorunlarını uzun zaman boyunca ebeveyn desteği ile yavaş yavaş aşmaktadır. Çocukken yetim kalanlar için bu süreç biraz daha uzun ve sancılı sürmektedir. Onların bu süreci en sağlıklı şekilde atlatabilmesi için hem insanlar hem de kurumlar üzerlerine düşen sorumlulukları yerine getirmelidir. ■

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE YETİMLERİN KURUMSAL HİMAYESİ

Prof. Dr. Ahmet İNANIR

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Her inanç ve değer sisteminin kendine özgü bazı öncelikleri vardır, İslam'ın öncelikleri arasında ise yetimler gelir. Anne ve babayla çocuk arasında sevgi, şefkat ve güvene dayanan ulvi bir bağ bulunmaktadır. Ancak bu bağ tabii ölümler yanında tarih boyunca hiç eksik olmayan savaşlar, salgın hastalıklar ve doğal afetler yüzünden zaman zaman kopmaktadır. Böyle olumsuzlukların yaşandığı süreçte aile fertlerini kaybeden çocukların duygu, düşünce ve beden sağlığı bundan olumsuz etkilenmekte, yalnızlık duygusundan kaynaklı meseleler sıkça karşılaşılan bir hâl almaktadır. Dolayısıyla yetim ve kimsesiz çocukların himaye ve bakımı hayati öneme sahiptir. Nitekim çocuklar, sevgi ve şefkatle büyütüldüğünde toplumsal düzenin sağlıklı bir parçası hâline gelirken ihmal edildiklerinde bazı sorunlarla karşı karşıya gelmektedir. Ayrıca ebeveynlerini kaybeden çocuklarla ilgilenilmezse niyeti bozuk kişiler tarafından kötü amaçlarla istismar edilme durumu ortaya çıkabilir. Bu da insan onuru adına ciddi bir tehdit oluşturur.

İnsanlık tarihi boyunca yetimlerin haklarına riayet edilmesi konusunda ekseriyetle insanoğlunun iyi bir sınav vermediği bir gerçektir. Zira “insan hakları” kavramının öne çıktığı günümüzde dahi Gazze’de katledilen, yetim ve öksüz bırakılan çocuklar bu gerçeği açıkça göstermektedir. Bu yüzden az veya çok her çağda karşılaşılan hak ihlalleri nedeniyle olsa gerektir ki bütün peygamberler, yetimlerin himaye ve gözetilmesi hususunda ilahi emir ve buyruklara muhatap olmuşlardır. Nitekim Kur’an-ı Kerim, Allah Teâlâ’nın İsrailoğullarından yetimin haklarını gözetmeleri hususunda misak aldığını ancak onların çok azının bu misaka riayet ettiğini haber vermektedir. (Bakara, 2/83.)

Cahiliye Dönemi’nde en fazla ezilen ve mağdur edilen kesimlerden biri de yetimlerdir. Kendisi de yetim olarak büyüyen Hz. Muhammed (s.a.s.) yetimlere şefkat ve merhametle yaklaşılmasını tavsiye etmektedir. Müslümanlar, asr-ı saadetten günümüze bir taraftan yetim ve kimsesiz çocukların himaye altına alınması amacıyla ilgili ayet ve hadisler temelinde “yetimler hukuku”nu geliştirirken diğer taraftan da onları gözetken ve yetiştiren hayır kurumlarını tesis etmişlerdir.

Yetim ve kimsesiz çocuklar, devlet ve toplumların vicdan aynalarıdır. Yetim ağladığında arşıâlânın titreyeceği anlayışı inanç ve kültür değerlerimizin önemli bir parçasıdır. İslam medeniyetinin bu sosyal meseleyi halletmedeki yetkinliğinin daha iyi anlaşılabilmesi için yetim ve kimsesiz çocukların himaye ve bakımını sağlayan müesseselerin tarihî süreç içinde gelişimini yakından tanımak faydalı olacaktır.

Yüce dinimiz İslam, yetim ve kimsesiz çocuklara infak etmeyi iyiliğin kıtası olarak belirlemekte, zekât gibi zorunlu ve sadaka gibi gönüllü mali ibadetlerle onların iktisadi olarak gözetilmesi hususuna zenginlerin yükümlülükleri arasında yer vermektedir. Bu sayede her asırda yetimlere yönelik hayır kurumları maddi olarak destek bulmakta zorlanmamaktadır.

Yetimlerin himaye ve bakımı öncelikle onların yakın aile fertleri ve akrabalarına aittir. Ancak gerekli hâllerde devlete bazı yükümlülükler

”

Bir vakıf medeniyeti olarak kabul edilen Osmanlı Devleti’nde bazı vakıfların faaliyetleri arasında öksüz, yetim ve kimsesizlerin korunup yetiştirilmesine ve terbiyesine yönelik çalışmalar yer almıştır.

verilmektedir. Hulefa-i Raşîdîn döneminde yetim çocukların hukukî açıdan güvence altına alınmasına yönelik yapılan çalışmalar yanında onları iktisadî açıdan destekleyecek mali düzenlemeler de gerçekleştirilmiştir. Hz. Ömer (r.a.) döneminde, kimsesiz buluntu (lakit) çocuklar için beytûlmalden nafaka tahsis edilmiş, muhtaç çocuklar için de iâşe ayarlanıp düzenli olarak velisine teslim edilmiştir. (Belâzurî, *Fütûhu'l- bûldân*, s. 517.)

Emevî halifelerinden Ömer b. Abdülazîz döneminde ise yetimlerin kaydı tutularak terbiye ve himayeleri konusunda kadınların/hâkimlerin yetkileri genişletilmiş, yetim mallarının himaye edilmesine hassasiyet gösterilmiştir. (Yılmaz Çelik, “Emevî Halifesi Ömer b. Abdülazîz’in Sosyal Hizmet Uygulamaları”, *Dergiabant* c.7, s.17 (2019), s.626-627.)

Abbasi Halifesi Ebu Cafer el-Mansur, yetimlerin barınması için hususî evler inşa ettirmiştir. Muhammed el-Mehdi ise yetimlere ve diğer ihtiyaç sahiplerine devlet hazinesinden maaş bağlamıştır. Müstansır-Billah döneminde ise Bağdat’ta kendisinin inşa ettirdiği Müstansırıyye Medresesi bünyesinde yetim çocuklar için bir mektep yapılmıştır. (Ebû'l-Fidâ İsmail İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, çev. Mehmet Keskin, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1995, c.14, s. 274-275.)

IX. asırdan itibaren kadınların, tereke taksimi sırasında şahit olan kişilere (ehl-i şühud) yetimlerin mallarını emanet ettikleri, sonrasında bu uygulamayla rüşte ermemiş tüm yetimlerin malları ve birikimlerine ne-

zaret eden emînü'l-hükûm veya nazirü'l-eytam denilen görevliler atanmasının yaygın hâle geldiği bilinmektedir. Ancak yetim malına yönelik ortaya çıkan menfî sonuçlar, vasi tayin edilmesi düzenine geçilmesine neden olmuştur.

Selçuklular devrinde yetimlere hizmet veren çok sayıda “Eytamhane” adı verilen müesseseler kurulmuştur. Aynı hizmetler Eyyubi ve Memlûkler tarafından da sunulmuş, İlhanlılar döneminde de bu hizmetler aynı şekilde devam etmiştir. (Abdüsselam Arı, “Yetim”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 2013, c. 43, s. 501.) Bilhassa İlhanlılar döneminde kimsesiz ve suça yönelen çocuklar için çok sayıda müesseseler açılmıştır. Bunlardan Şenb-i Gazan Külliyesi Yetimhanesi ile Rab-i Reşîdi Külliyesi Yetimhanesi en bilinenleridir. Adı geçen yetimhanelerde yüzü aşkın yetim çocuğun yiyecek ve barınma ihtiyacının karşılanması yanında sıra onlara Kur'an okuma ve yazma eğitimi de verilmiştir. (Şule Bakkal, *Yetimin ve Yetimliğinin Öyküsü Paralelinde Yetimhane Yapılarının Mimari Gelişimine Kronolojik Bir Bakış*, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2021, s.10.)

Osmanlılar döneminde yetimlerle alakalı faaliyetlerin daha sistematik bir şekilde icra edildiği görülmektedir. Nitekim bu konulara dair çok sayıda mahkeme kayıtları günümüze kadar ulaşmıştır. Bir vakıf medeniyeti olarak kabul edilen Osmanlı Devleti'nde bazı vakıfların faaliyetleri arasında öksüz, yetim ve kimsesizlerin korunup yetiş-

tirilmesine ve terbiyesine yönelik çalışmalar yer almıştır. Klasik dönemde vakıflar ve kadınlar üzerinden yürütülen yetimlerin bakımı ve yetiştirilmesi faaliyetleri Osmanlı'nın son dönemlerinde müstakil kurumlar şeklinde teşekkül etmiştir. Son dönemde çok sayıda ıslahhane kurulmuş, Darüşşafaka, Çocuk Esirgeme Derneği, Darü'l-Hayr-i Ali, Himaye-i Etfal Cemiyeti, Emval-i Eytam Sandıkları, Darüleytamlar ve Leylî Eytam İbtidai Mektebi gibi yalnızca yetim çocuklara hizmet veren kurumlar tesis edilmiştir. (Abdullah Karatay, “Türkiye’de Koruyucu Aile: Kökenleri, Gelişimi ve Bugünü”, *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (2017), c. 5, s. 393-394.)

Vakıflar

Vakıf, sadaka, nafaka ve zekât yoluyla toplumda yetimler başta olmak üzere ihtiyaç sahiplerini rahatlatacak tedbirler alan yüce dinimiz, kişileri aile bireylerinin ihtiyaç sahibi üyelerine nafaka ödemekle yükümlü tutmuştur. Ayrıca vakıflardan yararlanma hakkı tanımıştır. İslam medeniyetinde vakıflar insanlığa faydası olan her hizmetin ibadet olduğu anlayışının ve hayırseverlik duygusunun müesseseseleşmiş hâli olup kişiyi Allah Teâlâ'ya yaklaştıracak, öldükten sonra da amel defterinin açık kalmasını sağlayacak bir “sadaka-i cariyeye” olarak kabul edilmiştir.

Vakıflar yararlananları bakımından hayri ve zürri olmak üzere ikiye ayrılır. Hayri vakıflar doğrudan doğruya hayır amacıyla kurulan; yetimlerin, kimsesiz çocukların, dulların ve fakirlerin korunması; yol, kaldırım, köprü ve bunların bakımı

gibi işler için tesis edilmişlerdir. Bu tür vakıflar tüm insanlığı veya sınırlı bir kesime destek için kurulmuştur. Mesela Fatih Sultan Mehmet, vakfiyelerinin Kalenderhane ile ilgili kısmında yetimler için her gün yüz akçeden aylık üç bin akçe harcanmasını, babası ve annesini kaybetmiş her yetim için günde yarım dirhemden aylık 15 akçe verilmesini istemiştir. (*Fatih Mehmet II Vakfiyeleri*, Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı, Ankara 1938, s. 313-314/ 257, 328- 329/260-261.) Ayrıca hazırlattığı *Ayasofya Vakfiyesi*'nde yetimlerle beraber muhtaç çocukların eğitimi için Darü't-talim'i açmıştır. (Nesimi Yazıcı, "Osmanlılarda Yetimlerin Korunması Üzerine Bir Değerlendirme", *AÜİFD* 48/1 (2007), s.16.) Kanuni Sultan Süleyman'ın Süleymaniye Vakfiyesi'nde ise Kur'an-ı Kerim'i öğrenen yetimler için günlük on akçe verilmesi ve yılda iki defa elbise alınması şart koşulmuştur. Vakıfta ihtiyaç sahipleri için çıkan yemekten, okuyan yetim ve fakir çocuklara da hisse ayrılması istenmiştir. (Kemal Edib Kürkcüoğlu, *Süleymaniye Vakfiyesi*, Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı, Ankara 1962, s. 152-153/42-43, 234.) Bu tür vakıflar belli bir dönem ile sadece devlet ricali arasında sınırlı kalmamış, toplumun her kesiminden gücü yeten insanlar her asırda yetim çocukların himaye edilmesi için vakıflar kurmuşlardır. (Nazif Öztürk, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Sosyal Yardımlaşma Kuruluşları", *Vakıf Medeniyeti Sempozyumu Kitabı*, Ankara 2003, s. 59.)

Zürri vakıflar, vakfedenin zengin yahut fakir hısımlarının yararlanması amacıyla kurulan vakıflardır ki buna evlatlık, zürri ve

”

İnsanlık tarihi boyunca yetimlerin haklarına riayet edilmesi konusunda ekseriyetle insanoğlunun iyi bir sınav vermediği bir gerçektir. Zira “insan hakları” kavramının öne çıktığı günümüzde dahi Gazze’de katledilen, yetim ve öksüz bırakılan çocuklar bu gerçeği açıkça göstermektedir.

ya ehli vakıflar da denilir. Vakfedenin, başta yetimler ve bakıma muhtaç çocukları olmak üzere zengin fakir bütün hısımlarını desteklemek için tesis edilmişlerdir ve vakfedenin neslinin sona ermesi hâlinde bütün fakirlerle tahsis edilmişlerdir.

Avarız vakıfları ise kahir ekseriyeti para vakfı olarak bir hayır sahibi tarafından kurulabildiği gibi köy veya mahallenin ileri gelen zengin ya da esnaflarından para toplanmak suretiyle de tesis edilen başta avarız vergisi olmak üzere ortak mükellefiyetlerinin karşılanması yanında fakir, dul ve yetimlerin ihtiyaçlarının giderilmesi için kurulmuş vakıflardır. (Mehmet İpşirli, “Avârız Vakfı”, *DİA*, c. 4, İstanbul 1991, s. 109.)

Ahilik teşkilatı

Ahilik, Müslüman sanatkâr ve ticaret erbabının İslam'ın hehal kazanç ilkelerine göre çalışmalarını sağlamak üzere kurulmuş bir esnaf teşkilatıdır. Bu teşkilatın amaçları arasında birbirini kollama ve yardımlaşmanın yanında yetim ve kimsesizlerin gözetilmesinin önemli bir yeri vardır.

Esnaf sandıkları

Osmanlı esnafının yaptığı bağışlar, haftalık veya aylık aidatlar veya çıraklıktan kalfalığa, kalfalıktan ustalığa terfi gibi vesilelerle ödenen harçlardan oluşmaktadır. Sandığın gelirleri esnaf fakirlerinin iâşesine, dul ve yetimlerin ihtiyaçlarına da harcanmaktadır. Esnaf sandıkları gibi bir sandık olan orta sandıkları da yeniçeriler arasında dayanışmayı sağlamak, muhtaç duruma düşenlerin kendilerine ve ailelerine

yardım etmek amacıyla kurulmuşlardır. Bu orta sandıklarının yanında Ağa kapısında yeniçeri ağasının dairesinde kara sandık adındaki bir sandıkta yeniçeri yetimlerinin paraları ihtiyaca göre işletilmekte veya saklanmaktadır. (Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukukî Tahlilleri*, OSAV, İstanbul 1996, c. 9, s. 254-255.)

Emval-i Eytam Sandıkları

Osmanlı Devleti döneminde yetim mallarının korunması ile ilgili oluşturulmuş olan en önemli müessese Emval-i Eytam Sandıklarıdır. 19. yüzyılın ortalarına doğru devlet, yetim mallarının idaresiyle ilgili eski uygulamalara müdahale etmiş ve yetim mallarının idaresini kendi kontrolü altına almıştır. Bu kurum bünyesinde görevlendirilmiş olan Emval-i Eytam Sandığı görevlileri kaza

merkezlerinde yetimlere intikal etmiş olan malların kayıtlarını tutmuş ve bunları işletmişlerdir. Yetim mallarının korunması, Osmanlı Devleti'nin eski dönemlerinden beri yetkililerin üzerinde durduğu bir konu olmuştur.

Darüşşafakatü'l-İslamiye

Müslüman yetimlerin eğitim ve öğretimlerini parasız ve yatılı yaptırmak üzere kurulan özel statülü bir okul olarak 25 Haziran 1873'te kurulmuştur. Hâlen ebeveyn kaybı olan ve maddi imkânları yetersiz, kabiliyetli çocuklara ortaokul ve lise eğitimi vermeye devam etmektedir.

İslahhaneler

İlk ıslahhane, 1863 yılında Niş'te Tuna Valisi Mithat Paşa tarafından kurulmuş ve iyi sonuçlar alınması üzerine

1864'te Tuna vilayetinin merkezi Rusçuk ile Köstence'de 1867'den itibaren Kastamonu, Bursa, İşkodra, Sofya, Sivas, Edirne, İzmir, Halep, Bosna, Erzurum, Diyarbakir, Konya ve Selanik'te kurulmuştur. Yetim, öksüz veya aileleri kendilerine bakamayacak kadar fakir olan Müslüman ve gayrimüslim çocuklara temel eğitim vermek ve meslek kazandırmak amacını taşımaktadır.

Darüleytamlar

Osmanlı Devleti'nin son yıllarında artan savaşlar sonucunda Balkan ve Birinci Cihan Savaşlarında meydana gelen açlığa, yoksulluğa uğrayan, düşmanın girdiği yerlerde çok sayıda yetim ve öksüz çocuğun kimse-siz kalması sonucunda onları barındırmak, korumak, meslek edindirmek amacıyla 24 Kasım

1914'ten itibaren yetimhane anlamına gelen Darüleytamlar kurulmuştur. 2 Nisan 1917'den itibaren devlet himayesine alınan Darüleytamlar, Cumhuriyet dönemine kadar muhtaç çocuklara hizmet vermeye devam ettiler. Savaşın başlaması ile Türkiye'den ayrılan İngiliz, Fransız, Rus ve İtalyanların bıraktıkları okullar ve kurumlar birer Darüleytam hâline getirilmiştir.

Himaye-i Etfal Cemiyeti (Çocuk Esirgeme Kurumu)

Himaye-i Etfal Cemiyeti 1908'de Kırklareli'nde yerel düzeyde faaliyetlerine başlamıştır. 1917'de İstanbul, 1921 yılında Ankara ve Kars Sarıkamış'ta Himaye-i Etfal Cemiyeti kurulmuştur. Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte, toplumun korunmaya muhtaç kesimlerine yönelik hizmetlerin kurumsal bir yapıya kavuşturulması yönünde

önemli adımlar atılmış, kurulan Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin adı 1934'te Çocuk Esirgeme Kurumu olarak değiştirilmiştir. Bu kurum, çocuk koruma hizmetlerinin devlet sorumluluğu altında yürütülmesinin başlangıcını oluşturmuştur. 1983 yılında yürürlüğe giren 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile bu hizmetler tek çatı altında toplanarak modern sosyal hizmet sisteminin temelleri atılmıştır. Sosyal hizmetlerin daha etkin ve bütüncül bir şekilde yürütülmesi amacıyla 2011 yılında 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu kapatılarak görevleri yeni kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına devredilmiştir. 2018 yılında gerçekleştirilen düzenlemeyle bakanlık yeniden yapılandırılmıştır. 21 Nisan 2021 tarihli Cumhurbaş-

kanlığı Kararnamesi ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olarak ancak sosyal hizmet alanındaki ihtisaslaşmanın sürdürülmesi amacıyla müstakil bir yapıya kavuşturulmuştur. Böylece Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun görevleri, sorumlulukları ve yetkileri Bakanlığa devredilmiştir. 0-12 yaş arasındaki çocuklara ve 13-18 yaş arasındaki gençlere yönelik ayrı daire başkanlıklarınca sunulan hizmetler Bakanlık bünyesinde Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü adı altında toplanmıştır. Başta yetimler ve bakıma muhtaç çocuklar olmak üzere dezavantajlı bireylerin yaşam standartlarının yükseltilmesi yönünde çalışmalarını sürdürmekte; kökleri maziden gelen bir sosyal adalet anlayışını çağın gerekleriyle buluşturarak geleceğe taşımaktadır. ■

Söyleşi
Mahir KILINÇ

MURAT YILMAZ:

“Yetim yavrularımız, cennet vesilesidir. Yetimlere kefil olan, onların ihtiyaçlarını gören kimseler cennetle müjdelenmektedir.”

Yetim yani anne babasından birini yahut her ikisini kaybeden çocuklarla ilgilenen bir STK başkanı olarak sizin gönül dünyanızda yetim neye karşılık gelmektedir?

Hız. Âdem’den (a.s.) günümüze insanlık ailesi olarak yeryüzü misafirhanesinde imtihan ediliyoruz. Varlıkla ve yoklukla, ailelerimiz ve bir parçası olduğumuz toplumla, bazen acı ve kederle bazen sevinç ve mutlulukla... Yetim yavrularımız da bu imtihanın önemli bir parçası. Ben gönül dünyamda yetim yavrularımızı Rabbimin bizlere bahşeylediği çok özel bir hediye olarak görüyorum. Efendimiz de (s.a.s.) öyle değil miydi? O bir yetimdi, dünyayı değiştirdi ve tüm insanlık için en büyük müjdelere geldi. Gaflet ve cehaletten tarumar olmuş dünyamıza bir güneş gibi doğmuştu.

Bir çocuğun yetim kalması sadece anne ve babasının vefat etmesiyle olmaz. İlgi ve sevgisiz kalan, şefkat ve merhametten mahrum, iletişimden uzak tutulan her çocuk aslında yetimdir, yetim bırakılmıştır!

Kur'an-ı Kerim ve hadislerin yetimlere yönelik öğütlerinden Hz. Peygamber'in örneğinde sizin için en dikkat çekici olan ve belki de kendinize düstur edindiğiniz hususlardan bahsedebilir misiniz?

Kur'an-ı Kerim'de 23 kez yetim yavrularımızdan bahsedilmekte, onlara karşı davranış ve muamele hususlarında temel bilgiler öğretilmekte. Yine Efendimiz'in (s.a.s.) hadis-i şeriflerinden öğrendiğimiz çokça şey bulunmakta. Tüm bunları göz önünde bulundurduğumuzda düstur edindiğim birkaç başlığı şu şekilde ifade edebilirim:

Öncelikle yetim yavrularımız, cennet vesilesidir. Yetimlere kefil olan, onların ihtiyaçlarını gören kimseler cennetle müjdelanmaktadır. (Buhari, Talak, 25.) Yetimlerin haklarını teslim hususunda ise kılı kırk yarmalı, çok dikkatli olunmalı. Zira yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler karınlarına ateş doldurmuş olurlar. (Nisa, 4/10.)

Yetim yavrularımız kendi evlatlarımızla aynıdır. Fiziki (eğitim, sağlık, barınma, gıda, kıyafet vb.) ve duygusal (sevgi, ilgi, şefkat, merhamet gibi...) ihtiyaçları arasında bir farklılık olmaması gerekir. Onlarla iletişim kurarak toplum içerisinde tutunmalarını ve dışlanmamalarını sağlamak oldukça kıymetlidir. Yetim Vakfı olarak biz de bu hususlarda faaliyetlerimizi yoğunlaştırma gayretindeyiz.

Sizce bir çocuğun yetim kalması sadece anne babasının vefat etmesi midir? Anne babaları hayatta olan ve yetim bırakılan çocuklara ve bunun muhatabı olan topluma yönelik neler söylemek istersiniz?

Çok önemli bir hususa parmak basıyorsunuz, bu sorunuza teşekkür ederim. Bir çocuğun yetim kalması sadece anne ve babasının vefat etmesiyle olmaz. İlgisiz ve sevgisiz kalan, şefkat ve merhametten mahrum, iletişimden uzak tutulan her çocuk aslında yetimdir, ye-

tim bırakılmıştır! Bunlar toplumun görülmeyen gizli yetimleridir. İslam, bu çocuklardan "hükmi yetim" diye bahseder. Günümüz terminolojisinde bu çocuklara "sosyal yetimler" denmektedir.

Sosyal yetimliğin birçok sebebi vardır. En yaygın olanı boşanmadır. Maalesef ülkemizde neredeyse her üç evlilikten biri boşanmayla neticelenmektedir. TÜİK rakamlarına göre (2021) ülkemizde 350 bin öksüz ve yetim varken boşanmış ailelerin çocuklarının sayısı tahminlerin çok üstündedir. Sosyal yetimlerin sayısı kabaca yetim ve öksüz çocukların 20 katı olmaktadır. Buna hüküm giymiş, çalışmak için başka şehir ve ülkelere giderek çocuklarını bırakmış ebeveynleri de katarsanız rakam daha da büyümektedir.

Bir de aynı evi paylaştığı hâlde çocukların yine de sosyal yetimler olarak büyüdüğü aileler bulunmaktadır. Bunun en önemli sebebi günümüzün en büyük bağımlılıklarından olan

teknoloji bağımlılığıdır. Aynı evde, aynı odayı paylaşmalarına rağmen ebeveynler ellerindeki telefon ya da teknolojik aletleri bırakıp televizyon ekranlarından yüzlerini çevirip çocuklarıyla ilgilenmeyi düşünmezler. Sanırım bu da sosyal yetimliğin en yaygın çeşidi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dünya genelinde bu tabloya sokak çocukları diye bilinen fakat aslında sokağa itilen çocukları (200 milyonu aşmaktadır sayıları), muhacir çocukları (40 milyonu aşkın sayıda), eğitim çağlarında ağır işlerle yüz yüze kalan çocukları (170 milyondan fazla), savaş ve afet bölgelerinin çocuklarını (550 milyona yakın) eklediğimizde sosyal yetimliğin ne kadar yaygın olduğunu görebilmekteyiz.

Sosyal yetimlik hususuna dikkat çekebilme anlamında Yetim Vakfı olarak geçtiğimiz yıl 20 Kasım Çocuk Hakları Günü'nde Boğaziçi Üniversitesi'nde Türkiye'nin ilk Sosyal Yetimlik Sempozyumu'nu gerçekleştirdik.

Allah Teâlâ'nın, "O hâlde sakin yetimi ezme!" (Duha, 93/9.) buyruğunun yanı sıra pek çok ayette de özel bir önem atfettiği yetimlere karşılık Müslümanlara düşen sorumluluklar nelerdir?

Bu da oldukça önemli bir soru. Zira yaşadığımız dünyada yetim çocuklarımız, dahası tüm çocuklar için oldukça dramatik bir tablo bulunmaktadır. Dünyaya üzerindeki 8 milyarlık nüfusun kabaca 2,5 milyarını çocuklar oluşturmaktadır. STK

tahminlerine göre ise bu çocukların 400 milyonunu yetim ve öksüz yavrularımız teşkil etmektedir. Sosyal yetimlerin sayıları ise bunun çok üzerindedir. Kabaca 1 milyar çocuk, yoksulluk ve buna bağlı nedenlerle mahrumiyet içerisindedir. Her beş çocuktan birisi savaş ve afet bölgelerinde yaşamaktadır. 300 binden fazla çocuk, savaşçı olarak savaş baronları tarafından cephelelerin en ön saflarına itilmektedir. Her sene 2,5 milyona yakın çocuk kaçırılmakta ve organ mafyaları, dilenci şebekeleri ve diğer kötü niyetli yapılar tarafından istismar edilmektedir. Bu istatistiklerin, hepimizin yüreklerinde gam oluşturduğunu hissedebiliyorum. Bu çerçevede Müslümanlara düşen kurumsal ve devlet eliyle gerçekleştirilmesi ve bireysel olarak üstlenilmesi gereken sorumluluklar da oldukça fazla. Bunlardan birkaç tanesini zikretmek gerekirse:

- Öncelikle tüm yetimlerin durumlarının takip edilebilmesi için İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) bünyesinde bir "Yetim Çocuklar Komisyonu" oluşturulması gerekmektedir.
- Her devletin, kendi yetim ve dezavantajlı çocuk gruplarıyla ilgili bir envanter oluşturması gerekmektedir.
- Sorunlar belirlendikten sonra çözüm yollarıyla ilgili kısa, orta ve uzun vadeli planlar oluşturulmalıdır.
- Misyoner örgütlerin yetim faaliyetleri tüm dünya üzerinde yoğun bir şekilde devam etmektedir. Bu zararlı faali-

yetlere karşı dünya ölçeğinde önlemler alınmalı, bu örgütlerin İslam ülkelerinde faaliyet yapmalarına engel olunmalıdır.

- Dünya üzerinde sayıları 7 milyonu bulan çocuk, yetimhanelerde kalmaktadır ve maalesef çok azının fiziksel ve duygusal ihtiyaçları karşılanmaktadır. Yetimhanelerde kalan çocuklar için özel çalışmalar yapılmalıdır.
- Ülkelerin aile ile ilgili devlet kurumları, toplum genelini kuşatacak şekilde çocuklara sahip çıkılarak her türlü istismardan korumak amacıyla hayatın her alanını kuşatan faaliyetler gerçekleştirilmelidir. Ülkelerin eğitim ve din işleri ile ilgilenen kurumları marifetiyle bilginin bilince ulaşması için etkili faaliyetler yürütülmelidir.
- Çocukların, organ ve fuhuş mafyaları, uyuşturucu ve başkaca kötü niyetli çetelerin ellerine düşmemeleri için olağanüstü bir gayret gerekmektedir.

Gerek ülkemizde gerekse diğer dünya ülkelerinde yaşayan yetimler psikolojik ve sosyal açıdan ne gibi zorluklara maruz kalıyorlar?

Malumunuz her çocuk sevgi ve ilgi bekler. Her yaşın ayrı zorlukları vardır. Fiziksel imkânlar gerektiren öz bakım ihtiyaçları çocuğun öz güvenini tamamlar. Çocukların güven içerisinde bulunması, arkadaşlarıyla oyunlar oynayabilmesi, eğitimini sürdürebilmesi, fiziksel ve mental olarak çocukluğunu yaşıyor olması gelişimleri aç-

sından oldukça kıymetlidir. Ne var ki yaşadığımız dünyada daha önceki cevaplarda da belirttiğimiz üzere çocuklar, savaş ve afetlerden, yoksulluk ve buna bağlı nedenlerden, ekonomik kaygılardan, göç gerektiren hayati endişelerden muzdariptirler. Filistin ve Doğu Türkistan gibi coğrafyalarda ise hayati endişeler had safhadadır. Doğu Türkistan'da 2017 yılından beri toplama kamplarına doldurulan en az 3 milyon kişinin çocukları da yatılı okul ve yetimhane adı altındaki çocuk toplama kamplarında tutulmaktadır. Çinli ailelere evlatlık verilen, beyin yıkama politikaları nedeniyle kimliklerinden koparılan yüz binlerce çocuk bulunmaktadır.

Boşanmış aile çocuğu gerçeği ise üzerinde çok ciddi planlamalar yapılması gereken bir durumdur. Bu çocukların sokaklara sürüklendiği, çeşitli suç örgütlerinin ve çetelerin muhatapları olduğu bilgisi oldukça önemlidir.

Sonuç olarak özelde yetimler genelde ise sosyal yetimlerin de dâhil olduğu geniş bir çocuk kitlesi sosyal ve psikolojik anlamda destek beklemektedir.

Gazze, Suriye, Myanmar ve daha pek çok yerde uzun yıllardır devam eden işgaller, çatışmalar sebebiyle birçok çocuk yetim kalmakta. İslam coğrafyasının yetimlerine karşı Müslümanlar olarak görevlerimiz nelerdir?

İslam coğrafyamızın farklı noktalarında savaş, afet, yoksulluk, kazalar ve başkaca neden-

lerle yetim kalan yavrularımızın ihtiyaçlarını gidermek ve onların kötü niyetli yapıların ellerine geçmemeleri için yapılması gereken çokça faaliyet bulunmaktadır. Bu faaliyetleri devletler ve BM, İİT gibi çatı kurumlar ile STK ve vatandaşların yapmaları gerekenler olarak iki kısma ayırabiliriz. Devletlerin almaları gereken sorumluluklar daha çok barınma, eğitim, sağlık hizmetleri, koruma gibi süreklilik gerektiren kısımlar ve toplumun bilinçlendirilmesi olması gerekirken; STK'lar tamamlayıcı çalışmalar üstlenebilirler. Vatandaşlar ise daha çok mahallede ve toplum içerisinde çocuklara ve özelde yetimlere temas eden kısımlarda olmalıdır.

İçinde yaşadığımız toplumda ve özellikle de çocuklarımızda, yetim kalan çocuklara yönelik farkındalık oluşturma adına hangi çalışmalar ve faaliyetleri gerçekleştirmeliyiz? Yetim Vakfı olarak çalışmalarınızdan ve faaliyetlerinizden kısaca söz edebilir misiniz?

Bizler Yetim Vakfı olarak ebeveyn kaybı yaşamış çocuklarımızın ve aile üyelerinin, yaşadıkları kayıpla başa çıkabilmelerini sağlamayı ve bu kaybın oluşturduğu psikolojik etkinin kişiler üzerindeki tesirini hafifletmeyi amaçlayan psikososyal destek faaliyetleri, eğitim, ayni ve nakdi destekler ile birlikte kalkınma projeleri yürütmekteyiz: Esenlik Durakları, Sponsorluk Destek Projesi, Kardeş Aile Projesi, Sırada İyilik Var Projesi, Hayallere

Değen Resimler, Kilis Anaokulu, Sokağıma Şenlik Geldi vb.

Aynı zamanda yetimhane ve yetim yerleşkelerinin tamir, tadil ve genel ihtiyaçlarının karşılanması, Filistin ve Doğu Türkistan'da olduğu gibi çocuk hakları savunuculuğu ve bu çerçevede çeşitli sokak etkinlikleri, seminer ve konferanslar düzenlemekteyiz. Ayrıca meselenin teorik ve akademik kısımlarında da olma gayretimiz bulunmaktadır. Her sene 20 Kasım Çocuk Hakları Günü'nde çalıştay ve sempozyum şeklinde ilmî toplantılar gerçekleştirmekteyiz. 15 Ramazan Dünya Yetimler Günü münasebetiyle raporlar yayınlamakta, basın toplantıları düzenlemekteyiz. Vergi muafiyeti statüsü bulunan Vakfımızın 48 ülkede faaliyetleri bulunmaktadır. ■

Öz Geçmiş

Murat Yılmaz, 1974'te İstanbul'da doğdu. Aslen Ordu Mesudiyesi olan Yılmaz, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih bölümünden mezun olduktan sonra Uluslararası İlişkiler Bölümünde yüksek lisans yaptı. 1994 yılında İHH İnsani Yardım Vakfı'nda sivil toplum çalışmalarına başladı. 2021 yılından beri çalışmalarını Yetim Vakfı'nda sürdürmektedir. *Dirina'nın İki Yakası Sancak, Kosova Bağımsızlık Yolunda ve Doğu Türkistan Toplama Kampları – Adım Adım Soykırım* adlı kitapların yazarı olan Murat Yılmaz, evli ve bir çocuk sahibidir.

KULUN RABBİNE YAKARIŞI DUA

M. Feyzi KILIÇ

Susun...

Susun susun...

Sanki elem ve acı yüklü bir sessizlik var...

Sessizliğin içerisinde garip kalmış bir çaresizlik var...

Çaresizliğin içerisinde kanayan yara misali bir kimsesizlik var...

İnsanoğlu, o kimsesizliğine sarıp sarmaladığı gam ve hüznün dolu sessiz çılgınlıklarıyla yaşar. Hüznünü dindirmek istediği an, “Medet Ya Rab!” diye kaybettiği hazineyi arar. O hazine ki kalbinin feryat figanını dindirir. O hazine ki oradan oraya koşan ve takatsiz kalan biricik kalbini dinlendirir. O hazine ki yok iken var edenin, varlığından haberdar edenin huzuruna onu erdirir. Huzura varınca insan, “Duanız olmasa Rabbim size ne diye değer versin!” (Furkan, 25/77.) nidasıyla âdeta irkilir ve yeniden dirilir. Dünyadaki varoluş gayesine dair soruları bir bir aklından geçirir. Bir an dünyaya gözlerini açtığı günden itibaren başlayan aczinin ve fakrının yolculuğu gözünün önüne geliverir. Allah’ın ona pirüpak bir şekilde emanet ettiği ama “Ben güçlüyüm, ben varlıklıyım, ben muktedirim.” diye “ben”in tüm çirkinliğini içine aldığı cümlelerle kirlettiği hayatı aklına düşüverir. Allah’ın (c.c.) “Yeryüzünde böbürlenerek dolaşma! Ne yeri yarabilir ne de dağlarla boy ölçüşebilirsin.” (İsra, 17/37.) ikazına rağmen ilahi rahmetin lüt-fettiği gücün, kuvvetin, yeteneklerin kendinden olduğunu zannettiği zavallı bir düşünce zihnini sarıverir.

”

**İnsanoğlu,
duanın gücünü
fark etmeli,
ibadetlerine
duayı da
eklemelidir.
İbadetin
duasız, duaların
ibadetsiz eksik
kalacağını
bilmeli,
dualarında
kalbinin atışlarını
hissetmelidir.**

İblis’in kibrinde belirttiği hikâyede nasıl da aynı safta yer alabildiğini düşünür ve korkudan irkilir. O an, Hz. Âdem ve Havva’nın, “Ey rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz, bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz!” (A’raf, 7/23.) duasına tutunur. Sonrasında Hz. Zekeriya’nın, “Rabbim! Beni tek başıma bırakma.” (Enbiya, 21/89.) duasını yalnızlığın, kimsesizliğin kalbinde açtığı yaraya merhem diye sürüverir.

Pişmandır artık insanoğlu...

“Şüphesiz çokça bağışlayan, çokça merhamet eden” (Kasas, 28/16.) Allah’a geç kalınmış bir telaşla nadim olur ve kendini amansız bir acıya dönüşmüş pişmanlığın içinde bulur. Hz. Musa’nın, “Rabbim! Şüphesiz ben nefsimi zulmettim. Beni affet.” (Kasas, 28/16.) duasıyla niyazda bulunur. Zikirden ve niyazdan uzak kalan, israf olan, kuruyan gönlünün; Rabbinin, “Bana dua edince dua edenin duasına cevap veririm.” (Bakara, 2/186.) kelamıyla yeniden yeşereceğini ve hayat bulacağını düşünerek teskin olur. Günahın, sıkıntıların, dertlerin hücum edercesine yağdığı bu dünyada duanın sundurmasının altında sükûnet bulur.

Duayı bilmiş, anlamıştır artık insanoğlu...

Güç, kudret, malik olma ihtirası yüzünden helake uğramış harap gönlün ilacı olan duayı... İlahi huzurda aczin ve fakrın şuuruna erdiren duayı... “Şüphesiz Rabbim duayı işitendir.” (İbrahim, 14/39.) kelamıyla

Allah’a imanının, sonsuz itimadın nişanesi duayı... “Ben tasa ve üzüntümü ancak Allah’a arz ederim.” (Yusuf, 12/86.) diyen Hz. Yakup misali hüznün yüklü gönülle Allah’a ilticanın en güzel hâli olan duayı...

Ve duayı insanoğlu; kulluğun, kul olabilmenin derinliklerinde bulmuştur. Allah’a karşı duyulan en kalbî, saf ve berak bir imanın içerisinde. “En güzel isimler Allah’ındır. O’na o güzel isimleriyle dua edin.” (Araf, 7/180.) buyruğunca esma-i hüsnanın insanın kalbine inşih

rah olan esintisinde bulmuştur. “Çünkü İbrahim çok içli ve Allah’a yönelen bir kimseydi.” ayetiyle Hz. İbrahim’in (a.s.) halim tavrında bulmuştur. “Zira Allah, dilediğine hesapsız rızık verir.” (Âl-i İmran, 3/37.) buyruğunun muhatabı İmran’ın kızı Meryem’in şek ve şüpheden uzak, sonsuz itimadında bulmuştur. Peygamber Efendimizin dilinden dökülen “Dua ibadetin ta kendisidir.” (Tirmizi, Deavat, 1.) sözü mucibince Allah’a yönelişin şîârlarından ibadetin bizatihi kendisinde bulmuştur.

Ve duaya ibadetleriyle vasil olmuştur insanoğlu...

Çünkü dua, Resulullah’ın (s.a.s.) mübarek sözüyle ibadetin özüydü. (Tirmizi, Deavat, 1.) İbadetlerin, kavuşmayı çokça arzuladığı en güzel menziliydi. Hz. Peygamber’in, “Allah katında duadan daha kıymetli bir şey yoktur.” (Tirmizi, Deavat, 1) sözünün ibadetlerin içerisinde arandığı bir müjdeydi. Ancak dua, insanoğlunun belki de en büyük ihmaliydi, en büyük yitiği. Hızla akıp giden hayatın içerisinde çarçabuk kılınan namazların sonunda belki de hiç yer verilmeyen, mahzun bırakılan bir çocuk yüreği. İnsanoğlunun ibadetlerinden lezzet duymamasının belki de en büyük sebebiydi. Kulun ubudiyetiyle Allah’a yönelişlerinin en büyük gereği. İnsanoğlu, duanın gücünü fark etmeliydi. İbadetlerine duayı da eklemeliydi. İbadetin duasız, duaların ibadetsiz eksik kalacağını bilmeliydi. Ve insanoğlu dualarında kalbinin atışlarını hissetmeliydi.

Ve duayı kalbinin atışlarında duymuştur insanoğlu...

Dua, “Biz ona şah damarından daha yakınız.” (Kaf, 50/16) diye buyuran, kalbinin yegâne sahibi o yüce zât ile buluşmaktı. Dua, Allah’ın, “Kullarım, beni senden sorarlarsa, (bilsinler ki), gerçekten ben (onlara çok) yakınım. Bana dua edince dua edenin duasına cevap veririm. O hâlde, doğru yolu bulmaları için benim davetime uysunlar, bana iman etsinler.” (Bakara, 2/186.) buyruğundaki müjdeye koşmaktı. Dua, Allah’a yakîn olmak, O’na yaklaşmak ve O’na kavuşmaktı.

O’na yaklaştıkça, O’na yaklaştıkça kalbinin atışlarını duyardı insan. Kalbinin atışları zikre düşünce duayı bulurdu insan. Dile düşen dualarla şâd olurdu insan. Tıpkı Hz. Meryem’ce “Keşke bundan önce ölseydim de unutulup gitmiş olsaydım!” (Meryem, 19/23.) dediği anda umudu duada bulur, Allah’ın engin rahmet ve merhametine tutunurdu insan. Dua ile mesrur olur ve sadece kötü gününde değil iyi gününde de duasında sabitkadem dururdu... Dilinde sebat eden o dualarla kalbini korurdu insan... Kalbinin her atışıyla imanı kalbine doldururdu insan. Kalbinin her satırında ince ince yazılı duayı okurdu...

Ve insan...

Kalbinin her atışında kalbine iyi geleni...

“Rabbin seni terk etmedi, sana darılmadı da.” (Duha, 93/3.) keliminin sahibine ve asla terk etmeyecek olana duayı bulurdu insan... ■

”

**Dua ile mesrur olur
ve sadece kötü
gününde değil iyi
gününde de
duasında
sabitkadem
dururdu insan.
Dilinde sebat eden
o dualarla kalbini
korurdu... Kalbinin
her atışıyla imanı
kalbine doldururdu
insan. Kalbinin
her satırında ince
ince yazılı duayı
okurdu...**

SON KALEMİZ AİLE

|| Rûmeysa OĞUZ

Zaman, büyük yapıları yıkar. Medeniyetler çöker, sistemler sarsılır, ideolojiler hükmünü yitirir. Ne var ki bazı şeyler, sadece dışarıdan gelen darbelerle değil, içten içe çürüyerek yıkılır ve yok olur. Tüm bu başka-

laşım ve dönüşümün membaı elbette ki insandır. Zira toplumu da medeniyetleri ve ideolojileri de insanoğlu inşa etmiştir. Bu inşayı yaparken ortak bir saik mevcuttur: Birlikte yaşamının daha konforlu ve kurallı yolunu belirleyerek sür-

dürülebilir ortak bir hayat ortaya koymak. Çünkü insanlar zaman zaman yalnızlık arzusunda olsalar dahi kolektif bir yaşam sürmeye meyyaldır. İşleri daha kolay yürütmek de insani münasebetlerin neticesi olarak ortaya çıkar.

Toplum, tarihsel gelişim içinde aynı toprak parçası üstünde birlikte yaşayan ve ortak bir uygarlığı olan, temel çıkarları sürdürmek için iş birliği yapan insanların oluşturduğu yapıdır. En yalın hâliyle ilkokulda iken öğrendiğimiz bu tanımın ardından zihnimiz hemen başka bir kavramın da tanımını ortaya koyar: Aile. Çünkü aile, toplumun en küçük birimi olarak kabul edilir ve toplumu ailesiz, aileyi de toplumsuz düşünmek pek mümkün değildir. Ve zamanın bütün yıkıcılığına, değişen onca ideolojiye, devlete, medeniyete inat; aile hep orada, durduğu yerde durmuş, en sağlam kale, sığınılacak en güvenli liman olarak toplumun çekirdeği olma görevini ifa etmiştir.

”

Birlikte olmak kolaydır. Ama birlikte kalmak irade ister. Aile, işte bu iradenin adıdır. Paylaşmanın, tahammülün, anlayışın ve vefanın mekânıdır. Dış dünyanın çalkantısında bir sığınaktır. Aile demek, aynı zamanda hatırlamaktır. Nereden geldiğimizi, kim olduğumuzu, neye değer verdiğimizizi hatırlamak. Aile, insanın hafızasıdır.

Ne var ki genelgeçer yargılarla buraya kadar ele aldığımız iki kavramın son cümlesinin şu şekilde bir değişim geçirdiğini üzümlere idrak ediyoruz son günlerde: Zamanın bütün yıkıcılığına, değişen onca ideolojiye, devlete, medeniyete inat; aile hep orada, durduğu yerde durmuş, en sağlam kale, sığınılacak en güvenli liman olarak toplumun çekirdeği olma görevini ifa etmiş-ti. Etmişti, evet. Üzümlere ve kaygıyla izlediğimiz çağımız insanı için aile kavramını giderek değersizleştirilmeye başlanan bir kurum, anlamı azalan bir mefhum hâlini almaya başladı. Burada durup kendimize şunu sormakta fayda var: Bize ne oldu böyle?

Bu sorunun tek yanıtı yok şüphesiz. Üstelik binlerce yıllık bu kavramın önemini azaltılmasını bir cevaba dayandırmak da yeterli olmaz. Fakat işe yaşadığımız çağdan başlamak, sorunun kaynağını bulmak için faydalı olabilir pekâlâ. Malumunuz dijitalin aklımızın sınırlarını zorladığı, olabildiğince hızlı bir çağda yaşıyoruz. Uzakları yakın eden teknolojiler, insanın hayallerine gelmeyecek yenilikler almış başını gidiyor. Bu hızın içerisinde insan da olduğu hâlde kalamıyor, başkalaşıp çağa ayak uyduruyor. Ancak koşulsuz ve sorgusuz bir kabullenişle kucak açtığımız yenilik, bir uzvumuzu iyileştirmek için içtiğimiz hapın, yan etkisiyle başka bir uzvumuzu hastalandırması gibi onarıırken bir yandan da örseliyor.

Yaşadığımız çağ, tabiri caizse yalnızlığı kutsamış, insanı da makinelere bağlı bir hâle getirmiştir. Bugün modern insan,

bireyselliği bir kurtuluş gibi görüyor. “Kendi hayatını yaşa”, “kimseye hesap verme”, “önce sen” gibi ifadelerle örülmüş bir özgürlük anlatısı her yeri sarmış durumda. Oysa bireysellik, sınırlarını kaybettiğinde bencillığe, yalıtılmışlığa, hatta köksüzlüğe dönüşüyor. Bir insan ne kadar güçlü olursa olsun, kendini anlamlandıracağı bir bağlamı yoksa savrulmaya mahkûm oluyor. Teknolojinin kolaylıkları dışarıyla bağımlı olabildiğince kesip diğer insanlarla ünsiyetimizi asgari düzeye indirmişken maalesef sıra en önemli bağımıza yani ailemize gelmiş görünüyor. Bu noktada tarihî süreçte geçirilen onca değişime karşı sağlam şekilde kalmayı başarmış aile kurumu toplumun özü ve çekirdeği olmaktan hızla uzaklaşıyor.

Hâl böyle olunca kendimize ailenin ne olduğunu yine ve yenisinden hatırlatmak gerekiyor. Aile, yalnızca aynı çatı altında yaşamak değildir. Aile, her sabah aynı sofraya oturmak, biri olmadığında yokluğunu hissetmek, sevinci de kederi de bölüşmektir. Aile, herkesin kendi odasında ama aynı yürekte yaşadığı yerdir. Anlam, sadakat, aidiyet, sabır, özveri, affetmek ve yeniden başlamak... Bunların hepsini ilk olarak ailede öğreniriz. İnsan, burada sınanır; burada olgunlaşır.

Bir çocuğun dünyaya “merhaba” dediği ilk yer, annesinin kucağıdır. O kucak, sadece bir beden değil; şefkatin, güvenin, korunmanın, yani insan olmanın ilk tecrübesidir. Babasının sesiyle tanışır sonra. O ses, ilk defa dünyanın sadece kendisinden ibaret olmadığını fısıltı-

dar. Kardeşleriyle kavga eder, barışır. Bu barış, bir gün hayatla da barışmanın alfabesini öğretir ona. Bir olmayı, birlik olmayı, sarılmayı, kavgayı ve savrulmayı ailesiyle öğrenir insan. Ve bu öğrendiğiyle şekillenir, kendi benliğini inşa eder. Kişinin, olaylara karşı geliştirdiği tavır, problemlere yaklaşımı, iyiliğe yahut kötülüğe karşı durduğu yer yani kendisi ve kendiliğini oluşturan tüm etmenlerin tohumu ailesiyle atılır. Orada yeşerir, filizlenir ve toplumun içine karışan birey, bir fidanın gelişip serpilmesi gibi şekillenir.

İçinde yaşadığımız çağ, bireyin haklarını ve özgürlüğünü öyle ön planda tutuyor ki birlik ve beraberlik bu bencilliğin içinde hapsolup görünmez oluyor. Bireysellik elbette kıymetlidir ancak kolektif olmanın onurunu yitirdiğimizde, sadece “ben” kalır geriye. Oysa insan “biz” diyebildiği ölçüde derinleşir. Yalnızca kendi menfaatini düşünen değil ailesi için fedakârlık eden, anne babasının yükünü alan, eşinin acısını kendi yüreğinde hissedenden biri; insan olmanın asıl tadına varır. Üstelik sözü edilen bu iş bölümü, bu basit paylaşım insanı duyarlı yapan, toplumu inşa eden, farkındalığı besleyen önemli etmenlerdendir. Çünkü aile yalnız aynı çatı altında yaşamamanın değil gerçek manada birlik olmanın en temel öğretisini yaşatarak öğretir insana.

Birlikte olmak kolaydır. Ama birlikte kalmak irade ister. Aile, işte bu iradenin adıdır. Paylaşmanın, tahammülün, anlayışın ve vefanın mekânıdır. Dış dünyanın çalkantısında bir sı-

ğınaktır. Aile demek, aynı zamanda hatırlamaktır. Nereden geldiğimizi, kim olduğumuzu, neye değer verdiğimizi hatırlamak. Aile, insanın hafızasıdır. Bu sebeple aile yıkıldığında sadece insanlar değil toplum da çürür. Çünkü aile, toplumu ayakta tutan hücredir. Bugün artan yalnızlık, depresyon, sosyal yabancılaşma, hatta kimlik krizleri... Bunların çoğunun kökeninde aile kurumunun zayıflaması vardır. Aile, geçmişle gelecek arasında bir köprüdür. Dede ile torun aynı sofrada oturabildiğinde, zamanın ruhu kesintisiz akmaya devam eder. Eğer bu bağ koparsa geçmiş unutulur, gelecek ise sadece bireysel hedeflerin, tüketim alışkanlıklarının gölgesinde şekillenir. Oysa aile tarihin, inancın, hikâyenin, terbiyenin taşıyıcısıdır.

Bugün aileyi sadece bir “organizasyon” gibi görüyoruz. Oysa aile, duygusal ve ahlaki bir yapıdır. Ailede herkes bir değerinin aynasıdır. Anne çocuğunun sabrını, çocuk babasının dirayetini, eşler birbirinin merhametini çoğaltır. Bunlar kaybedildiğinde sadece bir ev değil bir dünya yıkılır. Çünkü ev bir mekân ama aile bir anlamdır. Ve anlamı olmayan insan her işi yapma hakkını kendinde görür. Neticesinde ise sorumsuz, amaçsız, duyarsız bireylerin etrafta dolandığından, toplumun çürüdüğünden, artan kalabalığa rağmen yalnızların çoğaldığından dem vururuz hepimiz. O hâlde şunu sormalıyız kendimize: Birlikte vakit geçirdiğimiz ama birlikte hissetmediğimiz insanlar arasında mı yaşıyoruz? Çocuklarımızla aynı çatı altında mıyız yoksa sadece ay-

nı wi-fi’ya mı bağlıyız? Gerçekten “Bir aile miyiz?”

Aynı masada birbirimizin gözleri yerine ekranlarımıza baktığımızı; odadan odaya mesajlaştığımızı, oturup sohbet etmek, birlikte gülmek yerine aynı evde olmamıza rağmen sosyal medyadan komik videoları birbirimize attığımızı düşününce bu sorunun cevabı ortaya çıkıyor maalesef. Evvela bizliğimizi kaybedip bireyselliğimize sarıldık hepimiz. Ancak korkarım ki bu sarıldıklarımız da kof bireysellikler. Birlikte olmaktan uzak, değerlerimize yabancı, geçmişten bihaber, gelecek hedefi olmayan “bireyler” yani bizler, ülküsüz ve amaçsız olarak günü tüketmekten başka bir şey yapmıyor gibiyiz. O hâlde bütün bu tabloya bakıp evvela kendimize “dur” demeliyiz. Dur, demeli ve ailenin ne denli önemli olduğunu yeniden idrak ederek kendimizden önce sevdiklerimize sarılmanın kıymetini yeniden idrak etmeliyiz.

Çünkü aile, sadece dünyanın değil yarının da teminatıdır. Evet, zaman değişiyor. Evet, değerler dönüşüyor. Ama insana dair en temel ihtiyaçlar baki kalıyor: Sevilmek, anlaşılmaq, korunmak, ait olmak... Bunları insana sağlayacak yegâne kurum ailedir. Mehmet Akif’in dediği gibi: “Biz gayesiz bir fikir ile her şeyi yıktık. Yıkılma-yan bir aile kaldı... Fakat Allah korusun, eğer aile yıkılırsa katiyen bir daha düzeltilemez.” Bu sözün altını bugün daha kalın çizmeliyiz. Çünkü aile kurumu yıkılırsa; yıkılan sadece bir bina olmaz, yıkılan, insanın içindeki ev olur. Ve insan, içinde yaşayacak bir ev bulamazsa her yerde yabancısıdır. ■

İYİLERLE OTUR HAKK'A KULAK VER

Dr. Mahmut KAYIŞ

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ أَنْ إِذَا
سَمِعْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ
بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي
حَدِيثٍ غَيْرِهِ إِنَّكُمْ إِذَا مِثْلُهُمْ إِنَّ اللَّهَ جَامِعُ
الْمُنَافِقِينَ وَالْكَافِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا

“Oysa Allah size Kitapta (Kur’an’da),
‘Allah’ın ayetlerinin inkâr edildiğini ve
onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman,
başka bir söze geçmedikleri müddetçe
onlarla oturmayın, aksi hâlde siz de onlar
gibi olursunuz.’ diye hüküm indirmiştir.
Şüphesiz Allah, münafıkların ve kâfirlerin
hepsini cehennemde toplayacaktır.”

(Nisa, 4/140.)

Müslümanın bulunduğu ortam, imanı ve toplumsal kimliği açısından çok büyük önem arz etmektedir. Çünkü bulunulan mekân ve maruz kalınan söylemler, onun kişiliği ve inanç dünyası üzerinde büyük etki oluşturur. “Ey iman edenler! Allah’a karşı gelmekten sakının ve doğrularla beraber olun.” (Tevbe, 9/119.) emri ilahisinin bu hususa dikkat çektiği söylenebilir. Müminin doğru ve iyi insanlarla beraber olması, her daim hayır ve güzel sözlerle kulağını ve gönlünü açması; imanını korumasına ve kulluğunu yerine getirmesine yardımcı olur. Kur’an’ı bizlere tebliğ eden Allah Resulü’nün meclisleri Kur’an, zikir, ilim, hikmet ve güzellikler ile doluydu. Sahabe efendilerimiz de buralarda yetişmiş ve İslam’ı öğrenmişlerdi.

Allah’ın Elçisi’nin ve onun sahabesinin bulunduğu meclislerde kelimullah, “Kur’an okunduğu zaman ona kulak verip dinleyin ve susun ki size merhamet edilsin.” (Araf, 7/204.) emri gereğince can kulağıyla dinlenirdi. İlahi kelâmın buyrukları, hemen hayata geçirilip tatbik edilirdi. Onlar, yollarını aydınlatan bu vahiy ile hem kalplerini hem de akıllarını tezyin eder, kendilerini yaratana daha iyi kul olabilmek için ellerinden gelenin en iyisini ve güzelini yapmaya gayret ederlerdi.

İlahi vahyin hayat veren mesajlarından istifade edemeyip inkâr edenler ise Kur’an’ı dinlemedikleri gibi onun başkaları tarafından duyulmasını da istemezlerdi. Bu inkârcılar ve özellikle ileri gelenleri, ilahi vahyin hem anlam hem de söz bakımından mükemmelliğini bilirlerdi. Onun benzersizliği karşısında hayranlık duyar an-

cak toplumsal konumlarını ve nüfuzlarını kaybetme endişesiyle Kur'an'a iman etmezlerdi. İnsanların ilahi mesajı duymasını engellemek için çeşitli şeyler yaparlardı. Allah'ın kelamı okunurken yüksek sesle bağırır, ısıklık çalar, anlamsız konuşmalar yaparak gürültü çıkarırlardı. Amaçları Resulullah'ın sesini bastırmak ve böylece okunan ayetlerin insanlar tarafından anlaşılmasını önlemektir. (Fussilet, 41/26; İbn Kesir, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, 7/174.)

İman etmeyenler, bazen bununla da yetinmez, Allah'ın ayetlerini inkâr etmelerinin yanı sıra onlar ile alay ederlerdi. Batıla dayanarak hakkı ortadan kaldırmak için mücadeleye girişirlerdi. Allah'ın emirlerini ve kendilerine yapılan uyarıları alay konusu yaparlardı. (Kehf, 18/56.) Zaten kendilerine gönderilen elçilerle istihza etmek, kâfirlerin ortak vasıflarından birisidir. (Hicr, 15/11.)

Vahiy, Müslümanlara Allah'ın ayetlerinin inkâr edildiği ve alaya alındığı meclislerde oturmayı yasaklamıştır. Zira müminler, "Boş söz işittikleri zaman ondan yüz çevirirler ve 'Bizim işlerimiz bize, sizin işleriniz de size. Selam olsun size (bizden size zarar gelmez). Biz cahilleri istemeyiz.' derler." (Kasas, 28/55.) Günahların ve haramların açıkça işlendiği, özellikle Allah'ın indirdiği buyrukların tahfif edildiği bir mecliste bulunmak, bir mümin için asla kabul edilemez bir durumdur.

İnsan, kendi etrafındaki davranış kalıplarını gözlemleyerek öğrenmekte ve bulundu-

ğu topluluk içerisindeki hâkim fikri, sosyal bulaşma yoluyla kabullenebilmektedir. Dolayısıyla Kur'an'a karşı yapılan alaycı ve inkârcı tavırlara maruz kalan kimse, zamanla bu bakış açısını içselleştirebilir, hatta farkında olmadan benzer tepkiler de geliştirebilir. Eğer bir kimse, Allah'ın ayetleriyle istihza edilen bir ortamda sürekli bulunursa zamanla o ortamdaki baskın kimliği benimsemeye doğru gidebilir. Değer yargıları aşınabilir, kişide günahlara karşı duyarsızlık meydana gelebilir. Böyle ortamlarda bulunmak yapılan isyan ve günaha karşı bir rıza gösterme hâlini doğuracağından, yapılan gayrimeşru fiilin sorumluluğunu da paylaşmak anlamına gelir. Haramları, kötülükleri ve gayrimeşru eylemleri işleyenlerle beraber bulunan kimse bu günaha ortak olur. Kendisi o kötü eylemi ve davranışı fiilen yapmasa da sorumlu kabul edilir. Ancak kötülüğü kalben kınadığı hâlde istemeyerek kerhen onlar ile aynı mecliste bulunmak zorunda kalmışsa bu kimsenin sorumlu olmayacağı ümit edilir.

Günah işlenen veya Allah'ın indirdiği vahiy ile alay edilen bir mecliste bulunan mümin, eğer imkânı varsa usulü çerçevesinde orada olanları uyarmalı, meselenin dinen doğru olmadığını anlatmalı ve onları irşat etmeye gayret etmelidir. Eğer uyarma ve anlatma imkânı kalmamış ise o meclisten uzaklaşmalıdır. Orada durmaya devam ederse kendini dinen tehlikeye atmış olacaktır.

Günümüzde insanı çevreleyen ortam, sadece mekânla sınırlı değildir. Televizyon, sosyal medya ve dijital platformlar da bir nevi sohbet meclisleridir. Bu vasıtalarla göze ve kulağa gelen her şey, kişinin düşünce yapısını etkilemektedir. Medyada sıkça vurgulanan söylemler, reklamlar ve popüler kültür içerikleri insanların değer yargılarını ve toplumun genel kabullerini etkileyip değiştirmektedir. Çünkü insan beyni, duyduğu şeyleri tekrar ettikçe içselleştirmekte ve düşünce de buna göre inşa edilmektedir. Dolayısıyla Müslüman, bu mecralardan gelen ve Allah'ın ayetlerine, dinine ve elçisine saygısızlık ve tahfif içeren her türlü içerikten uzak durmalıdır. Bazen farkında olmadan veya şeytanın unutturmasıyla bu tür içeriklere maruz kalırsa hatırladığında hemen tavır koymalı ve o ortamdan ya da içerikten uzaklaşmalıdır. (Enam, 6/68.)

Sonuç olarak müminin en önemli görevi, imanını ve Müslüman kimliğini korumaktır. Allah'ın Elçisi (s.a.s), "Kişi dostunun dini üzeredir. Bu yüzden her biriniz, kiminle dostluk ettiğine dikkat etsin." (Tirmizi, Zühd, 45, [2378].) buyurmuştur. Bu sebepten mümin kiminle oturduğuna, kimlerle vakit geçirdiğine, neyi dinlediğine ve neye kulak verdiğine dikkat etmelidir. Zira vakit geçirilen mekân, dinlenen kişi ve kulağa ulaşan mesajlar; kişinin imanını, değerlerini, düşünce ve duygularını etkilemekte ve değiştirmektedir. ■

ŞİDDET AİLEYİ YIKAR TOPLUMU SARSAR

Dr. Halil KILIÇ

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

خَيْرُكُمْ خَيْرُكُمْ لِأَهْلِهِ، وَأَنَا
خَيْرُكُمْ لِأَهْلِي

“Sizin en hayırlınız, ailesine karşı
en iyi olanınızdır. Ben de aileme
karşı en iyi olanıyım.”

(Tirmizi, Menakıb, 64.)

Yüce Allah, Hz. Âdem’i ilk insan olarak yaratmıştır. O, Allah’ın kudretiyle en mükemmel surette var edilmiş, ilahi ruhun üflenmesiyle şereflendirilmiştir. Ancak bütün bu mükemmelliğe rağmen insanın yaratılışına yerleştirilmiş fitri bir gerçek vardır: İnsan, tek başına var olmakla yetinemez; hayatını paylaşacağı bir dostluğa, sevgiye ve yakınlığa muhtaçtır. Bunun üzerine Yüce Allah, Hz. Havva’yı yaratmış; böylece insanoğluna birlikte yaşamının, paylaşmanın ve aile olmanın manasını yaşatarak göstermiştir. Bu yönüyle Hz. Âdem ve Hz. Havva, birbirine eş ve destek olan iki varlık olarak insanlığın ilk örneğini teşkil etmişlerdir.

İşte bu ilk örnek, insanlık tarihi boyunca değişmeyen bir gerçeği hatırlatır: Sevgi, şefkat ve dayanışma, insanın hem fitratında hem de toplumsal varoluşunda vazgeçilmez unsurlardır. İslam dini de bu fitri ihtiyacı merkeze alarak aile yuvasını sevgi ve merhametle örülü bir huzur mekânı olarak tanımlamıştır. Bu hususta Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyrulmuştur: “Onlara ısınıp kaynaşasınız diye size kendi türünüzden eşler yaratıp aranızda sevgi ve şefkat duyguları yerleştirmesi de O’nun kanıtlarındandır. Doğrusu burada iyi düşünen kimseler için dersler vardır.” (Rum, 30/21.)

Bu ayet, ailenin sadece sıradan bir birliktelik değil, aynı zamanda Allah’ın varlığına ve kudretine dair en büyük delillerden biri olduğunu vurgulamaktadır. Aile, âdeta bu delilin ete kemiğe bürünmüş hâlidir. Bu yönüyle aile, korunması ve sürdürülmesi son derece mühim olan kutsal bir bağıdır.

Ne var ki çağımızda aile içi şiddet, bu kutsal bağı ve onun getirdiği huzuru derinden sarsmaktadır. Kadın ile erkek, Hz. Peygamber’in, “Kadınlar, erkeklerle birlikte bir bütünü tamamlayan diğer yarıdır.” (Ebu Davud, Taharet, 94.) buyruğuyla ifade ettiği üzere, bir el-

manın iki yarısı gibi birbirinin tamamlayıcısıdır. Bu hakikatte rağmen kadınlara yönelik fiziksel ve psikolojik şiddet, sadece bir insanlık suçu olmakla kalmamış, aynı zamanda Allah'ın koyduğu delilleri yok sayan, toplumu ahlaki temellerinden uzaklaştıran büyük bir ihlale dönüşmüştür. Bu yönüyle şiddet, ayette bahsedilen sevgi ve merhamet bağını koparan bir afet; ailenin temel direklerini yıkan bir felakettir. Bir evde sevgi yerine öfke, merhamet yerine acımasızlık hüküm sürdüğünde, orası huzur mekânı olmaktan çıkar ve Allah'ın varlığını gösteren en somut delillerden biri olan aile, anlamını yitirir ve varlık gayesini kaybeder.

Kadın ile erkek, yaratılıştaki denk kabul edilmiştir. Bu nedenle onların sevgi ve merhametle birbirini desteklemesi gerekirken erkeğin kadına şiddet uygulaması, Hz. Peygamber'in asla tasvip etmediği bir davranış olup hem ahlaki yozlaşmaya hem de manevi yıkıma yol açmaktadır. İşte bu noktada Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ümmetine en net ve en güçlü mesajı vermiş ve şöyle buyurmuştur: "Sizin en hayırlınız, ailesine karşı en iyi olanınızdır. Ben de aileme karşı en iyi olanınızım." (Tirmizi, Menakib, 64.)

Bu hadis, erkeğin gerçek erdemi ve manevi olgunluğunu, eşine gösterdiği muameleyle sınar; bir turnusol kâğıdı gibi onun hayırlı olup olmadığını ortaya çıkarır. Söz konusu hadis, sadece bir ahlak dersi değil, aynı zamanda insanlığın en temel değeri olan merhametin bir manifestosudur. Dolayısıyla

gerçek hayır, dışarıda herkese nazik ve kibar davranırken evinde eşine şiddet uygulayanın değil evinin içinde sevgi ve merhametle hareket edenindir.

Aile, çocuklara inanç ve değerlerin aktarıldığı ilk mekândır; bu yönüyle de koruyucu bir kale mesabesindedir. Şiddetin hâkim olduğu yerde aile yoktur; aile yoksa kendini şeytanın tuzaklarına kaptırmaya hazır hâlde gelen nesiller vardır. Şiddetin girdiği evde huzur ve güven biter, yerine korku ve güvensizlik hâkim olur. Böyle bir ortamda yetişen nesillerin sağlıklı bir kişilik geliştirmesi ve topluma faydalı bireyler olarak yetişmesi de zorlaşır. Zira şiddeti besleyen her tavır, ailedeki sevgi ve merhametin yok olmasına veya zayıflamasına sebep olabilecektir. Bu sebeple şiddetten uzak durmak sadece bir ahlaki sorumluluk değil, aynı zamanda Müslümanlığımızı muhafaza etmenin bir gereğidir.

Hiç şüphesiz İslam'ın hedefi, sevgi ve merhametle ayakta duran ailelerdir. Bu yüzden bizler, şiddetin her türlü-sünü reddederek ailelerimizi Kur'an'ın işaret ettiği sevgi ve merhametle ayakta tutmak zorundayız. Aynı şekilde Hz. Peygamber'in örneğini bu konuda da kendimize rehber edinmeliyiz. Nitekim o, eşlerine ve hizmetindekilere karşı daima nazik, şefkatli ve anlayışlı olmuş; onlara hiçbir zaman el kaldırmamıştır.

Sonuç olarak İslam, kadını yücelten, ona saygı gösteren ve onu layık olduğu konuma getiren bir dindir. Hz. Peygam-

ber'in bu konudaki söz ve davranışları, her mümin için bir yol haritası olmalıdır. Bu doğrultuda her bir Müslüman, eşine karşı merhametli, anlayışlı ve sabırlı davranarak gerçek hayır ehli olduğunu göstermelidir. Bu ölçülerin tam tersine, kadına yönelik şiddet ise İslam'ın ruhuna aykırı, aile huzurunu yok eden ve Peygamber ahlakıyla bağdaşmayan bir davranış olup ahlakımızın bağrında açılan derin bir yaradır.

Unutmayalım ki ailenin gerçek huzuru, ancak eşlerin birbirine sevgiyle yaklaşması, merhameti hayatın merkezine alması ve şiddetten uzak durmasıyla mümkündür. Bu huzuru korumak da hem Müslümanlığımızın hem insanlığımızın en büyük sınavıdır. ■

”

Sevgi, şefkat ve dayanışma, insanın hem fıtratında hem de toplumsal varoluşunda vazgeçilmez unsurlardır. İslam dini de bu fıtri ihtiyacı merkeze alarak aile yuvasını sevgi ve merhametle örülü bir huzur mekânı olarak tanımlamıştır.

YAHUDİLİK TARİHİNDEN İBRET ALMAK

Prof. Dr. İbrahim Hilmi KARSLI

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Kur'an-ı Kerim, tarihteki millet ve kavimlerden bahsederken olmuş, bitmiş olgular olarak söz etmez. Çünkü onun amacı, belirli kavimlerin tarihini aydınlatmak değildir. Aksine dinî değerlerin yaşanmasını teşvik etmek veya bunlardan sapmanın doğuracağı bedeller konusunda gelecek nesillere uyarılar yapmaktır. Bu açıdan baktığımızda anlatılan her bir kıssa asırlar öncesinden bahsetse de evrensel bir boyut kazanır ve bugüne ışık tutacak bir referans hâline gelir. Kur'an, müşriklerin ve İsrailoğullarının hak dine karşı muhalefetlerini adım adım ortaya koyar. İsrailoğullarının vaktiyle şereflendikleri vahye yüz çevirerek isyan batağına nasıl çakılıp kaldıklarını bize anlatır. Bu açıdan ümmetin, İsrailoğulları tarihini tersinden okuyup ondan alacağı birçok ders vardır. Kur'an, bizim gibi vahye muhatap olan bu kavmin sonraki dönemlerde bozgunculuğuna ve dini istismar etmesine genişçe yer verir. Çünkü ahir zaman ümmetinin aynı durumla karşı karşıya kalmaması hedeflenmektedir. Bu yönüyle İsrailoğullarının geçmişi sıradan bir tarih değil aslında İslam ümmetine, "Aman dikkat edin! Sakın ha siz bu duruma düşmeyin!" uyarısının yapıldığı bir tarihtir.

Dinî ve kültürel değişimler bir anda gerçekleşmiyor. Hakikatten uzaklaşmalar uzun zamanlar alabiliyor. Kalplerin katılaşması ve sapmaların seyri sinsi bir şekilde ilerliyor. İnsanlar kendi gidişatlarından memnun bir şekilde yaşıyor, neleri kaybettiklerinin farkına bile varamayabiliyor. Kitlelerde âdeta bir körlük baş gösteriyor, akıbetin nereye varacağı artık hesap edilemez oluyor. Bu süreçte çoğunlukla savrulmalar ve ruhlardaki çoraklaşmalar görülemiyor. Kur'an bunu, şeytanın bir millete oynadığı oyun olarak anlatır. (Neml, 27/24.)

Müslüman toplumların yaşadıkları kriz ve buhranlar, insanların Allah'averdikleri kulluk sözünden ve manevi dinamiklerden uzaklaşmalarının bir sonucudur. Gidişat sosyal, siyasi ve kültürel bir dizi belalara, musibetlere kapı aralıyor. İnsanlar, sonsuz mükâfatı unutup, fânî çıkar hesaplarının oyuncağı hâline geliyorlar. Birlik ve dayanışma duyguları zayıflıyor, ayrışmalar hatta parçalanmalar baş gösteriyor. İslam, insanın bu dünyadaki hayatını düzenlerken nihai yurdu olan ahiret saadetine onu hazırlar. (Ankebut, 29/64.) Ancak insan, beka yurdunu unutup bu dünyanın geçiciliklerine kendisini kaptırırsa erdemli bir hayat yaşama ve yücelme aşkı kayboluyor. Neticede o, tevhid, adalet ve merhamet gibi temel değerlerden uzaklaştıkça uzaklaşıyor. Bütün ilahi dinlerin tarihinde şu veya bu ölçüde bu gerçeği görüyoruz.

Bugün Müslüman dünyanın yaşadığı ciddi sosyal, siyasi ve kültürel çalkantıların altında yatan temel nedenlerden biri de fertlerin dünya ve ahiret dengesini kaybetmeleridir. Fânî olana kapılıp baki olanı unutmalarıdır. İç dünyalardaki sapmalar, sosyal alanda fay hatlarının harekete geçmesi ve toplumsal dinamiklerin zafiyete uğramasına sebep olmaktadır.

Vaktiyle vahye muhatap olan Yahudiler bugün din adına fesat ve zulmün kaynağı hâline gelmişse bunun en önemli nedenlerinden biri, fena hâlde dünyaya tutkun olmalarıdır. (Bakara, 2/96.) Seyyid Kutub bu ayetin tefsirinde Yahudilerin bu durumunu şöyle anlatır: “Onlar için hayatın üstün ve seçkin olması mühim değildir. Ne şekilde olursa olsun sadece hayatın... Onca kötülük ve çirkinliklerle dolu hayatın... Kurtların ve böceklerin hayatının! Çünkü onlar Allah’a kavuşmayı ümit etmeyen kimselerdir.” Yahudiler, dünyada seçilmiş olduklarına inandıkları gibi ahirette de ayrıcalıklı oldukları kuruntusuna kapılmışlardı. Çok garip bir şekilde cennete kendilerinden başka kimsenin giremeyeceği ve ahiret hayatının sadece Yahudilere ait olduğunu iddia ediyorlardı. (Bakara, 2/94; 111.) Bu çelişki, inançla pratik arasındaki makasın ne denli açıldığını net bir şekilde göstermektedir. Yine bu, dinin içi boş bir iddia ve istismar aracı hâline getirilmesi ve ırkçı emellere alet edilmesinin tipik örneğini oluşturmaktadır.

Bütün bireysel ve sosyal değişmelerin kaynağı, insandaki iç dinamiklerdir. Bir millet, iç dünyasındaki İslami değerleri terk etmedikçe Allah Teâlâ o milletin mukadderatını durduk yerde kötü yönde değiştirmez. Bunun tersini de düşünebiliriz. Yani nefislerdeki olumlu değişmeler de toplumların müspet yöndeki değişme ve gelişmelerinin kapısını açar. Bahsedilen bu konu, toplumsal değişmenin yasalarından biridir. (Rad, 13/11.) Bu ümmetin son asırlarda yaşadığı buhranlara bu açıdan bakmakta fayda vardır. Allah’a olan sevgi ve bağlılığın azalması, ilahi buyruklar karşısındaki sorumsuzlukların artması, toplumsal hayatta yaşanan bir dizi sorunun ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Nitekim Kur’an, ahir zaman ümmetini Allah’ı anarak kalplerinin yumuşaması ve O’ndan gelen hakikat karşısında dikkat kesilmeleri konularında uyar-maktadır. (Hadid, 57/16.) Ayetin ilk muhataplarının ashab-ı kiram olduğunu düşündüğümüzde, bu ikazın bizim açımızdan ne denli ciddi olduğu daha iyi anlaşılacaktır. Ayetin devamında gelen ahir zaman ümmetinin ehl-i kitaba benze-memesi konusundaki uyarı da dikkat çekicidir. Demek ki hak dine mensup olmak bir garanti oluşturmuyor, hayat felsefesi ve yaşayışta her zaman bir bozulma tehlikesi söz konusu olabiliyor. Yahudilerin üzerinden asırlar geçmiş, kalpleri katılaştırmış ve neticede büsbütün yoldan çıkmışlardı. Hatta bu durum bir başka ayette, kalplerinin taştan daha katı hâle

geldiği ve iyice duyarsızlaşıp isyana saptıkları şeklinde dile getirilmektedir. (Bakara, 2/74.)

Yahudilerde ilahi sevgi, zikir, tevekkül ve teslimiyet değerleri unutulmuştu. Dinî hayatta bir yönden çözülme başlayınca bu durum birleşik kaplar misali diğer alanlara da sirayet ediyor. İnsanın dinî idrakinde bir sağır-laşma ve anlayışsızlık baş göstermeyedursun, akıl ve kalp hayatı âdeta felce uğruyor. Dinî yaşıntıyı ayakta tutan dinamikler tek tek çöküyor. İnsanlar cehennemden kurtuluş, cennetten berat belgesi almışçasına rehavete kapılıyor, inandığı gibi yaşamayıp yaşadığı gibi inanmaya başlıyorlar. Hatta kendilerince buna dinî kılıflar bulma çabası içine giriyorlar. Sonuçta bu, ahiret hayatının insanın davranışları üzerindeki etkisinin git-tikçe azalmasına sebep olmaktadır. Genele teşmil etmek doğru olmasa da bugün İslam toplumlarında bu hâlin yaşandığı bir gerçektir. Kur’an, Yahudi toplumlarının da benzer hastalıklara müptela olduklarını söyler ve bizleri bu konuda uyarır. Onlar, tam bir aldaniş içinde idiler. Boyunlarına kadar isyan ve ifsada battıkları hâlde Allah’ın sevgili kulları olduklarına inanıyorlardı. (Maide, 5/18.) Cehenneme şöyle bir uğrayıp kendilerinden başka kimsenin girme şansı bulunmayan cennetin gerçek sahipleri olduklarını düşünüyorlardı. Kur’an onlara, “Siz bunun için Allah’tan söz mü aldınız?” der. (Bakara, 2/80.) Kısaca onlar, günaha gömüldükleri hâlde hesap ve azaptan azade edilmiş kimseler olarak kendilerini görüyorlardı.

Son asırlarda İslam toplumlarının yakalandığı hastalıklardan biri de Kur'an'a, İslam'ın emirlerine parçacı bir şekilde yaklaşmalarıdır. Yani dinin bazı taraflarını alıp öbür taraflarını göz ardı etmek... Mesela vicdani bir konu olarak din yaşanabilir, ama toplumsal boyutlarıyla onun kuralları gözetilmeyebilir, deniyor. Bu konu yeni değil çünkü Yahudilerin tarihinde de aynı sapmayı görüyoruz. Nitekim Kur'an onlara, "Yoksa siz Kitab'ın (Tevrat'ın) bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? " uyarısında bulunmuştur. (Bakara, 2/85.) Kaynaklara göre değişik Yahudi boyuları müşrik kabilelerle kirlili ittifaklar kurmuşlardı. Onlar kendi aralarında savaşınca Yahudiler de kendi ırkdaşlarıyla savaşmak mecburiyetinde kalıyor, onları öldürüyor veya esir alıyorlardı. Savaş bitince de Yahudi hukukuna göre aralarında yardım toplayarak bu esirleri fidye karşılığında kurtarıyorlardı. Kur'an, bu parçacı yaklaşımın dünya hayatında rezalet, kıyamet gününde de şiddetli azaptan başka bir şey getirmeyeceğini söyler. (Bakara, 2/85.) Bu tarihî olay, günümüzde bazı Müslümanların kendi aralarındaki çatışmaların sebebine de işaret ediyor. Bugün bazı Müslüman topluluklar da aralarında çıkar çatışması bulunan güç odaklarına yaslanmaları sebebiyle kendi dindaşlarıyla iç çatışmalara sürüklenebilmektedir. Oysa Müslüman bir topluluğun, diğer Müslümanların aleyhine olacak şekilde gayrimüslimlerle bir dayanışma içerisine girmesi, İslam'ın vahdet an-

layışıyla bağdaşmaz. Din içi çatışmaları tetikleyen nedenlerden biri de mezhep ve meşrep kavgalarıdır. Burada karşı tarafı dinin dışına itme, kendilerini Allah katında seçilmiş topluluk kabul etme ve cenneti kendi tekellerinde görme iddiaları yaygındır. Bu tür kavgalar Yahudilerle Hristiyanlar arasında da vardı. Onlar nihayetinde aynı gelenek içerisinde aynı kutsal kitaptan beslenen topluluklardı. Ama aralarında düşmanlığa varan gerilimler yaşanmış ve din, kinin bir aracı hâline getirilmişti. Nitekim Kur'an onlara, "Oysa hepsi Kitab'ı okuyorlar." der. (Bakara, 2/113.)

Yine bugün Müslümanlar arasında dinin inanç ve pratiklerinin ihmal edildiği, İslam'la olan ilişkinin sadece bir aidiyete indirildiği yanlısını görüyoruz. Kur'an, Yahudi ve Hristiyanlar bağlamında bu sapmaya açıklık getirir. Kurtuluşun sadece şu mezhebe veya bu zümreye mensup olmakla gerçekleşmeyeceği, Allah'a verilen kulluk sözünün yerine getirilmesi ve salih amellerle altının mutlaka doldurulması gerektiği ifade edilir. Aksi bir durumun netice vermeyen boş bir iddiadan öteye geçmeyeceği belirtilir. (Bakara, 2/111-112.)

İlahi kitap, dinin temel değerlerini ve sınırlarını ortaya koyar ve bunların doğru anlaşılmasının teminatını oluşturur. Dolayısıyla onun sahih bilgi ve yorumu unutulunca insan hurafelere dalar ve din diye bunlara bağlanır. O yüzden Kur'an, kendini anlama ve ayetleri üzerinde düşünmeyi

iniş gayesi olarak görür. (Yusuf, 12/2.) Bugün Müslümanların, Kur'an'dan bilgilenme ve onun hidayetinden istifade etme sorumluluğunu gerektiği şekilde yerine getirdiklerini söylemek zordur. Dolayısıyla insanlar, aslı esası olmayan hurafeleri din diye kabul edebilmektedirler. Nitekim Kur'an Yahudilerin bu duruma düştüklerini hatırlatır ve evrensel bir ilke olarak inananların vahyin hakikat bilgisinden daima beslenmeleri gerektiğine işaret eder. (Bakara, 2/79; Maide, 5/13.)

Kitabi toplulukların yaşadığı inhiraflardan ahir zaman ümmetinin âdeta korunduğu şeklinde bir algı vardır. Oysa hiçbir fert veya topluluğun böyle bir garantisi yoktur. Son Peygamberin ümmeti olmak, hem bir şeref hem de büyük bir sorumluluktur. Ancak bu, Allah'a verilen söze sadakati, sebatı, samimiyeti, salih ameli ve cihadı gerektiriyor. Geçmiş kitabi topluluklar, ifade yerinde ise bu konularda sınıfta kaldılar. Tevhid, içtenlik ve ameliden uzaklaştılar. Vahyin çağrılarını ciddiye almadılar, uhrevi mükâfatı unuttular, yaşantılarıyla dünyevi iştahların benliklerini kuşatmasına, dinin istismar edilip içi boş bir iddiaya dönüşmesine zemin hazırladılar. Neticede kin, düşmanlık ve iç çatışmaların tuzağına düştüler. Sonuç olarak Kur'an'ı ciddiye almak, anlattığı kıssaları bugün yaşananlar açısından ibret nazarıyla okumak, bu ümmetin içine düştüğü buhranları anlamak için son derece önemlidir. ■

MESCID-İ AKSA'NIN MİNARELERİ

Beytülmakdis'ten göğe yükselen ezan sedaları

Mescid-i Aksa Külliyesi'nin üçü kuzey duvarında, biri ise batı duvarında olmak üzere dört minaresi bulunur. Bu minareler, hemen yanı başında yer aldıkları Aksa kapılarının ya da banilerinin adıyla anılır. Kudüs'e hâkim olan tüm Müslüman yönetimlerden pek çok kıymetli eseri bünyesinde barındıran Mescid-i Aksa'yı minarelerle süsleyenler ise Memlûklüler olmuştur. Mescid-i Aksa'nın müezzinleri, beş asırdır Kazzaz ailesinin üyeleri arasından seçilmektedir.

Esbat Kapısı Minaresi / Salahiyye Minaresi

Mescid-i Aksa Külliyesi'nin kuzeydoğu köşesinde yükselen bu minare, adını yakınında yer alan Esbat Kapısı'ndan alır. Salahiyye Medresesi'nin civarında bulunduğundan "Salahiyye Minaresi" olarak da anılır. Memlûk Sultanı Eşref Şaban döneminde, Haremeynü's-Şerife'nin nazırı ve Kudüs naibi Emir Seyfeddin Kutluboğa tarafından, Memlûk dinî mimarisinin karakteristik üslubuna uygun biçimde dörtgen planla inşa edilmiştir. (769/1367)

1586 yılında meydana gelen depremde yıkılan minare, Sultan III. Mehmet Döneminde Osmanlı mimarisine özgü silindirik tarzda yeniden yapılmıştır. (1599) Bu minare, Mescid-i Aksa Külliyesi'nin silindirik gövdeye sahip tek minaresi olma özelliğini taşır.

Gavanime Kapısı Minaresi / Kalavun Minaresi / Seraya (Bölük) Minaresi

Mescid-i Aksa Haremi'nin kuzeybatı köşesinde, adını yanı başındaki Gavanime Kapısı'ndan alan minare, Memlûk Sultanı Hüsamettin Laçin döneminde, Haremeynü's-Şerife'nin nazırlığı görevini yürüten Kadı Şerefüddin Abdurrahman b. Fahr es-Sahib tarafından inşa ettirilmiştir. (1298) 1329 yılında Sultan Muhammed b. Kalavun tarafından restore edilmesi nedeniyle "Kalavun Minaresi", Osmanlı döneminde ise askerî birliklerin konuşlandığı bölgeye yakınlığı sebebiyle "Seraya (Bölük) Minaresi" adlarıyla da anılmıştır.

Meğaribe Kapısı Minaresi

Silsile Kapısı Minaresi

Mısır etkisini taşıyan Filistin'deki diğer örneklerde olduğu gibi dört köşeli bir kaide üzerinde yükselen minare, şerefesinin üst kısmında sekizgen biçimle son bulur. 38,5 metreyi bulan yüksekliğiyle Gavanime Minaresi, Mescid-i Aksa Külliyesi'nin en görkemli ve en yüksek minaresidir. İşgalci İsrail güçlerinin batı tüneline yürüttüğü kazılar sebebiyle zarar gören bu zarif yapı, 2001 yılında kapsamlı bir restorasyondan geçirilmiştir.

Minarenin de yer aldığı Mescid-i Aksa'nın kuzeybatı köşesi, Hristiyanlar açısından da öneme sahiptir. Hristiyan inancına göre minarenin zemininde bugün dahi izleri görülen taş merdivenler, Hristiyanlığın önemli figürlerinden biri olan Aziz Pavlus'un Kudüs'teki son vaazını verdiği mekândır.

Silsile Kapısı (Zincirli Kapı) Minaresi / Mahkeme Minaresi

Mescid-i Aksa'nın batı revakları üzerinde, Silsile Kapısı'nın hemen yanında yer alan minare, kapı ile aynı adı taşır. Osmanlı döneminde mahkeme binası olarak kullanılan Tenkiziyye Medresesi'nin yakınında bulunduğundan, "Mahkeme Minaresi" adıyla da anılır. Memlükler döneminde, Şam saltanat naibi Emir Seyfeddin Tenkiz bin Abdullâh en-Nasiri tarafından inşa ettirilmiştir. (1329)

Gavanime Minaresi'nde olduğu gibi kare planlı bir kaide üzerine yükselen yapı, taş sütunlar üzerinde taşıdığı kapalı balkonu ile dikkat çeker. Konumu itibarıyla büyük bir öneme sahip olan Silsile Kapısı Minaresi, Burak Duvarı'na bakar. Ancak, güvenlik gerekçesini öne süren işgalciler, Müslümanların bu minareyi kullanmalarını yasaklamıştır.

Meğaribe (Faslılar) Kapısı Minaresi / Fihri Minaresi / Burak Mescidi Minaresi

Mescid-i Aksa'nın güneybatı köşesinde, Mağribliler Kapısı'nın yakınında yer alan minare, kapıyla aynı adı taşır. 23,5 metre yüksekliğiyle Mescid-i Aksa Külliyesi'nin en küçük minaresidir. Memlük Sultanı Hüsâmettin Laçin döneminde, Haremeynü's-Şerife'nin nazırlığını yürüten Kadı Şerefüddin Abdurrahman b. Fahr tarafından inşa ettirilmiştir.

Minare, 1969 yılında İsrail işgal güçleri tarafından yıkılan ve adını paylaştığı Fihri Zaviyesi'nin hemen yanında bulunur. 1922 yılında meydana gelen depremin ardından Mescid-i Aksa İmar Komitesi tarafından restore edilmiş; bu onarım sırasında, daha önce mevcut olmayan dörtgen biçimli bir kubbe eklenmiştir.

Burak Duvarı'na olan yakınlığı sebebiyle işgalciler, Müslümanların minareyi kullanımını kısıtlamış ve ezan sesinin dışarıya verilmesini yasaklamıştır. İsrail'in arkeolojik kazı çalışmalarını sürdürdüğü bölgede yer alması nedeniyle batı duvarındaki diğer iki minare gibi Mağribliler Kapısı Minaresi de ciddi bir tehdit altındadır.

Gavanime Kapısı Minaresi

Esbat Kapısı Minaresi

SUMUD, İNSANLIĞI DİJİTAL TEKNOLOJİK KUŞATILMIŞLIKTAN KURTARABİLECEK Mİ?

Prof. Dr. Muhammed KIZILGEÇİT

Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı

“Derken Allah’ın izniyle onları bozguna uğrattılar. Davud, Calut’u öldürdü. Allah ona (Davud’a) hükümdarlık ve hikmet verdi ve ona dilediğini öğretti. Eğer Allah’ın, insanların bir kısmıyla diğerlerini savması olmasaydı yeryüzü bozulurdu. Ancak Allah, bütün âlemlere karşı lütuf sahibidir.” (Bakara, 2/251.)

Israil’in Orta Doğu’da inşa ettiği “simülasyon”; askerî donanım, siyasi yazılım, teknolojik arayüz ve psikolojik algı yönetimi katmanlarından oluşan çok boyutlu bir kontrol projesidir. Bu proje, bölge ülkelerini ya sistemin bir parçası olma ya da sistem dışı kalarak izole etmeye zorlamaktadır. Ancak hiçbir simülasyon mükemmel değildir. İnsan faktörünün öngörülemezliği, uluslararası güç dengelerindeki değişimler ve ahlaki meşruiyetin zamanla tükenmesi, bu karmaşık yapının her zaman beklenmedik “hatalar” vermesine neden olabilir.

Gazze'deki insanlık durumunu bir "simülasyon" olarak ele almak, yaşananların bazı yönlerini anlamak için güçlü bir metafor olarak karşımıza çıkartmaktadır: Bu metaforun neden akla geldiği... Hangi açılardan geçerli olduğu... Aynı zamanda bu benzetmenin riskleri ve sınırları neler? Gazze'deki durumu "simülasyon" olarak adlandırmak, mekanizmayı anlamak için analitik bir araç olabilir. Kontrol, test, tekrarlanan döngüler ve insan-sızlaştırma gibi kavramlar üzerinden durumun vahametini ve sistematik doğasını ortaya koymaya yardımcı olabilir.

Bir simülasyon, tanımlanmış sınırlar ve kurallar içinde işler. Gazze yıllardır kara, hava ve denizden uygulanan abluka nedeniyle dünyanın geri kalanından büyük ölçüde yalıtılmıştır. Giriş ve çıkışlar, temel kaynaklar (su, elektrik, gıda, ilaç) ve iletişim kanalları, "simülasyonun operatörleri" olarak görülebilecek İsrail destekçileri tarafından sıkı bir şekilde kontrol edilmektedir. İçerideki insanlar, bu belirlenmiş ve kısıtlanmış alandan çıkma veya kuralları temelden değiştirme yetisine sahip değildir.

Giriş: Analitik bir araç olarak "simülasyon" ve ahlaki amacı

Gazze'de yaşanan insani trajediyi ve İsrail'in bölgesel stratejisini anlamlandırmak için "simülasyon" metaforunu provokatif ancak güçlü bir analitik çerçeve olarak sunmak gerekir. Yapılacak analizin temel ahlaki iddiası, bu metaforun yaşanan acıyı soyutlamak için değil tam aksine, modern savaşta failin sorumluluğunu gizleyen, kurbanı istatistiğe indirgeyen ve şiddeti "normalleştiren" sistematik yapıyı deşifre etmektir. Bu metinle biz Gazze'yi;

kuralları, girdileri ve hatta “kabul edilebilir” kayıp parametreleri dış bir “operatör” tarafından belirlenen kapalı bir sistem olarak betimlendiğini izah etmeye çalışacağız. Bu tasvirin kendisi, metnin merkezine yerleştirdiği en derin ahlaki eleştirinin temelini oluşturur: “İnsan yaşamının, jeopolitik bir test sahasında veriye dönüştürülmesi.”

1. Metaforun ahlaki ikilemi: Gerçek acı/analitik çerçeve

Simülasyon metaforu, ahlaki bir özelleştirme ve güçlü bir başlangıç yapmak için imkân veren bir yaklaşımdır. Bu benzetmenin (simülasyon benzetmesinin) “riskleri ve sınırları” şunlardır:

• Ahlaki sorumluluğun reddi:

Simülasyon metaforunun en büyük tehlikesi “failin sorumluluğunu azaltma”dır. Eğer yaşananlar, “programlanmış” bir simülasyonun kaçınılmaz sonuçları olarak görülürse bu durum, “işlenen suçlardan, alınan siyasi kararlardan ve askerî eylemlerden sorumlu olan devletlerin ve bireylerin failliğini ve ahlaki sorumluluğunu” gölgede bırakma riski taşır. Fakat bu yaklaşımla da olayların bir algoritmanın değil “bilinçli tercihlerin” sonucu, yani simülasyonda aktif olduğunun altını çizerek ahlaki failliği tekrar merkeze koyar.

• Acının soyutlanması riski:

Simülasyonla, “Gazze, bir bilgisayar programı değildir.” kastımızla bir ahlaki çizgi çekmeye çalışmaktayız. “Simülasyon” kelimesinin, yaşanan “somut ve derin insani trajediyi” istemeden de

olsa “önemsizleştirme veya soyutlama” riskine karşı okuyucunun dikkatlerini çekmiş oluyoruz.

- **Direncin ahlaki değerini koruma:** Simülasyondaki varlıkların pasif “karakterler” olduğu varsayımını reddeder. Gazze halkını, “pasif kurbanlar” olarak görmenin, onların “direncini, dayanıklılığını ve insanlık onurunu” göz ardı etmek olacağını belirtir. Bu durum, sadece kurbanı değil, aynı zamanda kurbanın failliğini ve ahlaki iradesini de tanıdığını gösteren kritik bir noktadır.

2. Teknolojinin ahlak dışılaştırılması: “Lavender” ve “Oyunlaştırma”

Gazze’de yaşanan ve birçok ülke tarafından “soykırım” olarak nitelendirilen askerî operasyonlarda, modern savaş teknolojilerinin sivil kayıpları ve yıkımı, benzeri görülmemiş bir boyuta taşıdığı gözlemlenmektedir. İsrail ordusunun kullandığı yapay zekâ (YZ) destekli hedefleme sistemleri, otonom ve yarı otonom silahlar ile yoğun gözetleme teknolojileri, sahadaki durumu kökten değiştirmekte ve sivil halk üzerinde yıkıcı etkiler bırakmaktadır. Operasyonların en dikkat çekici teknolojik unsurlarından biri, “Lavender” ve “The Gospel” (Habsora) olarak adlandırılan yapay zekâ tabanlı hedefleme sistemleridir. Üzülerek müşahade ediyoruz ki Gazze aynı zamanda çeşitli otonom ve uzaktan komutalı savaş araçlarının test ve kullanım sahası hâline gelmiştir.

Ahlaki eleştiriyi zirveye ulaştırma adına, teknolojik savaş araç-

larının rolünü ifade etmemiz gerekmektedir. Bu noktadaki yaklaşımımız teknolojinin tarafsız bir araç olmadığını, aksine ahlaki karar alma süreçlerini kasıtlı olarak zayıflatan bir mekanizma olarak kullanıldığını hissettirmektedir.

• “Kitlesele suikast fabrikası”:

Simülasyondaki teknolojik araçlardan “Lavender” adlı YZ sistemini tanımlarken on binlerce kişinin, “potansiyel hedef” olarak belirlendiğini ve sistemin “hata payı göz ardı edilerek” çalıştığını belirtmek isteriz. En çarpıcı ahlaki iddia, “hedef başına belirli bir sivil kaybını ‘kabul edilebilir’ sayarak” on binlerce hedefin oluşturulmasıdır. Bu, ahlaki bir ikilemi değil ahlakın bizzat sistem dışına itilmesini tanımlar. “Kitlesele suikast fabrikası” benzetmesi, endüstriyel bir verimlilikle yürütülen ahlak dışı bir süreci ifade eder.

- **Sistematik sivil yıkım:** “The Gospel (Habsora)” sisteminin, “okulların, hastanelerin ve ibadethanelerin sistematik olarak hedef alınması” için kullanıldığını belirterek savaş hukukunun ve ahlakının temel direklerinin teknoloji aracılığıyla bilinçli olarak yok edildiğini öne sürer.

• Sorumluluğun “oyun”laştırılması:

“Drone operatörlerinin ekranlar üzerinden hedefleri belirlemesi” sürecini “oyunlaştırma” olarak tanımlar. Bu “oyunlaştırma”, faillerin eylemlerinin gerçek dünyadaki sonuçlarından koparılmasını sağlar. Analize göre bu durum, “ahlaki ve vicdani sorumluluğu azaltabilir.”

Teknoloji, fail ile kurban arasında ahlaki bir tampon koyarak eylemi bir “iş” hâline getirir ve insan hayatına verdiği zararı maalesef görünmez kılar.

3. Bölgesel simülasyon: Ahlaki yıpratma ve “öğrenilmiş çaresizlik”

Gazze’deki modeli, Ortadoğu geneline yansıtarak İsrail’in stratejisini sadece askerî veya siyasi değil, aynı zamanda derin “psikolojik ve sosyal” bir proje olarak tanımlamak gerekir. Bu projenin temel hedefi, ahlaki normları yeniden programlamaktır.

- **“En sinsi katman”:** Simülasyonun ifadesiyle “psikolojik ve sosyal düzlemini” en tehlikeli ve “en sinsi katman” olarak nitelendirilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Çünkü bu katman, fiziksel kontrolün ötesinde, “bölge halklarının bilincini ve gerçeklik algısını” hedef alır.
- **“Normalleştirilmiş şiddet”:** Bölgedeki uygulama, şiddetin “normal” ve “beklenen” bir durum hâline getirilme çabasıdır. Bu durum, sadece bölgesel değil uluslararası kamuoyunun “ahlaki ve vicdani duyarlılığını” köreltir. Ahlaki eşiğin sürekli düşürülmesi, daha büyük suçların işlenmesine zemin hazırlar.
- **Ahlaki iradenin kırılması:** Bölgede oluşturulmaya çalışılan simülasyonun nihai hedefi, “öğrenilmiş çaresizlik” algısını yerleştirmektir. “İsrail’e karşı hiçbir şey yapılamaz...” algısı sadece siyasi değil, aynı zamanda ahlaki bir teslimiyettir. Bu da “direniş iradesini kırmayı” hedefler.

• **Teknolojik bağımlılık ve ahlaki ipotek:** İsrail, bölge rejimlerine bazı yazılımlarla birlikte gözetleme teknolojileri satarak “teknolojik bağımlılık” oluşturmaya çalışmaktadır. Bu durumun gizli bir ahlaki bedeli vardır: Bu rejimler, kendi halklarını kontrol etmek için kullandıkları araçlar karşılığında, bölgesel simülasyonun kurallarına (Filistin meselesinin önemsizleştirilmesi gibi) uymak zorunda kalırlar.

Sonuç: İnsan iradesinin “programlanamaz” ahlaki değeri

Simülasyon benzetmesi bize, kendi içerisinde karamsar bir tablo çizmekle birlikte ahlaki bir direniş noktasını da işaret etmektedir. Simülasyon metaforunu kullanarak ekonomik (kapitalizm) ve sosyal (sosyal medya gibi) sistemlerin de birey davranışlarını nasıl “kontrol ettiğini” açıklayabiliriz. Ancak bu sistemlerin “hataları” (glitches) ve “hileleri” (exploits) olduğunu belirtmek gerekmektedir. Öncelikle 7 Ekim olayını bir “sistem çökmesi (system crash)” olarak okumak, bu bağlamda ahlaki bir anlam kazanır. Bu tür olaylar, “insan iradesinin ve onurunun kolayca programlanamayacağını” gösteren kanıtlardır. Son tahlilde, Gazze’yi ve Ortadoğu’yu, teknoloji ve güç yoluyla ahlaki sorumluluğu ve insan iradesini yok etmeye çalışan “programlanmış” bir sistem ile bu programlamayı reddeden “insan faktörünün” öngörülemez ahlaki direnişi arasındaki bir mücadele alanı olarak sunmak gerekmektedir.

dir ki bu da bir vicdan hareketi olan SUMUD’u karşımıza çıkarılmaktadır. Sumud, Arapça “direnmek, kararlılık, sarsılmaz azim, yöneliş...” anlamındaki “smd” kelimesinin çoğuludur. Allah’ın en güzel isimlerinden, “ihtiyaçların giderilmesi için kendisine başvuru kimse” anlamındaki “Samed” ile aynı köktendir. Sumud kelimesi, ilk defa 1967 (6 Gün) Savaşı sonrası ortaya çıkmış olup Filistinlilerin, her ne pahasına olursa olsun sebat ve kararlılıkla topraklarında kalma mücadelesini simgelemektedir.

Günümüzde kara, deniz ve hava yoluyla tam bir kuşatma altında tutulan ve acımasızca soykırım uygulanan Gazze’ye, giden yardımların geciktirilmesi ve kısıtlanması, savaş harici sivil ölümlerini de artırmaktadır. Deniz yoluyla insani yardım taşıyan, barışçıl, şiddet içermeyen, sivil ve birbiriyle koordineli, çoğunluğu küçük gemilerden oluşan bu organizasyon, şimdiye kadar Gazze için yola çıkan en kalabalık filodur. Bu noktada, son olarak şunu ifade etmek gerekir: Sumud’un simülasyonla etkileşim niteliği, “programlanmış” bir sistem ile bu programlamayı reddeden “insan faktörünün” öngörülemez ahlaki direnişidir. Yaklaşık 50’ye yakın ülkeden yüzlerce aktivist, insanlık vicdanı adına bu ablukayı kırmak amacıyla “Küresel Sumud Filosu” olarak uluslararası hukuka göre yasal bir eylem başlatmış ve tüm dünyaya sadece Gazze’nin, Ortadoğu’nun değil tüm insanlığın bir simülasyonda olma ihtimalini de hatırlatmıştır. ■

Prof. Dr. Güldane GÜNDÜZÖZ

Kırıkkale Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi

SAKLI HAZİNENİN PEŞİNDE

Ademoğlu, yaratılış itibarıyla tez canlıdır. Hayatın akışı içinde karşılaştığı olayları çoğu zaman aceleyle değerlendirir; küçük bir sıkıntıyı talihsizlik, anlık bir kazancı ise nimet olarak görme eğilimi meydana çıkıverir. (Enbiya, 21/37.) Oysa hayatın hakiki çehresi, gözlerimizin hemen görebildiğinden çok daha geniştir. Peki, gerçekten hakikati görebilmek, olanı olduğu gibi idrak etmek için sabır gerekmez mi? Bu noktada akla şu soru gelir: Sabır, sadece sıkıntıya katlanmak mıdır, yoksa biraz durup beklemek, gözlerimizi kapatıp kalbimizi dinlemek, yaşananı olduğu hâliyle kabullenmek ve ruhun derinliklerinde bir dinginlik hissetmek midir? İşte böyle anlarda, “Ey iman edenler! Sabır ve namazla yardım dileyin. Şüphesiz Allah, sabredenlerin yanındadır.” ayeti gönlümüzü ferahlatıverir. (Bakara, 2/153.)

“Andolsun ki sizi biraz korku ve açlıkla; mallardan, canlardan ve ürünlerden eksiltmekle sınavacağız. Sabredenleri müjdele!” (Bakara, 2/155.) ayetin-

de de ifade edildiği üzere, hayat pek çok yönden zorluklarla ya da aniden karşımıza çıkıveren fırsatlarla doludur. İnsan, çoğu zaman hemen hükmü vermek ister; “bu bir felaket” ya da “bu bir fırsat” de-yivermek kolay gelir ona. Oysa Allah sadece görüneneye değil bütün resme hâkimdir. Sabır, işte tam da bu bilinmezliğin ortasında kalbin sükûnetini koruma sanatıdır. Bu sükûnet, bekleyişten ibaret olmayan, her hâle dikkatle nazar kılma-yı ve yaşananlardan kalbe hikmet devşirmeyi öğreten bir iç terbiye ve gönül huzurudur.

Olaylara sabırla yaklaşan kişi, yaşadıklarını aceleyle hükme bağlamak yerine küçük bir kaybın, yarın büyük bir nimete dönüşebileceği gibi anlık bir kazancın ise her zaman bir nimet olmayabileceğini idrakin huzuruna erer. Böylece sabır, gözleri açar, kalbe dinginlik verir, insanın hayatın bütün boyutlarını kavramasına imkân tanır. Bu hususta Resulullah sabrı, musibetlere karşı sabır, kullukta sabır ve günah işlememekte sabır olarak geniş bir perspektifle ele alır. (Süyûtî,

2/42; Deylemî, 2/416.) ve sabrı bir nimet olarak tarif eder. (Buhari, Zekât, 50; Rikâk, 20; Müslim, Zekât, 124.)

Sabır, zorluklar karşısında gösterilen bir erdem olmanın yanında aynı zamanda bolluk ve nimete şükretmeyi de öğretir. Tasavvuf büyükleri, sabrı insan ruhunun en nazik eğitimi olarak görmüşlerdir. Cüneyd-i Bağdadi, sabrı acı bir içeceği yüzünü buruşturmadan içmeye benzetirken; Mevlana, “dikenin üstünde gül yetiştirmek” şeklinde tarif ederek gülün dikenle sabretmesiyle güzel kokulu hâle gelmesini örnek göstermiştir. (Mesnevî, 6/114.) Bu örnekler bize sabrın, “sabrın sonu selamettir, sabırla derviş muradına eremiş” düşüncesiyle her hâlin, her anın anlamını idrak ederek yaşamak olduğunu bir kez daha hatırlatır. Hayatın büyük ve küçük sürprizleri arasında sabır, gönlü genişletir ve kulun Rabbiyle olan bağlantısını güçlendirir.

Bu hususta sözün özünü beraklaştıran şöyle bir hikâye anlatılır: Bir köyde, fakir fakat bilgeliğiyle tanınan bir ihtiyar yaşamış. Dillere destan bir boz

kısrığı varmış. Hükümdar, büyük bir servet teklif etmiş; fakat ihtiyar atını satmamış: “Bu at benim dostum, insan hiç dostunu satar mı?” demiş. Gel zaman git zaman, bir sabah, at kaybolmuş. Köy halkı toplanmış ihtiyarın kapısına, gördükleri manzaraya aldanarak “Gördün mü, seni akılsız ihtiyar! Bak, teklif edilen serveti geri çevirdin, şimdi ne paran var ne atın.” demişler.

İhtiyar sakince “Doğru olan tek şey, atın kaybolduğudur. Bunun talih mi, talihsizlik mi olduğunu kim bilebilir?” cevabını vermiş. On beş gün sonra at geri dönmüş; üstelik on iki başıboş yolkı atıyla birlikte. Köylüler sevinçle koşmuşlar ve haykırmışlar: “İhtiyar! Meğer ne büyük bir talihmiş bu. Bak, bir at gitti, on üç at geldi.” demişler. İhtiyar yine sükûnetle, aynı bilgeliğin diliyle konuşmuş: “Gerçek olan tek şey, atın geri

dönmüş olmasıdır. Talih mi talihsizlik mi, bilinmez. Acele hüküm vermeyin.” Ardından oğlu atları terbiye ederken düşmüş ve bacağını kırmış. Köylüler yine zahire takılıp alelacele hüküm vererek “Gördün mü ihtiyar? Bu atlar uğursuzluk getirdi.” deyivermişler. İhtiyar yine sakince “Hakikat olan, oğlunun bacağını kırmış olmasıdır. Bunun hayır mı şer mi olduğuna ancak Allah hükmeder.” diye cevap vermiş.

Bir süre sonra ülke, başka bir ülkeyle savaşa girişmiş, köydeki tüm gençler askere alın-

mış, ihtiyarın yaralı oğlu ise cephe gerisinde kalmış. Köylüler, bu sefer farklı bir gözle yaklaşmış: “Haklıymışsın. Oğlun yanında kaldı, bizimkiler belki dönmeyecek.”

İhtiyar hâlâ sakince bir üslupla konuşuyormuş: “Hayat küçük parçalar hâlinde akar. Biz yalnızca bir parçayı görürüz. Doğru hükmü verecek olan yalnızca Allah’tır. Rabbim neylerse güzel eyler. Belki bir şehadet şerbeti, belki bir gazilik nimeti, belki de zahidane bir ömür. Önemli olan, niyetin halis olması...” ■

Aydın KARAKELLE:

“Samimi bir gönülle ve doğal bir üslupla yaklaşıldığında açılmayacak hiçbir kapının olmadığını bizzat tecrübe ettim.”

Söyleşi: Mahir KILINÇ

Bir din görevlisi olarak insanların sosyal hayatına ve özellikle de gönüllerine dokunabilmeyi nasıl başarıyorsunuz ve bu minvalde neler yapıyorsunuz?

Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.), ihtiyaç sahiplerinin ihtiyaçlarını gidermek için çabalamanın Allah yolunda cihat etmek ya da gece namaz kılıp gündüz oruç tutmak gibi olduğunu bildiren (Buhari, Nafakat, 1; Müslim, Zühd, 41.) hadisinden ilham alarak yetim, öksüz, ihtiyaç sahibi kimseler ve gençlerle daha sıkı iletişim kurmanın, toplumun sorunlarına çözüm bulmanın ve onların ihtiyaçlarına samimi bir şekilde yaklaşmanın ne kadar önemli olduğunu düşündüm. Samimi

bir gönülle ve doğal bir üslupla yaklaşıldığında açılmayacak hiçbir kapının olmadığını bizzat tecrübe ettim.

Din görevlisi ve Türkiye Diyanet Vakfı gönüllüsü olarak genç arkadaşlarla birlikte bir hayır marketi oluşturduk. Yaklaşık on yıldır, aylık olarak yüze yakın ihtiyaç sahibi ailenin gıda, hijyen ve kahvaltı ihtiyaçlarını karşılıyoruz. İnsanlarımızın bize emanet ettiği akıka, adak ve diğer kurban etlerini hayır çalışmalarında değerlendiriyoruz. Ayrıca kira, okul, kırtasiye, bayramlarda yetim giydirme ve yetimlerle ilgili projemiz kapsamında on ihtiyaç sahibi aileye düzenli olarak destek sağlıyoruz.

Bu faaliyetlerimizde şeffaflık bizim için çok önemlidir. İnsanları sahada gezdirerek yapılan çalışmaların açık ve güvenilir olduğunu gösteriyor, zenginle fakir arasında gönül köprüleri kurmaya gayret ediyoruz. Onlarla doğrudan temas kurarak samimi bir muhabbet ortamına vesile oluyoruz. Bu faaliyetlerimiz, bir kar tanesi gibi başladı, bugün ise bir kartopu misali büyüyerek yoluna devam ediyor.

Roman kardeşlerimizle yaptığınız çalışmalar ve bu kardeşlerimizin gönül dünyasına dokunmanız hakkındaki deneyimlerinizi anlatır mısınız?

Roman kardeşlerimiz, zaman zaman toplum içinde kendile-

rini dışlanmış hissedebiliyorlar. Oysa kalpleri sevgiye, samimiyete ve güvene son derece açıktır. Bizler, onlarla aynı mahallede yaşamaktan ve onların günlük hayatına ortak olmaktan büyük mutluluk duyuyoruz.

Üç yıldır Bursa İl Müftülüğü Roman Koordinatörü olarak görev yapıyorum. Bu süreçte gördüm ki Roman kardeşlerimiz, hoca kimliğine büyük saygı duyuyorlar. Ancak samimiyet ve içtenlik olmadığını gördüklerinde de gönül kapılarını kolay açmazlar. 2023 yılında Başkanlığımız tarafından organize edilen bir umre programında, kardeşlerimizin ilk defa kutsal toprakları görmesini sağladık. Onların gözlerindeki sevinci, duvarlarındaki içtenliği hiçbir şeyle ölçmem. Onlarla kurduğumuz güven bağı, bize sadece bir “hoca” olarak değil aile fertlerinden biri gibi yaklaşmalarını sağlıyor.

Gönül dünyanızda insanların hayatına dokunabilmek nasıl bir duygu oluşturuyor? Hayatlarına dokunduğunuz insanlardan nasıl dönüşler alıyorsunuz?

İnsanların gönül dünyalarına dokunabilmek, tarif edilemeyecek bir huzur ve manevi tatmin veriyor. Muhataplarımızı tanımak, kültürlerini, sorunlarını ve ihtiyaçlarını bilmek; onlara dokunabilmek için şarttır. Din, mezhep, meşrep veya etnik köken ayırt etmeden herkese yardım etmek, gönülleri-ne dokunmak bizim şîârımızdır. Buna örnek olarak bir Suriyeli ihtiyaç sahibini anlatabilirim. Savaş bittiğinde ülkesine dönmeye karar verdi ancak dönüş

öncesi benimle ısrarla görüşmek istediğini söyledi. Bu, bizim için tarif edilemez bir manevi kazançtı. En büyük ödülümüz, aldığımız dualardır: “Allah senden razı olsun”, “Rabbim muradını versin”, “Hamdolsun, seni tanıdık.”

Yaptığınız çalışmalar sırasında unutamadığınız bir anınızı paylaşır mısınız?

İhtiyaç sahibi ailelere ulaştığımızda daima hassasiyet gösteririz. Aileler bize gelmez, biz bizzat evlerine gidip eksikleri tespit ederiz, bunu yaparken de mahremiyetlerini koruruz.

Bir ziyaretim esnasında yaşlı bir teyze bize ihtiyaçlarını anlattı ve defalarca dua etti: “Allah sana hac veya umre nasip etsin.”

O an kendi kendime: “Zaten hacca ve umreye görevli gitmiştim, zor ihtimal.” dedim. Ancak akşam Ankara’dan umre ile ilgili daire başkanlığından arandım ve bana Roman vatandaşlarımızın başında umreye görevlendirildiğim söylendi. Teyzemizin duasının bu kadar hızlı netice vermesi beni tarifsiz bir manevi hazla doldurdu.

Unutamadığım bir anım da işitme ve konuşma engelli çocukları olan bir aile ile ilgilidir. Onların evini ziyaret ettiğimde çocuklar bana resmimi çizmiş ve A4 kâğıdına şu notu yazmıştı: “Seni çok seviyoruz Aydın Hocam.” O an gözlerim doldu, çok sevindim ve anlatılamaz bir biçimde mutlu oldum. Bu anılar, gönül hizmetinin gerçek değerini bize hissettiren, unutulmaz hatıralardır.

Gerçekleştirmiş olduğu din hizmetleriyle insanların gön-

lüne girmek için çabalayan meslektaşlarınıza ne gibi tavsiyelerde bulunmak istersiniz?

Bizler, din görevlisi olarak yalnızca görevimizi yapmakla kalmayıp insanların kalplerine ulaşmayı ve onlarla gönül bağı kurmayı bir ibadet bilinciyle yerine getiriyoruz. Her insan farklıdır, her aile farklıdır. Küçük bir tebessüm, bir hâl hatır sorma, bazen hayatlarda büyük fark oluşturur. Ve işte o fark, hem onların gönlüne hem de bizim gönlümüze huzur taşır.

Bizler görevimizi aşk ve samimiyetle yaparsak insanlar bize, bir “hoca” değil bir dost ve kardeş olarak yaklaşır. Her yaptığımız iyilik, bir örnek olur, diğer arkadaşlarımızı da aynı gönlüllükle harekete geçirir. Gönül hizmeti, manevi kazanç ve mutluluk yoludur; en büyük ödül, karşılıksız sevginin ve duvarların bereketidir. ■

Öz Geçmiş

Aydın Karakelle, 1981 yılında Bayburt’un Merkez ilçesinde doğdu. İlköğretiminin ardından orta ve lise eğitimini Bursa Merkez İmam Hatip Lisesinde tamamladı. Ardından Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu ve hâlen manevi danışmanlık ve rehberlik üzerine yüksek lisans eğitimini sürdürmektedir. Müezzin kayyım olarak Hacivat Mahallesi Sefa Camii’nde görevine devam etmekle beraber Bursa İl Müftülüğü tarafından görevlendirilmiş ve Osman Gazi Gençlik Merkezi’nde Manevi Danışman olarak da görev yapmaktadır.

HER ÇOCUĞUN HAKKI

|| Ferize YEKSEK

Çocuk: Gönül meyvesi, evin neşesi, ömrün semeresi, dünya hayatının süsü, göz aydınlığı... İnsanlık zincirinin süreklilik halkası... Anne babaya Yüce Allah tarafından bahşedilmiş en değerli armağan. Aynı zamanda tüm insanlığın uhdesine tevdi edilmiş en kıymetli emanet. Çocuk, arz üzerinde açan cennet kokulu nadide bir çiçek...

Anne rahmine düşen her çocuk, “Biz, gerçekten insanı en güzel bir biçimde yarattık.” (Tin,

95/4.) buyuran Yüce Allah’ın Rahman ve Rahim esma-i hüsnasının şekillenip vücut bulmuş hâlidir. Yoktan var eden, ölü toprağa can veren Halık’ın yarattığı en mükerrem varlık olan insan, anne rahminde cennin iken yaşama hakkına sahiptir. Hatta İslam hukukunda cennin (sağ doğmak kaydı ile), miras, vasiyet, vakıf ve nesep haklarını haiz olacak şekilde bir “kişi” kabul edilir. Hakların ondan alınması Allah’ın haram kıldığı bir fiildir. Bilakis çocuğun bedenine ve canına yönelik her türlü

saldırı ve tehditten itina ile muhafazası gerekir. Zira çocukluk dönemi insanın en masum, en zayıf ve korunmaya en muhtaç olduğu dönemdir.

Önce ona güzel bir şekil verip sonra ona ruhundan üfleyen (Secde, 32/9.) Yüce Allah, insana kulak, göz vs. haricinde gönül verdiğini söyler. (Nahl, 16/78.) Bu bağlamda her çocuğun bedeninin korunması ve ihtiyaçlarının karşılanması hak olduğu gibi ruhunun da örselenmeden, incitilmeden, izzet-i nefsi muhafaza edilerek büyütül-

meve hakkı vardır. Dünyaya gelen her masum yavrunun, eşref-i mahluk olan fitratına uygun bir biçimde büyütülmesi, fitratının korunması ve bu fitrata muhalif bir müdahaleye maruz kalmaması en tabii hakkıdır. Sevgi, çocuk ruhunun en temel gıdasıdır. Ailesinin merhamet kanatları altında, güven ve huzur ortamında, muhabbetle, şefkatle, adaletle, ilgi ve alaka ile büyüyen çocuk, dinî ve ahlaki değerler üzerine inşa edilmiş güçlü karakteriyle tüm insanlığa faydalı bir yetiştikine dönüşür.

Her çocuk, Alîm olan Allah'ın Âdem'e (a.s.) öğrettiği tüm isimlerin (Bakara, 2/31.) miras bırakıldığı bir vâris olarak dünyaya gelir. Bu sebeple Kur'an'ın insanlığa ilk hitabı, "Oku!" olmuştur. Çünkü insanı bir "alaka"dan yaratan sonsuz kerem sahibi Rabbinin insana verdiği en büyük ikramlardan biridir "kalemle yazmak ve bilmediğini öğrenmek". (Alak, 96/1-5.)

Eğitim hakkı her çocuğun vazgeçilemez ve gasp edilemez hakkıdır. Ebeveynler imkânları dâhilinde, çocukların hayallerini çalmadan, ufuklarını daraltmadan, cesaretlerini kırmadan, yüreklerindeki sevinç korkuya dönüştürmeden ve gözlerindeki ışığı söndürmeden dinî, ilmî, ahlaki ve mesleki eğitimleri hususunda azami gayreti göstermelidir.

Doğumu yaklaşan bir bebek için yapılan hazırlıkları hatırla tutarak Kur'an ayetlerine bakalım. Yeryüzünün döşek kılınması (Nebe, 78/6.), gecenin örtü yapılması (Nebe, 78/10.), yakın

semanın yıldızlarla süslenmesi (Fussilet, 41/12.) gökten rahmet olarak temiz bir su indirilmesi (Furkan, 25/48.) ve daha nice ayetlerde insan için hazırlanmış, kusursuz bir denge üzerine kurulmuş, hiçbir aksama olmadan süregiden bir nizamdan, dünyadan bahsedilir. Her çocuğun, Rabbinin kendisi için hazırladığı bu mükemmel ortama doğma ve orada huzur içinde yaşama hakkı vardır. Kirlenmemiş, kaynakları tüketilmemiş, dengesi bozulmadan korunmuş, her bir canlı-

ya yaşam ortamı sunduğu gibi kendisine de kaliteli ve sağlıklı bir yaşam imkânı sunan bir dünya her çocuğun hakkıdır. Bugün üzerinde yaşadığımız dünya, yarının çocuklarının bize emanetidir. Emanete riayet ise keyfiyet değil vazifemizdir.

Hasılıkelam söz konusu geleceğimiz, çocuklarımız olduğunda din, dil, ırk vs. ayrımı yapmaksızın topyekûn insanlık âlemi olarak azami hassasiyet göstermeliyiz. Her türlü saldırıdan ve kötülükten korunarak beden ve ruh sağlığı zedelenmeden yaşanabilir bir dünyada güvenle büyümek, önemsenmek, anlaşılmak, sevilmek, sayılmak, desteklenmek, özgür ve mutlu olmak, adalete inanmak, eğitim görmek tüm çocukların hakkıdır.

Allah diyor ki: "Geçti gazabımı rahmetim!"

Bir merhamet heykeli mahzun bakışlı yetim...

Necip Fazıl Kısakürek

Günümüz dünyasında ise bu hakları konuşmanın, hayal etmenin veya elde etmenin çok uzağında ama bizim çok yakınımızda, insanın zulmünden ve gazabından kurtulmak için Allah'ın rahmetinden başka sığınacak yeri olmayan mahzun bakışlı çocuklar var. Varlıkları yaşamdan çok, ölüme yakın. Kimi öksüz kimi yetim, minik yürekleri korkuya ve hüznü teslim olmuş çocuklar, faili olmadıkları savaşların en masum kurbanları. Başta Gazze ve Filistin olmak üzere birçok çocuk en temel hakkından mahrum bırakılmakta. Çocukların öldürüldüğü bir dünyada kim emniyettedir acaba! ■

”

Sevgi, çocuk ruhunun en temel gıdasıdır. Ailesinin merhamet kanatları altında, güven ve huzur ortamında, muhabbetle, şefkatle, adaletle, ilgi ve alakayla büyüyen çocuk, dinî ve ahlaki değerler üzerine inşa edilmiş güçlü karakteriyle tüm insanlığa faydalı bir yetiştikine dönüşür.

FATIR SURESİ

Doç. Dr. Faruk GÖRGÜLÜ

Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Fatır suresi, Kur'an-ı Kerim'in Mushaf ter-tibinde otuz beşinci, nüzul sırasına göre ise kırk üçüncü suresi olup 45 ayetten oluşmaktadır. Mekke döneminin ortalarında, Furkan suresinden sonra indirilmiştir. (İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Tunus: Dâru't-Tûnisiyye, 1984, 22/247.) Surenin nüzulüne dair kesin bir rivayet bulunmamakla birlikte, muhtevası onun Mekkeli müşriklerin İslam'a karşı şiddete başvurdıkları, Hz. Peygamber'i (s.a.s.) engellemeye çalıştıkları ve daveti başarısız kılmak için çeşitli hilelere başvurdıkları bir dönemde nazil olduğunu göstermektedir. (Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, İstanbul: İnsan Yayınları, 2005, 4/541.) Adını ilk ayette geçen, "yaratan, yoktan var eden" anlamındaki "Fatır" kelimesinden almıştır. Ayrıca aynı ayetlerde Allah Teâlâ'nın vahyini peygamberlere ulaştırmak üzere melekleri aracı kıldığının belirtilmesi sebebiyle sure, "Melekler" manasına gelen "Melâike" suresi olarak da anılmaktadır. (İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, 22/247.)

Surede genel olarak şirk anlayışının tutarsızlığı ortaya konulmakta, Allah'ın varlığına, birliğine, hikmet ve kudretine işaret eden kevnî deliller, kâinattaki olaylar, ölümden sonra diriliş, Allah'ın insana lutfettiği nimetler ve müminlerle kâfirler ara-

sındaki temel farklılıklar ele alınmaktadır. Ayrıca Hz. Muhammed'in (s.a.s.), önceki peygamberler gibi Allah'tan vahiy getiren hak peygamber olduğu vurgulanmakta, öldükten sonra dirilişin kesinliği ve insanların dünyadaki amellerinin karşılığını ahirette mutlaka görecekleri beyan edilmektedir. (İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, 22/247, 248.) Surede, Allah'ın birliğini ve kudretini ortaya koyan ayetlerin bütünlüğe yayıldığı görülmektedir. Bu bağlamda surenin ana gayesi, Allah'ın varlığına, birliğine ve yaratıcı kudretine delâlet eden kevnî işaretleri tanıtmak, bunun yanında nübüvvet müessesesinin ve ahiret inancının önemini vurgulamak, hidayet ve dalaletin sebeplerini açıklamak, hak ile batıl mücadelesinin sonuçlarını ortaya koymaktır. (Emin Işık, "Fâtır Sûresi," *DİA*, 12/240.)

Surenin ilk ayetlerinde hamdın yalnızca bütün varlıkların yaratıcısı ve sahibi olan Allah'a mahsus olduğu belirtilir. Melekleri yaratanın O olduğu, hayır kapılarını açıp kapamanın yalnız O'nun iradesine bağlı bulunduğu, bütün nimetlerin kaynağının da Allah olduğu ifade edilir. Ayrıca müşriklerin ithamlarına karşı Hz. Peygamber ve onun şahsında bütün müminler teselli edilerek önceki peygamberlerin de ben-

zer tepkilerle karşılaştıkları hatırlatılır. Allah'ın her şeyden haberdar olduğu, herkesin hesabının görüleceği ahiret gününün mutlaka geleceği vurgulanır. Devam eden ayetlerde insanlara Allah'ın vaadinin kesinliği bildirilerek dünya hayatına ve şeytana aldanmamaları konusunda uyarılarda bulunulur. Şeytanın insana amansız bir düşman olduğu hatırlatılarak onun düşman edinilmesi gerektiği ifade edilir. Ardından inkârcılar için şiddetli azap, iman edip salih amel işleyenler için ise mağfiret ve büyük mükâfat müjdelenir. Daha sonra rüzgârları estiren, bulutları sevk eden ve yağmurla ölü toprağa hayat verenin Allah olduğu hatırlatılarak bütün güç ve hâkimiyetin O'na ait olduğu beyan edilir. (Fatır, 35/1-10.)

Surenin bundan sonraki ayetlerinde, insanın topraktan ve bir damla sudan yaratıldığı, insanların ve diğer canlıların ömürlerinin Allah'ın ilim ve kudreti çerçevesinde belirlendiği ifade edilir. Tatlı ve tuzlu sular arasındaki farklara işaret edilerek her ikisinden de insanların yiyecek, giyecek ve süs eşyaları bakımından yararlandıkları beyan edilir. Denizlerin ulaşım imkânı sağladığı, gece ve gündüzün birbiriyle kaynaştırıldığı, bütün varlıkların Allah'ın emrine boyun eğdiği belirtilir. Böylece hayatın devamını sağlayan kozmik düzenin Allah'ın kudreti sayesinde varlığını sürdürdüğü hatırlatılır. İnsanoğlunun Allah karşısındaki mutlak aczi ve her açıdan O'na olan ihtiyacı dile getirilir. Allah'ın hiçbir şeye muhtaç olmadığı, dilediği

takdirde bir toplumu yok edip yerine başka bir nesil getirebileceği vurgulanır. (Fatır, 35/11-17.) Bu ayetler, Mekke müşriklerine yönelik bir tehdit olduğu kadar putperest toplumun yok olup gideceğini ve Allah'ın izniyle onun yerine yepyeni bir iman topluluğunun doğacağına dair dolaylı bir müjde niteliği taşımaktadır. (Işık, "Fâtır Sûresi", *DİA*, 12/ 240.)

Surenin bundan sonraki bölümünde (Fatır, 35/18-26.) günahın bireyselliği ilkesi hatırlatılır. Hiç kimsenin başkasının günahını yüklenmeyeceği, kıyamet gününde akrabalık bağlarının fayda sağlamayacağı ve herkesin kendi amellerinden sorumlu olacağı bildirilir. Peygamberin uyarmasının, görmediği hâlde Allah'tan korkanlar ve namaz kılanlar üzerinde etkili olduğu anlatılır. Manevi arınmanın, kişinin şahsi tercihi ve yönelişiyle gerçekleşeceği belirtilir. Kör ile görenin, karanlık ile aydınlığın, gölge ile sıcağın, diri ile ölünen eşit olmadığı örnekleri üzerinden mümin ile kâfir arasındaki fark, temsili bir üslupla anlatılır. Peygamberlerin görevinin sadece tebliğ ve uyarı olduğu vurgulanır. Hz. Peygamber'e, kavminin yalanlamasından dolayı üzülmemesi telkin edilir. Her topluma mutlaka bir uyarıcı gönderildiği, peygamberlerin yalanlanmasının insanlık tarihi boyunca süregelen bir gerçeklik olduğu hatırlatılarak eski toplumların helaki örneğinden inkârcılar uyarılır. (Işık, "Fâtır Sûresi", *DİA*, 12/241.)

Bunun ardından gelen ayetlerde canlı ve cansız kâinatın yaratılış ve işleyişine dikkat

çekilir. Bu bağlamda gökten indirilen su ile farklı renklerde meyveler bitirildiği, dağların tabakalı yapıları ve çeşitli renklerde hayvanların yaratıldığı belirtilir. Allah'ın çok affedici olduğu ve şükürün karşılığını bolca verdiği vurgulanır. Tabiattaki farklılık ve güzelliklerin bahsedildiği 28. ayet-i kerimede Allah'a karşı ancak âlim kullarının huşu duyduğu ifade edilir.

Ancak âlimler tabiatın yaratıcısının azamet ve yüceliğini idrak edebilirler. Buna bağlı olarak Allah'ın kitabını okuyanların, namaz kılanların ve servetlerinden başkalarını cömertçe faydalandıranların Allah'ın lütuf ve keremine nail olacakları müjdelenir. Ardından cennet ve cehennem ehlinin hâllerinden bahsedilerek uyarıcı ve müjdeleyici bir metotla durumları tasvir edilir. (Fatır, 35/27-37.)

Surenin son kısmında (Fatır, 35/38-44.) tevhid ve nübüvvet esasları çerçevesinde hidayet ve dalalet konusu ele alınır. Bu çerçevede göklerin ve yerin gaybını, kalplerde olanı Allah'ın bildiği belirtilir. İnsanların yeryüzünde halife kılınmaları, kâfirleri küfre sevk eden sebepler, Allah'ın değişmez sünneti ve geçmiş ümmetlerin helakinden çıkarılması gereken ibretler hatırlatılır. Sure, Allah'ın her şeye gücü yetmesine rağmen rahmetinin bir tecellisi olarak kullarını hemen cezalandırmadığını, onlara belirli bir süreye kadar mühlet verdiğini bildiren uyarıcı bir ayetle son bulmaktadır. (Fatır, 35/45.) ■

DİJİTAL DÜNYA
GERÇEK HAYAT

M. Cüneyd ÇİĞDEMLİ
DİB Başkanlık Müşaviri

OYUNA MI GELİYORUZ?

Çocukluğumuzun en önemli öğrenme ve iletişim biçimi hiç kuşkusuz oyunlardı. Heyecanın, merakın, hayalin ve en saf sevincin adydı oyunlar. Düşe kalka geçirdiğimiz o günlerde, oynarken birlikte gülmeyi ve tatlı tatlı rekabet ederken paylaşmayı öğrenirdik. Kimimiz sokakta, kimimiz toprakta, kimimiz bembeyaz karlar üzerinde kendi hikâyemizi yazardık. Sonra en güzel hatıraların saklı olduğu oyunlar, ne yazık ki o eski sokaklardan sessizce çekildi. Yerini önce mahalle köşelerindeki atari salonlarına, sonra evlerdeki küçük ekranlara bıraktı. Bir jetonla başlayan o yeni dünyanın parlırtısı, çocukların ilgisini toprağın sıcaklığından

ekranın ışığına hapsetti. Sonrasında çocukların küçük dünyasını aşan dijital oyun dünyası, bugün küresel ekonominin merkezinde yerini aldı. Böylece “oyun” kelimesi, masumiyetini yitirdi. Çocukların sokagından çıkıp dijital dünyanın sahnesine taşınan oyun, artık yalnızca bir eğlence biçimi değil; milyarlarca dolarlık bir pazar, kültürel bir etkileşim mecrası ve kitleleri yönlendiren bir endüstri hâline geldi.

Son on yılda dijital oyun sektörü, sinema ve müziği geride bırakarak modern çağın en kârlı eğlence alanı hâline geldi. 2024 yılı itibarıyla küresel oyun pazarı yaklaşık 184 milyar dolarlık bir hacme ulaştı. Bu pastanın yarısına yakını mobil oyunlar (90 milyar

dolar, %49), geri kalanını ise konsol (49 milyar dolar, %27) ve PC oyunları (44 milyar dolar, %24) oluşturuyor. Bu büyüme yalnızca ekonomiyle sınırlı kalmıyor. Sosyal etkileşimin ve teknolojik yeniliğin keşim noktasında yer alan dijital oyunlar, bugün insanın zamanı, dikkati ve hayal gücü üzerinde söz sahibi olan yeni bir güç merkezine dönüşüyor.

Türkiye’de de tablo bu küresel dönüşümle büyük ölçüde paralellik gösteriyor. Son yıllarda dikkat çeken bir ivme yakalayan Türkiye, 2024 yılında 761 milyon dolarlık gelirle dünya sıralamasında 18. sıraya yükseldi. Bu büyümede mobil oyunlar %55’lik payla başı çekiyor. 2023’e göre %9,5’lik bir artış kaydeden pazar, kişi başı

na yıllık ortalama 8,7 dolar harcamaya seviyesine ulaştı. Bu rakamlar, Türkiye'nin dijital oyunlar alanındaki potansiyelini ortaya koyarken aynı zamanda dijital tüketim alışkanlıklarının da derinleştiğini gösteriyor. Oyun sektörünün büyümesi ve ekran başında geçirilen sürenin artışı, aynı zamanda yeni bir kültürel dönüşümün sessiz habercisi olabilir mi?

Oyun sektörünün büyümesindeki en güçlü etkenlerden biri, kuşkusuz e-sporun yükselişidir. Profesyonel video oyunu turnuvalarını ifade eden e-spor, bugün başlı başına bir endüstri hâline gelmiştir. 2022 yılı itibarıyla dünya genelinde 532 milyon kişi bu karşılaşmaları izliyordu. Bu rakam, e-sporun artık ana akım bir eğlence platformu hâline geldiğini gösteriyor. Ancak bu renkli manzaranın ardında, her anını performansla dönüştürmek zorunda kalan bir nesil yükseliyor. Bu dönüşüm, teknolojinin sunduğu fırsat kadar, yeni bir bağımlılık biçimini de beraberinde getiriyor. Dijital oyun, insanın doğasındaki o saf rekabet duygusunu törpülüyor; coşkunun yerini sürekli kazanma zorunluluğu alıyor. Çünkü her rekabet, biraz daha fazla izlenme, biraz daha uzun oynama ve biraz daha fazla kazanç anlamına geliyor. Ekran ışıkları altında bir başarı hikâyesi anlatılıyor belki ama perde arkasında yorulmuş bir kuşak sessizce büyüyor.

Her geçen gün büyüyen dijital oyun endüstrisi, küresel ekonominin işleyişini sessizce dönüştüren yeni bir güç hâline geldi. Küresel platform sahip-

leri, oyunu bir eğlence ürünü olmaktan çıkarıp yatırım aracına dönüştürdü. Her yeni oyun artık yalnızca bir hikâye değil küresel pazarın yönünü belirleyen bir finansal hamle. Görünürde “eğlence” gibi duran bu sistem; gücünü, insanın dikkatini, zamanını ve verisini ekonomik değere dönüştürme becerisinden alıyor. Oyuncunun ekranda geçirdiği her saniye, sistem için bir kazanç demek. Artık zaman, yeni sermaye; dikkat, yeni piyasa; veri ise bu piyasanın en kârlı metal... İnsan, farkında olmadan hem tüketici hem ürün hâline gelirken ekran da dijital çağın görünmez borsasına dönüşüyor.

Bu düzenin cazibesi, ücretsiz olmasından kaynaklanıyor. Pek çok oyun, oyuncuya ücretsiz başlama imkânı sunar ancak hiçbir oyun gerçekten ücretsiz değildir. Oyuncunun para yerine koyduğu şey artık vakti, dikkati ve kişisel verileridir. Kazanç, satılan üründen ziyade, oyuncunun oyunda geçirdiği süreden doğar. Bu nedenle oyunlar, her açıdan kullanıcıcıyı içeride tutmak üzere psikolojik olarak tasarlanır. Rastgele ödüller, yapay ilerleme hissi, süre kısıtlamaları... Hepsi, oyuncunun ekranda geçirdiği zamanı uzatmak için kurgulanır. Oyuncu özgürce oynadığını sanırken aslında kendi zamanını sistemin para birimine çeviren görünmez bir mekanizmanın parçası hâline gelir.

Dijital dünyanın görünmeyen hazinesi olan veri, dijital oyunların da merkezinde yer alıyor. Oyun, kullanıcıdan her hamlede bilgi toplar. Hangi karak-

teri seçtiği, bir bölümü geçmek için harcadığı süre, hatırlanmayan başarısız olduğu anlara kadar her şey kaydedilir. Bu veriler, yalnızca oyun deneyimini geliştirmek için değil oyuncunun zihinsel haritasını çıkarmak için de kullanılır. Böylece oyun, eğlence olmaktan çıkar; davranışların ölçüldüğü bir laboratuvara ve duyguların analiz edildiği bir veri merkezine dönüşür.

Toplanan bilgiler artık oyunun sınırlarını aşmıştır. Reklam şirketleri, yatırımcılar ve teknoloji devleri, bu verilerle geleceğin stratejilerini inşa ederler. Hangi temaların ilgi çektiğini, hangi karakterlerin benimsendiğini bilen bir sistem, yalnızca eğlenceyi değil insan davranışını da tasarlayabilir. Bu düzen, dijital ekonomide ürünü kullananın değil veriyi işleyeninin kazandığı yeni bir ekonomik çağı başlatıyor. Veri, modern dünyanın yeni enerji kaynağıdır ama bu enerji, yerin altından değil zihnin derinliklerinden çıkarılır. İnsan, farkına varmadan, kendi duygularını ve alışkanlıklarını bu görünmez madene dönüştürür. Ve belki de asıl soru şudur: Oyun oynarken oyuna mı geliyoruz?

Bu yazı, dijital oyunların ekonomik yönünü ele alarak bir farkındalığın kapısını aralıyor. Ama hikâye burada bitmiyor. Çünkü oyunların yalnızca cebimize değil duygu, düşünce ve davranışlarımıza da dokunan daha derin bir boyutu var. Dijital oyunların kültürel kodları, anlam dünyası ve propaganda gücü, bir sonraki adımda bizi bekleyen başka bir hikâyeyi oluşturuyor. ■

Yüce Yaradan, insanı mahlukatın en şerefli kılması, kendi ruhundan üfleyerek onu yüceltmiş ve yeryüzü halifelîği gibi ulvi bir vazife ile onurlandırmıştır. Fıtratına nakşedilen bu ilahi mükemmellik, insanın gelip geçici bir dünya hayatı için değil sonsuzluğa uzanan bir yolculuk için var edildiğini gösterir. Ölüm, bir son ve yok oluş değil ruhun bedenden ayrılarak asıl yurduna doğru çıktığı hicrettir. Bu fânî hayatta adaletin ve hakkın tam manasıyla tecelli etmemesi, her şeyin karşılığını bulacağı ebedî ahiret diyarına olan ihtiyacı gerekli kılar.

Dünya ve ahiret, insan için takdir edilmiş hayatın birbirini bütünleyen iki yüzü, bir elmanın iki yarısı gibidir. Biri olmadan diğeri eksik kalır; biri ekilen tarla, diğeri ise o tarladan devşirilen ebedî hasattır. Bu fânî âlem, sonsuzluk yurduna uzanan mecburi bir güzergâh, ebedî hakikatlerin tadıldığı bir girizgâh ve okunması gereken bir ön sözdür; zira burada tattığımız her lezzet, asıl ve kalıcı olanın yalnızca numunesidir. Ufkun görünen yüzü olan dünya, ancak ufkun ötesindeki ahiret ile tamamlandığında anlam kazanır. İnsanın iki aşamadan oluşan hayatında, birinci aşama ölümle tamamlanırken insan için asıl/kalıcı olan ebedî hayat da başlamış olmaktadır.

Ahiret inancı, ölümden sonra başlayacak bir hayatı müjdelemekle kalmaz, aynı zamanda dünya hayatına derin bir anlam ve istikamet katar. İmanın temel rükünlerinden olan bu inanç, ölümü bir yok oluş olmaktan çıkarıp fânî âlemde baki âleme açılan bir kapı olarak görmemizi sağlar. Hesap, mizan, cennet ve cehennemin varlığına olan sarsılmaz iman, müminin davranışlarını şekillendiren, onu adalete ve erdeme yönelten bir motivasyon kaynağıdır. Böylece dünya, ahirete olan imanla mamur ve anlamlı hâle gelirken ahiret

de dünyada sürdürülen erdemli bir hayatın meyvesi olur. Birini diğerinden ayrı düşünmek imkânsızdır; zira dünya ahiretin kazanıldığı yer, ahiret ise dünyanın nihai hedefi ve manasıdır. Dünya hayatı, insana bahşedilen yaşamın evveli, ölüm ise ahiridir. Belki de bu nedenle ölümden sonraki hayatı anlatmak için kullanılan kelime "ahiret"tir. Dünya hayatı, ufkun bu tarafını ve görünen kısmını; ahiret ise ufkun diğer tarafını anlatır. Ölümü de hayatı da yaratan Allah'tır. (Mülk, 67/2.) Ebed yurdunun yolu zorunlu olarak dünyadan geçer ve kalıcı mutluluk burada kazanılır. Bu nedenle dünya hayatı, ahirete nispetle oyun ve eğlence-den ibaret olsa da ebedî mutluluğun burada kazanılıyor olması onu değerli kılar, anlamsızlıktan kurtarır. İnsanoğlunun kaçınılmaz sonu olan ölüm, ebedî yaşama arzusuyla birleştiğinde varoluşsal bir sancıyı ve derin bir anlam arayışını beraberinde getirir. Yalnızca dünya sahnesinde geçen bir ömür, son perdesi indiğinde bir hiçliğe karışma düşüncesiyle ruhu daraltır ve yaşanan her güzelliği gölgeler. İşte bu noktada ahiret inancı ebediyet yurduna açılan bir kapının müjdesini vererek hayata gerçek değerini kazandırır. Ölüm, artık korkulan bir son olmaktan çıkıp yeni bir hayatın başlangıcına dönüşürken bu fâni dünya da sonsuz bir geleceği kazanmak için geçilen anlamlı bir yolculuk hâlini alır. Bu bütüncül bakış açısı, insanı anlamsızlık çıkmazından kurtarır ve her anını değerli kılan ulvi bir gaye ile donatır.

Adaletin tam olarak tecelli edeceği ahiretin varlığına inanmak, adalet özleminin karşılığını bulması açısından olduğu kadar insanın ahlaki çabalarının bir anlam ve değer ifade etmesi bakımından da önemlidir. Bunun için iyi ile kötünün, zalim ile mazlumun hesaplarının görüleceği bir âlemin varlığına ihtiyaç vardır ki o da ahirettir.

Ahiret inancının sunduğu bu anlam ufku, bireyin ruh dünyasında güçlü bir sığınak inşa eder ve onu hayatın sarsıntılarına karşı metanetli kılar. Yok oluş fikrinin doğurduğu karamsarlık, yerini ebedî bir vuslatın tükenmez ümidine bırakır; bu ümit, gündelik hayatın zorluklarına, acılarına ve kayıplarına göğüs germek için eşsiz bir manevi güç kaynağı olur. İnanç sahibi bir birey için karşılaşılan musibetler, ilahi bir planın parçasıdır ve sabırla aşıldığında karşılığı sonsuz bir mutlulukla verilecek geçici sınavlardır. Böylece ahiret inancı, zorlukları anlamlandıran, umudu diri tutan ve insanı ayakta tutan sarsılmaz dayanak hâline gelir.

Varlık sahnesine adımlarını muhtaç ve zayıf bir yolcu olarak atan insan, hayatın zorlu yokuşunda yoğrularak yeryüzünün halifesi olma sırrına erişir. Ruhunu bir nakkaş sabırla işleyen bu yolculuk, bollukla yokluğun, sevinçle kederin imtihanından geçer; varoluşun bu gelgitleri, onu hem güçlendirir hem de olgunlaştırır. Bu fâni diyardaki her sınanma, aslında ebedî yurda uzanan bir hazırlıktır. Bu nedenle ilahi kelam, dünyanın aldatıcı güzelliklerine her değindiğinde, nazları asıl ve kalıcı olan ahiret yurduna çevirir. (Ankebut, 29/64.) Hesap gününün ve sonsuz hayatın sürekli hatırlatılması, insanın kalbine bir sorumluluk bilinci yerleştirir. Bu şuurla hareket eden mümin, her anının hesabını vereceği bilinciyle yaşar ve bu ilahi denetim, onun davranışlarına ahlaki bir zarafet

ve tutarlılık kazandırır. Böylece o, bakışlarını dünyanın geçici parıltılarından ebediyet ufkuна çevirerek hedeflerini yüceltir; hayatına, sonu sonsuzluğa varan aşkın bir gaye ve istikamet belirleyerek insan için şahsiyetli bir kimlik inşa eder. Bu ise sadece dünya hayatının geçici lezzetlerine dalıp ahireti unutan bir bireyi değil, aksine dünya hayatının değerini bilip sorumluluk üstlenebilen şahsiyetli bir mümin kimliğini inşa eder. Dolayısıyla mümin, ortaya koyduğu tutum ve davranışlarının hesabını vereceğinin bilincinde hareket eder. Buna dayalı olarak eğer insan, hayatı, dünya ve ahireti de kuşatacak kapsamlı bir bakış açısıyla okuyabilirse amacını ve ideali ni dünyeviliğin bütün ayartmalarından kurtararak daha ulvi hedeflere doğru yönelir. Davranışlarına yüce bir gaye ve sonu ebediyete varabilecek aşkın bir istikamet belirler.

İnsanın gönlüne yaradılıştan ebediyet arzusu da yerleştirilmiştir. Dünya hayatı ne kadar sürerse sürsün, günün birinde son bulmakta, insanın gönlündeki ebediyet düşüncesi bir karşılık bulmamaktadır. Bu arzu, ömrün en görkemli anlarında dahi dinmez. Zira dünya, bu sonsuzluk arzusuna dar gelen geçici bir menzildir. Bedenin bir gün toprağa döneceği gerçeği, ruhtaki bu ebediyet özlemini daha da alevlendirir. Tarihin tanıklık ettiği o devasa piramitler ya da ölümsüzlük ikisiri peşinde koşanların hikâyeleri, aslında bu köklü arayışın beyhude birer yansımasıdır.

Ahiret inancı, ruhun bu ebedî çağrısına karşılık gelen cevaptır. İnsanı yaratılışının gayesiyle buluşturur. Bu inanç, bireyi yok oluşun soğuk korkusundan ve varoluşsal parçalanmışlıktan kurtararak benliğinin ve taşıdığı insani değerlerin ölümle son bulmayacağını hatırlatır. Böylece ölüm, korkunç bir son olmaktan çıkar; insanın kendi fitratıyla tam bir ahenk içinde, arzuladığı o sonsuzluğa açılan bir kapıya dönüşür.

Yeryüzünün halifesi olan insan, aynı zamanda sorumlu bir varlıktır. Kaçınması gereken yasakları ve yerine getirmesi gereken yükümlülükleri vardır. Sahip olduğu akıl ve irade ile iyiyi tercih etmek ve işlediği kötünün de hesabını vermekle mükelleftir. Yeryüzünde başıboş bırakılmadığının bilincindedir. Allah'ın sorumlu melekleri tarafından sürekli izlendiğini ve bir gün yaptıklarının hesabını vereceğini bilmek ona ciddi sorumluluklar da yüklemektedir.

İnsan, bu yeryüzü hayatında bazen yaptıklarının karşılığını alamamakta ve haksızlığa maruz kalabilmektedir. Bununla birlikte o, yaradılıştan fitri bir adalet duygusuna sahiptir. Bu adalet duygusunun dünya hayatında tam olarak gerçekleşemediği görülse de onun eninde sonunda yerini bulacağına inanmak, insanın adalete olan güvenini tazelemektedir. İnsan, dünya hayatında maruz kaldığı haksızlıklara ilişkin hakkını aramaktan vazgeçmemekle birlikte kimsenin yaptığıının yanına kâr kalmaya-

cağını, hakkın bu dünyada olmasa da ahirette yerini bulacağına olan inancı, onu güçlü kılmakta, dünya hayatını sabır ve umutla sürdürmesini sağlamaktadır. Adaletin tam olarak tecelli edeceği ahiretin varlığına inanmak, adalet özleminin karşılığını bulması açısından olduğu kadar insanın ahlaki çabalarının bir anlam ve değer ifade etmesi bakımından da önemlidir. Bunun için iyi ile kötünün, zalim ile mazlumun hesaplarının görüleceği bir âlemin varlığına ihtiyaç vardır ki o da ahirettir. İnsan davranışları ancak ilahi mahkeme huzurunda değerlendirilmekle gerçek adalet sağlanabilir. Maruz kalınan haksızlıkların sonunda telafi edileceği, hiç kimsenin yaptığı kötümlüklerin ve yanlışlıkların yanına kâr kalmayacağı bir yargı gününe inanmak, insanlarda umudun ve sabrın önemli bir kaynağıdır. Nihai ve mutlak adaletin ancak ahirette gerçekleşebileceği, bu dünyanın bir “imtihan yeri” olduğu, herkesin sahip olduğu nimetlerden sorguya çekileceği bir hesap günü anlayışı, bireysel ve toplumsal sorumluluklarının yerine getirilmesi, huzur ve barışın sağlanması açısından çok büyük bir manevi destek sağlamaktadır.

İnsan, dünya hayatında her gün ölüme tanıklık etmekte, ölmün kaçınılmazlığını görmektedir. Ölümü bir yok oluş olarak görmek, insanı tedirgin ederek onda ciddi kaygılara yol açmaktadır. Bu ise insanlarda çeşitli psikolojik hastalıkların ortaya çıkmasına zemin hazırlayabilmektedir. Ölümün mut-

“

Hesap, mizan, cennet ve cehennem varlığına olan sarsılmaz iman, müminin davranışlarını şekillendiren, onu adalete ve erdeme yönelten bir motivasyon kaynağıdır. Böylece dünya, ahirete olan imanla mamur ve anlamlı hâle gelirken ahiret de dünyada sürdürülen erdemli bir hayatın meyvesi olur.

”

lak son olmayışı ve arkasından ebedî bir hayatın varlığına olan inanç, insandaki bu korkuyu gideren önemli faktörlerden biridir. Aynı zamanda insana dünyada varoluş amacını hatırlatarak onu ebedî bir hayat için hazırlar ve onun hayatını anlamlı hâle getirir. İslam düşüncesinde ölüm, ebediyet yurduna bir geçiş olarak telakki edildiğinden, mümin ölümü korkarak değil sevgiliye kavuşma/düğün gecesi (şebiarus) olarak görür.

Ölüm sonrası dirilişe inanan insan, yaptıklarından hesaba çekileceğinin de bilincindedir. Bu bilinç, insan davranışlarını motive edip onu sürekli iyiye, güzele ve erdemli olana teşvik eder-

ken kötülüklerden de sakındırır. Çünkü yaşanan dünyayı ahiret yurdunun tarlası olarak görür; orada iyi karşılıklar görebilmek için de dünyada ne ektiğine dikkat eder. İnsan, ahiret yurduna göçerken cennetini de ateşini de buradan götürmektedir. Yüce kitabımız, güzel amellere teşvik ederken ahiret inancına atıfta bulunmuş (Nisa, 4/59.), nefsinin arzularına uyanların ahirete inanmaktan alıkoyulacağı ifade edilmiştir. Ahiret inancı olmayan bir toplumda haksızlık, kargaşa ve adaletsizlik hâkim olur. Hak ve hukukun bulunmadığı bir zeminde ahlaklı ve erdemli olmak zorlaşır. Ahiretin varlığı ve yaptıklarından hesaba çekilme dü-

şüncesi insana sorumluluk yüklediğinden iyiliklerin çoğalmasına ve ahlakın gelişimine de katkı sağlar.

Sonuç olarak ahiret inancı, fânî olanı baki olanla birleştirerek hayata bütüncül bir anlam kazandırır. İnsanı yok oluş kaygısından ve adaletsizlik hissinden kurtarıp ona ahlaki bir sorumluluk ve nihai bir gaye sunar. Bu sayede ölüm, korkulan bir son olmaktan çıkıp ebediyete açılan bir kapıya dönüşürken dünya ise bu sonsuz yolculuk için değer kazanan anlamlı bir hazırlık yurduna dönüşür. Böylece insan, fânî hayata ebediyet ufkundan bakarak her anını değerli kılar. ■

İSLAM MEDENİYETİNİN

Edebî Eserleri

Şüphesiz ki medeniyet, iletişimle kaimdir. Evet, konuşmadan, yazmadan, söylemeden ve dinlemeden olgunlaşma, gayrikabildir. Asırlar yepyeni bilgiler ve bulgular ile ilerlerken zaman şeridinde, onları nesillere aktaran, kültürel mirası vârislere ulaştıran edebî eserler, dünyanın en muteber ve olmazsa olmaz yegâne unsurlarıdır.

Tarih şeridi bir burhan olarak önümüzde serili durur. Söylenmiş ve söyleneceklerin nişanesi olan yazıtlar ise bir abide gibi asırlarda okunur. İnsanlık, ağaç yaprakları, deri parçaları, papirüs müsveddeleri ile başlayan serüvenin muazzam bir in-

kişaf ile günümüz yazı malzemelerine dönüşmesine şahit olur. Fakat yalnızca materyal değil başta yazının ve sözün kendi de fevkalade bir ilerleme katetmiştir. Elbette ki burada İslam'ın ve kutsal kitabımız Kur'an'ın payı çok büyüktür. Zira Kur'an, indiği dönemin insanına ve itibar vesilesi addettikleri belagate meydan okumuş, benzersiz şekilde nazil olmuş ve akılları hayret içinde bırakmıştır. Tarihî kaynakların bildirdiği o ki okuma yazma oranının düşük olmasına rağmen iletişim, belagat ve edebiyatta nam salmış Cahiliye Dönemi Arapları, Ukaz, Zülmecaz ve Mecenne panayırlarında edebî bir şölen gerçekleştirir; şairler ve hatipler, şiirleri ve sözleriyle dinleyenleri büyülerlerdi. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) huzurunda konuşan iki hatibi dinledikten sonra şöyle buyurmuştur. "Sözde sihirleyen bir kudret vardır." (Müslim, Cuma, 47.)

Rabbimiz yüce kitabında, "Allah, sözün en güzelini; ayetleri, (güzellikte) birbirine benzeyen ve (hükümleri, öğütleri, kıssaları) tekrarlanan bir kitap olarak indirmiştir." (Zümer, 39/23.) ayeti ile kelamını bizzat kendi sena ederken bizlere de "... Herkese güzel sözler söyleyeceksiniz." (Bakara, 2/83.) buyurarak tebliğde ifade ve üslubun önemini vurgulamıştır.

Edebiyat ve belagatin dünya üzerindeki tarihî seyrine yaptığımız yolculuk sonrası, yakın tarihteki geleneksel İslam eserlerinin âdeta anavatanı olan Osmanlı İmparatorluğu'nda doğan şaheserlere

baktığımızda, insanı insan yapan üslubun, zarafetin, nezaketin timsali, kulağa bir kuş cıvıltısı misali akan, ruha inşirah, akıllara tenebbüh veren edebî motif ve usulleri görmekteyiz. Evet, İslam'ın hayata koyduğu ölçü ve nizamdan haberdar eden o lafızlarda görülen uyaklar, kafiye ve redifler akılları beslerken ruha da bir cezbe hâlini bahşeder.

İslam'ın dünyaya hükmettiği bir devirde, üç kıtada hüküm süren şanlı bir devletin padişahları, sanatkâr ruhları ve şair kimlikleriyle de öne çıkarken bu topraklarda doğup gelişen edebî eserleri idrak etmek zor olmasa gerektir. Vezinler öylesine çarpıcı ve etkileyicidir ki bir kanun misali mih gibi nakşedilir kalplere. Duyanın bir defada zihnine yerleşir. Dilinde pelesenk, toplumun hafızasında yıllara ışık tutan bir rehber mesabesinde addedilir. Bunun en güzel örneği nasihatnamelerdir. Nahif bir üslupla beşerin muhtaç olduğu ve sık sık hatırlaması gereken hakikatler, kendisine vaazu nasihat edilir. *Tehzîbü's-Şiyem Fî Nazmil Hikem* adlı eserde geçen;

*"İlmi tahsîle heveskâr olasin
rûz u leyâl*

*Çünkü islâh idilür 'ilm ile fâsid
ahvâl"* beyti konumuza güzel bir örnektir.

En güzel misallerden biri de şüphesiz naatlardır. Naatlar gül-i Muhammedi'nin güzelliğinden beslenir. Kasideler baktığı her yerde sevgiliyi gören bir aşığın can yakan bir feryadı gibi dile gelir. Fuzulî, o benzer-

siz *Su Kasidesi*'nde Peygamber'e olan aşkını hüsn-i talil ile dile getirip der ki:

*"Hâk – i pâyine yetem der
ömrlerdir muttasıl*

*Başını taştan taşta urup gezer
âvâre su"*

Şair onun sevgisi ile baktığı kâinatta, başını taştan taşta vurarak nice dağlar ve yollar aşan suların yolculuğunun bile Peygamber-i Zîşan'ın ayak bastığı topraklara ulaşabilmek için olduğunu tahayyül eder.

İktibas, irsal-i mesel, tevriye ve nice edebî sanatlarla meramını dile getirirken şair ve hatipler, aslında insana ulaşma yolculuğunu ne denli mühim addettiklerini ihsas ederler. İsra suresinin 70. ayet-i kerimesinde, "Andolsun biz insanoğlunu şerefli kıldık." buyurur âlemlerin Rabbi. İslam'ı rehber ittihaz etmiş âlimler ve şairler de insana layık görülen bu kıymete şayeste bir muhatabiyet ile hitap ederler insanlığa. Onlar "insanı yaşat ki devlet yaşasın." düsturu ile hareket eder, iman hayata hayattır diye imandan beslenen cümlelerle insanı terbiye ederler. Yeryüzünde halife kılınmış insana ve başta kendimize gereken değeri verebilmek, izzetle yaşayıp izzetle hayattan terhis edilmek duasıyla yazımızı nihayete erdirelim ve Şeyh Galip'in güzel mısralarıyla sözlerimize son verelim.

*"Hoşça bak zâtına kim zübde-i
âlemsin sen*

*Merdüm-i dîde-i ekvân olan
âdemsin sen"* ■

SÖZCÜKLERLE TANIKLIK

|| Mehmet KAHRAMAN

Direnış, insanlık tarihinin en kadim mücadelesidir. İnsan var olduğundan beri her türlü baskıya, haksızlığa, adaletsizliğe ve sömürüye karşı koymuştur. Direnişin biçimleri dönemlerin ve koşulların değişimine göre farklılık gösterir; kimi zaman gösterilerle kimi zaman açlık grevleriyle kimi zaman da sanat ve edebiyat aracılığıyla gerçekleşir. Her direniş kendi bağlamında değer-

lidir; önemli olan zulme karşı durabilme iradesidir.

Edebiyatın direnişteki rolü nedir?

Bellek oluşturarak hafızayı canlı tutmak

Edebiyat, yaşanan acıların, verilen mücadelelerin unutulmamasını sağlar. Savaşlar bir gün biter, acıların üstünden yıllar geçer. Gelecek nesiller o zulmü yaşamadıkları için hiçbir şey hatırlamazlar. Onlara o

gün yaşananları anlatacak en kullanışlı araç edebiyattır. Şiir, öykü, romanlar sayesinde insanlar o gün yaşananları daima hatırlayacaktır.

Yazar çağının tanığıdır, bu tanıklık sorumluluk getirir.

Edebiyat zamanın tanıklığını yaparken geleceğe de seslenir. Çünkü yazılan her kelime bir sonraki kuşağın belleğine ekilir. Yazar, çağının tanığı olarak yazıya aldığı her kelimelerle geleceğe bir iz bırakır. Borges'in sözleriyle, "Hafıza, geçmişin değil geleceğin edebiyatıdır." Cengiz Dağcı'nın Kırım için, Gassan Kenefani'nin Filistin için yaptıkları budur. Bosna'da Cevat Karahasan, Abdullah Sidran, İvo Andrić gibi yazarlar da yaşanan soykırımı unutulmamak üzere edebiyata taşımışlardır. Sadece edebiyat değil resim ve müzik de insanlığın acılarını dile getirmenin araçları olmuştur. Picasso'nun *Guernica* tablosu bunun en güçlü örneklerinden biridir.

Kimlik ve dayanışma bilinci oluşturmak

Toplumlari bir arada tutmak için ortak değerlerin olması gerekir. Bu değerler geçmişten bugüne taşınan, bizi biz yapan değerlerdir. Bu değerler sürekli

yaşatılmazsa zamanla erozyona uğrayarak etkilerini yitirirler. Edebiyat bu değerleri her daim hatırlatır ve diri tutar. Kimlik oluşumunda, millî birliğin sağlanmasında anlatılan hikâyelerin yeri çok büyüktür. *Dede Korkut Hikâyeleri*, Yunus Emre ve Mevlana gibi kültürel miraslar, kimliğin inşasında kurucu rol oynamıştır.

Sözcüklerle direnmek

Zulme uğrayan tarafsız fiziksel gücünüz yetmiyor demektir. Öyle ise elinizde kelimelerden başka dayanağınız yoktur. Böyle zamanlarda acınızı anlatmak, maneviyatınızı yükseltmek için sözcüklere ihtiyaç duyarsınız. Zorbalığa karşı koyacağınız en güçlü aracınız edebiyattır. Edebiyat sayesinde kendinizi ve toplumunuzu ifade edebilir, sesinizi tüm dünyaya duyurabilirsiniz. Sesiniz duyulduğunda ikna edebilir, gerekli desteği, yardımı görebilirsiniz.

Zor zamanlarda edebiyat her zamankinden daha derin anlamlar taşır. Kimlik oluşumunda, belleğin canlı tutulmasında, alternatif dünyaların mümkün olduğunu gösteren umut taşıyıcı konumuna geldiğinde edebiyatın değeri daha iyi anlaşılır. Edebiyatı basit bir şekilde söze, hayale, duyguya indirgediğimizde onunla elde edeceğimiz kazanımları da gözlemiş oluyoruz. Edebiyat bugün gücünü yitirmiş, etki alanını kaybetmiş görünse de her tür kendi imkânları içinde değerlendirilir. Bugün konforlu hayatların içinde edebiyat fan-tezi addedilse de zor zamanlarda hayati fonksiyon üstlenbilmiştir.

Zor zamanlar nedir? Zor zamanları illa savaş, zulüm, açık bir baskı olarak değerlendirmek lazım. Bütün hak arayışları bir direniştir, kültür emperyalizmine karşı durmak bir direniştir; ailenin, toplumun, geleneğin, değerlerin örselendiği bir zamanda değerlere sahip çıkmak bir direniştir. Necip Fazıl, Sezai Karakoç, Nuri Pakdil, İsmet Özel, Cahit Zarifoğlu, Rasim Özdenören, Mustafa Kutlu direnişin önemli kalemeleridir. Zor zamanlarda edebiyat bir sığınak değil savunma ve tanıklıktır.

Sezai Karakoç, direnişi bir varoluş biçimi olarak görür. İnsanın kendisi olarak kalabilmesi buna bağlıdır. Zulme boyun eğdiğinde, kendisine reva görüleni kabul ettiğinde artık kendisi olmaktan vazgeçmiş demektir. Baskı sadece bedene yapılmaz, zihne, fikre, ruha, duyguya yönelenler de baskıdır ve hatta bedene yapılandan daha şiddetlidir. Zihne ve ruha yönelik zulümler tüm toplumu etkileyebilir. Bu yüzden edebiyat yalnızca estetik bir uğraş, sözcüklerle kurulan bir oyun, bir hikâye anlatma sanatı değil bir varoluş biçimidir. Doğruları söylemenin zor olduğu dönemlerde semboller ve metaforlarla direnişi sürdürebilir hâle getirir.

Alternatif dünyaların hayali-ni kurmak

Direniş aslında bir zihin, moral savaşıdır. Bir toplumun düşünce yapısı çokmedikçe yıkılmaz. Edebiyat sadece direnmenin, savunmanın değil iyileşmenin aracıdır. Kelimeler zihin ve ruh dünyasında karşılık bulur.

Edebiyat, hayallere dalmak, hoş vakit geçirmek ya da kendini anlatmak, yüzleşmek için değil var olmak, sesini duyurmak için vardır. Yazı; olayları, olguları, duygu ve düşünceleri kayıt altına almak, paylaşmak, geleceğe taşımak için vardır. Yazarak bugünü ve geleceği inşa ederiz.

Edebiyatın, sanatın olmadığı bir direniş ne kadar dayanabilir? Ne denli kalıcı olabilir? Zira sloganlar geçer, çığlıklar diner, meydanlar boşalır, insanlar yorulur. Ama sözcükler hep kalır. Zamana direnir. ■

”

Zor zamanlarda edebiyat her zamankinden daha derin anlamlar taşır. Kimlik oluşumunda, belleğin canlı tutulmasında, alternatif dünyaların mümkün olduğunu gösteren umut taşıyıcı konumuna geldiğinde edebiyatın değeri daha iyi anlaşılır.

GÖNÜL KAPISI

Hatice KURT

Sakarya Vaizi

“Şüphesiz O (Allah), kalplerin içini bilendir.” (Hud, 11/5.) ayetince gönüllerimizin ahvalini güzelleştir. Sevginle, sevdiklerinin sevgisiyle ve sana yakınlaştıracak amellerin sevgisiyle gönlümüzü doldur ya Rabbi!

Gönül kapısı... Herkes bu kapıdan giremez. Farklı farklı, anahtarları çeşit çeşit... Ayna görevini gördüğü ve kendisine ayna kıldığı dostuna maddi ve manevi fedakârlık yapan, bunun için pek çok şeyi göze alan, vefa ve kıymet bilenler girerler bu kapıdan. Kendisine yapılan bir iyilik karşısında, teşekkür etmeyen ve kendisinin yaptığı hatadan dolayı özür dilemeyenler, “iflah olmaz bir kibrin” pençesi altında kalanlar, dostluk mertebesine erişemezler. Zira önemli olan bedenlerin yakınlığı değil gönüllerin, ruhların birbirine yakınlaşabilmesidir.

Gönül uzaklığı vermesin Rab-bim... Yol dediğin elbet aşılr; sevdiği uzak, yakın; çektiği ce-fa, safa olur insana.

Uzak düşmek ne demek hiç düşündük mü? Ya da yakın olmak? Çok sevdiğiniz birinin birkaç saat mesafede olması

mıdır uzaklık? Yoksa yanı başınızda olanların sizi anlamıyor olması mı? Çevrenizde olup hâlden anlamayan mıdır size yakın olan yoksa uzak mesafede olup sizin derdinizle dertlenen mi?

Hangi yol daha meşakkatlidir peki?

“Gözden ırak olan gönülden de ırak olur.” derler. Aslı yok gibi gelir insana. Bazen belki de çoğu zaman, gözden ırak olan, gönlün başköşesinde oturur. Gönlün bahçesinde kırık kanat sesleri duyulur hasreti çekilenin. Her güzel olay zihinde kilitlenir. Gönül penceresinin pervazlarına “ah!”lı sesleri vurur. Keşke o da burada olsaydı ne güzel olurdu, birlikte şöyle yapardık, şuraya giderdik, şunları konuşurduk der, hep bu hayallerle içinde bir yerlerde bir eksiklik hisseder insan... Yeter ki gönülden ırak düşmesin insan; göz önünde olsa da gözde olamaz asla. Kalpte yer edinmemişse gözde de yer edinemez...

Yeter ki gönülden kovulmasın insan; hep görünse de gönlün güzidesi olamaz. Gönlün terk ettiğine, göz istese de yakın

olamaz. Gönlün uzağında kalanı ışıklar bile görünür kılamaz. Gönül kapısını aydınlatan öz ışığını kaybetmiştir çünkü.

İşte hep bundandır doluyu boşaltamayışlarımız ve boşu dolduramayışlarımız...

İnsan, adının anılmayacağı ölümünün sonrasında da hatırının sayılacağına inanmaya kendisini zorlamakta... Oysa Allah katında makbul amel işleyen, güzel iz bırakan herkes, iyilerden olacak... Önemli olan da bu değil midir ki zaten? Gönüllerin pervazına kısa bir süre için de olsa fısıltılı kanat sesleri bırakan her kalbe güzel nimetler sunulacak...

Bir uçak yolculuğu ile birkaç saatte kat edilebilecek olan mı yoksa hâlden anlamayanın vicdanına giden yol mu uzundur? Yolun uzunluğu kilometre ile değil gönül mesafesi ve meyvesi olan muhabbetle ölçülür.

Nereye gidersen git, yeter ki dön, kendine gel. Neyi ararsan ara, yeter ki kendini bul, kaybetme sakın kendini ve sana güzel ayna olanı... Aynalar vardır, hakikati yansıtmazlar. Hoşumuza gitse de onlara bak-

mak, uzaklaştırır bizi bizden. Yolunu aydınlatacak güzelliği görebilmen ve tehlikeyi fark edebilmen için hakikati yansıtacak aynalar lazım sana. Yolunu kolay kılıp yükünü alacak... Hani Cahit Zarifoğlu da der ya, “Birilerinin kalbine iyi gelmeyi öğrenin. Yük olma işini herkes yapıyor zaten...”

İnsan şehre, şehir de insana benzer birçok yönü itibarıyla... Tanımak, tanış olmak, geçmişî yâd etmek, birlikte zaman geçirmek... Bize yabancı bir şehri ancak bir tanıdık sesi, bir dost sohbeti güzelleştirebilir. Nasıl ki içinde yaşadığı şehrin dahi en güzel, en doğal güzelliklerini görmek her insana nasip olmaz, zaman ve emek harcamadığımız hiçbir kimseyle de dostluk kuramayız. İnsan, acısıyla tatlısıyla kendine tanıdık gelen hikâyeleri sever. Gönülde ünsiyeti, sevgiyi artırmanın; acıyı, zorluğu azaltmanın; hasbiliği, samimiyeti, yürekte taşımanın; yanında hem gülüp hem ağlayabilmenin, aynı duyguları taşıyabilmenin adıdır dostluk. Her şeye materyalist bir zihniyetle bakışın arttığı, menfaatlerin en yakın ilişkilerde dahi ön plana çıkartıldığı, insanoğlunun gitgide yalnızlaştığı bir dönemde ruhlarımızı yakınlaştırdığımız, gönlümüzün kapısını araladığımız, gönlüne girebildiğimiz, anlamaya çalıştığımız, anlaşıldığımızı hissettiğimiz, yola revan oluşunu, yol tutuşunu seyrüsefer ettiğimiz, kalbinin inceliklerine şahit olduğumuz, zorluklara karşı gösterdiği tavrını, mutlu olduğu inceliklerini ya-

kından bildiğimiz dostlarımız ne kadar da varlıklarıyla hayatımızı anlamlı kılıyor. Aradan sanki seneler geçmemiş gibi... Arada geçmiş sayfalardaki altı çizili satırlara da göz atarak yarım kalmış güzel bir kitaba kaldığı yerden devam eder gibi bir sohbeta koyulmak ne güzel bir terapi insana... İnsanın hayatındaki manevi rızık kapılarından biri de seni dualarına katan, senin için gerçekten ve içten sevinen, üzülen, Allah için seni seven, değer veren, bunu sana hissettiren, seni doğrultup düzelten, öğüt veren, merak eden dostlara sahip olabilmek ve bu duygulara sahip dost olabilmek değil midir birilerine?

“İman edip dünya ve ahiret için yararlı işler yapanlara gelince Rahman onlar için (gönüllerde) bir sevgi yaratacaktır.” (Meryem, 19/96.)

Hayatın seneler öncesi bir döneminde hem tatlı hem acı anılarını paylaştığın o zamanlara hürmeten, sonu ahirete çıkan bu yolculukta birbirine yaren olabilmenin, hayatı yaşanır ve kolay kılabilmenin ve-

”

**Neyi ararsan
ara, yeter ki
kendini bul,
kaybetme
sakın kendini
ve sana güzel
ayna olanı...
Aynalar vardır,
hakikati
yansıtmazlar.
Hoşumuza
gitse de onlara
bakmak,
uzaklaştırır bizi
bizden. Yolunu
aydınlatacak
güzelliği
görebilmen ve
tehlikeyi fark
edebilmen
için hakikati
yansıtacak
aynalar lazım
insana.**

fasını bir ömür gönlünün güzel bir yerinde narin bir şekilde taşıyabilmektir dostluk.

Dostun evi gönüllerdir, kristal bir cam gibi de özen ister. Verilen değer, hak edende incili kaftan, hak etmeyende yamalı fistan gibi durur, denir. Gönül bir sırça saray. En çok sevdiklerinin incittiği. Sevmediklerinden her şeyi bekler de insan sevdiklerine konduramaz. “Nasıl söyledi bana? Nasıl böyle davrandı?” Nedenler, niçinler hem zihni, hem kalbi meşgul eder. “Herkesten beklerdim de ondan asla beklemezdim... Oysaki ben...” diye devam eder bu döngü...

Bir baba, sürekli tartışan ve ardından özür dileyen oğluna bir öneride bulunur: “Al eline bir tahta, her tartıştığında ve kötü söz söylediğinde tahtaya bir çivi çak. Özür dilediğinde ise çaktığın çiviye sök. Bir ay sonra tekrar konuşalım.” Bir ay sonra baba oğlundan tahtayı istediğinde, tahta yeni sürülmüş bir tarla gibi görünüyordu ve her yer çivi izleriyle doluydu. Baba, öğüdünü tamamladı: “Evladım, özür dilemek erdemli bir davranış olsa da asıl önemli

olan kırıp incitmemektir. Özür dilemek çiviye tahtadan söker ancak izi kalır. En iyisi hiç çivi çakmamaktır.”

Mevlana'ya atfedilen şu sözler de dostluğun nasıl olması gerektiğini anlatıyor: “Eğer daima cennette olmak istiyorsan herkesle dost ol, hiç kimsenin kinini yüreğinde tutma! Fazla şeyler isteme ve hiç kimse-den fazla olma! Merhametli ve aydınlık bir varlık ol! İğne gibi küçük olma! Eğer hiç kimsenin sana kötülük yapmasını istemiyorsan kötü söz söyleme, kötü öğüt verme, kötü niyetli olma! Birini dostlukla anarsan daima sevinç içinde olursun... İşte o sevinç, cennetin ta kendisidir. Eğer birini düşmanlıkla anarsan daima üzüntü içinde olursun. İşte bu üzüntü, cehennemnin ta kendisidir. Dostlarını andığında içinde bir bahçe çiçeklenir, gül ve fesleğenlerle dolu olur. Düşmanlarını anmak ise içini dikenler ve yılanlarla doldurur, canın sıkılır, huzursuz olursun...”

İnsanların gönlünde güzel bir yer edinmek, sevgiyle anılmak Rabbimizin bize en büyük lütuflarından biri. Hak edilmiş,

”

Uzak düşmek ne demek hiç düşündük mü? Ya da yakın olmak? Çok sevdiğiniz birinin birkaç saat mesafede olması mıdır uzaklık? Yoksa yanı başınızda olanların sizi anlamıyor olması mı? Çevrenizde olup hâlden anlamayan mıdır size yakın olan yoksa uzak mesafede olup sizin derdinizle dertlenen mi?

hakkı verilmiş her dostluk, dinlenme durağıdır, yeryüzü yolculuğumuzun. Yanında huzur bulduğumuz insanlar ise en büyük servetimiz.

Güzel dostlar mı istiyoruz? Kim istemez ki? O hâlde bunun formülü Allah'ın istediği gibi bir kul olmaktan geçiyor. Bir insan, içini güzel yaparsa Allah onun dışını güzel kılar. Bir insan, ahiretini güzel yaparsa Allah onun dünya işlerini güzel yapar. Bir insan, Allah ile arasını düzeltirse Allah onun insanlarla arasını düzeltir ve onu sever, meleklerle ve insanlara sevdirebilir. Peki, nasıl olmalı güzel insan, güzel Müslüman? Güzel insan, güzel Müslüman geldiği yere sürur ve neşe getirir. Gittiğinde de arkasından, “Ah nerede?” derir, özlenir, aranır ve bilhassa dualarda saklanır.

İbn-i Arabî'ye göre, bir ağacın altında dinleniyorsan, gölgeleliyorsan bu da bir arkadaşlık sayılır. Eğer bu ağacın suya ihtiyacı varsa ve senin de imkânın varsa arkadaşlık hakkı gereği ağacı sulaman, ihtimam göstermen gerekir, der. Ya bir de dostu... ■

BAĞLILIK VE BAĞIMLILIK

İnsan, doğduğu andan itibaren öğrenmeye ve dış dünyadan etkilenmeye açık bir tabiatla yaratılmıştır. Bu yüzden sosyokültürel çevre, kişinin hayat serüveninde belirleyici bir etkiye sahiptir. İnanç, duygu, düşünce, tutum ve davranışlar, büyük ölçüde sosyokültürel çevrenin bir ortalaması olarak kişide tebarüz etmektedir.

Sosyokültürel çevrenin etkisi, geçmişte daha çok aile, okul ve mahalle ekseninde kendini göstermekteydi. Kültürel etkileşim de büyük ölçüde kapalı bir yapıda ve sınırlı bir boyutta gerçekleşmekteydi. Ancak iletişimi ve etkileşimi küreselleştirerek dünyayı küçük bir kasabaya dönüştüren teknolojik gelişmeler, bireylerin sosyokültürel çevresini de sınırları belirsiz bir boyuta

taşımıştı. Bugün dünyanın neresinde yaşarsa yaşasın hemen herkes, hiç bilmediği, tanımadığı ve belki de hiç karşılaşmayacağı kişilerin söz, tutum ve davranışlarından internet vasıtasıyla anında etkilenabilmektedir. Genellikle kontrolsüz ve denetimsiz bir ortamda şekillenen bu etkileşim, nesilleri bir özentile kendi değerlerinden kopararak popüler kültürün egemenliğinde küresel bir tekdüzeliğe sevk etmektedir.

İnternet ve medya araçları üzerinden yapılan maksatlı yayınların, insanı fitratından uzaklaştıran pek çok anlayış ve davranışı normalleştirdiği izahıtan varestedir. Sanal gerçeklikler ve filtrelenmiş hayatlar karşısında derin bir yetersizlik hissine kapılan nesillere, kontrol edile-

mez bir özentilele konjonktüre uygun yeni davranış kalıpları ve alışkanlıklar benimsetilmesi hiç de zor olmamaktadır. Tutum ve davranışları büyük bir hızla dönüştüren bu süreç, beraberinde yeni ve girift pek çok sorunu da gündelik hayatın merkezine yerleştirmektedir. Bu sorunların başında da bireylerin iradesini ve toplumların geleceğini ipotek altına alan ve her geçen gün farklı bir yüzüyle hayatı kuşatan bağımlılıklar gelmektedir.

Bağımlılık kavramı, günümüzde ilk olarak çeşitli zararlı maddelere olan düşkünlüğü akla getirirse de aslında daha geniş bir anlam yelpazesine sahiptir. Esasen bağımlılık, kişinin kullandığı veya benimsediği herhangi bir nesne, madde, düşünce, davranış üzerindeki kontrolünü

kaybetmesi ve fanatizme düşmesidir. Bağımlılığa konu olan unsurlar arasında somut şeyler olabileceği gibi inanç, düşünce, ideoloji gibi soyut kavramlar da olabilir. Bu anlamda insanın en temel sermayesi olan aklını ve iradesini pasifleştiren ve özgürlüğünü kısıtlayan bütün arzu, istek ve duygu yoğunlukları aslında bir nevi bağımlılıktır. Çünkü bağımlılık, bir şeye gereğinden fazla bağlanmanın sebep olduğu, “onsuz yapamam, onsuza yaşayamam” düşüncesinin bir yansımasıdır.

Bağımlılığın temel sebeplerinden biri, etkileşim içinde oluşan sosyokültürel çevrenin kişiyi sürüklediği yoksunluk, yetersizlik ve anlamsızlık hissidir. Bu durumda kişi, hayatındaki bir boşluğu, anlamlandıramadığı bir durumu veya aşamadığı bir sorunu bertaraf edebilmek için yeni yöntemler bulmaya çalışır. Maruz kaldığı olumsuzluklarla baş etme adına bir çıkış yolu arar. Neticede herhangi bir madde, nesne, fikir veya anlayışa haddinden fazla yakınlık kurarak onun müptelası olur. Kişi bu şekilde kendini olumsuzluklardan koruduğunu düşünse de gerçek hiçbir zaman öyle değildir. Aslında bu bir anlamda üstesinden gelinemeyen sorunlardan kaçma, yetersizlik duygusunu bastırma ve ızdırap veren gerçeklikleri örtme girişimidir. Ne var ki böyle bir yaklaşım, daha derin bunalımlar getirmekte ve insanı içinden çıkılmaz bir tutsaklık girdabına mahkûm etmektedir. Oysa varlık âlemindeki her şey ancak zıddıyla dengelenir. Bağımlılıklardan korunmanın veya kurtulmanın yolu da kişinin çevresiyle sağlıklı bir bağ

kurmasından geçmektedir. Zira bağımlılığın zıddı bağımsızlık ya da ayrılık değil bağılılıktır.

Kişinin herhangi bir nesne veya varlık ile biyolojik, fizyolojik ve psikolojik açıdan yakınlığını ve ilişkisini ifade eden bağılılık, insan için fitri bir ihtiyaçtır. İnsanın hem yaratılış hem de yaşayış serüveninin odağında yer alan bir olgu olarak bağılılığın temelinde varoluşsal bir gerçeklik bulunmaktadır. Şöyle ki insanın var olması, bir yaratıcı kudretin iradesine bağlıdır. Ebeveyni bu varlığa sebep kılan da aynı iradedir. İnsan, henüz dünyaya gelmeden biyolojik bir bağ ile ana rahmine tutunur. Bu bağ vasıtasıyla beslenir, gelişir, şekillenir ve dış dünyaya hazırlanır. Aslında bu sadece biyolojik bir bağ da değildir. İnsanın bedeni gibi ruhu da aynı bağ üzerinden beslenir. Kişi dünyaya gözlerini açınca biyolojik bağ son bulsa da ondan daha güçlü bağlar, sevgi, şefkat, merhamet, aidiyet, güven, huzur, umut gibi duygular devreye girer ve hayatın her anında kendini hissettirir.

İnsanın özgür irade sahibi sosyal bir varlık olması, onu kendi türünden varlıklarla bir arada yaşamaya ve onlarla bağ kurmaya icbar eder. Nitekim insan, pek çok varlığa karşı yüreğinde bir bağılılık hisseder. Annesine, babasına, eşine, çocuklarına, ailesine bağılılığı böyledir. İşine, zanaatına, mesleğine bağılılığı böyledir. İncasına, vatanına, milletine bağılılığı aynı duyguların tezahürüdür. Hayatın anlam ve değeri, insanın çevresiyle kurduğu bilişsel ve duygusal bağlar neticesinde ortaya çıkar. Aile, arkadaş, eş dost, ak-raba veya canlı cansız varlıklar-

la kurulan sağlıklı bağlar, hayatı yaşanabilir bir düzleme taşır, insanın hayata tutunmasını sağlar. Çünkü hayat, bağ kurmak ve bağılılık hissetmekle anlamlı ve değerlidir. Bir şeyin veya bir grubun parçası olma duygusu da buradan beslenir.

Burada önemli olan, bir şeye mecbur ve mahkûm olmaktan onun bir parçası olabilmektir. Böylece kişi kendi özgür iradesinden, kimlik ve kişiliğinden ödün vermek durumunda kalmaz. Bağılılık hissettiği şeyin yokluğu kişiye bir noksanlık hissi verse de onun hayat standardına halel getirmez, hayat devam eder. Bu da bağılılıkta bir ölçü ve istikrar olduğunu gösterir. Aksi hâlde haddini aşan zıddına döner prensibi gereği, bağılılığın bağımlılığa dönüşmesi kaçınılmaz olacaktır. O zaman her şey kontrolden çıkacak, hayat anlamsızlaşacak ve insan huzurdan yoksunlaşarak bir hiçliğe sürüklenecektir.

Bütün bu meselenin odağında kalp vardır. Çünkü kalp, karar ve istikrar merkezidir, iyiliklerin başlangıç noktası olduğu gibi insanın kötülükle mücadelesinde de son kaledir. Kalbin ihmal-i, insanın ihmalidir. Kalp teslim olduğunda insan esir olur. Kalplerin teslimiyetinde ise sevginin önemli bir rolü vardır. Sevmek bağlanmaktır. Bu yüzden kimi, niçin, nasıl, ne kadar seveceğini iyi bilmelidir insan. Kalbi yoran sevgilerden uzak durmalı; ona şifa ve huzur veren Allah sevgisini tüm sevgilerden güçlü hâle getirmelidir. Çünkü insan ancak o zaman çevresiyle ve tüm varlık âlemiyle bağını mutedil bir kıvam üzere devam ettirebilecektir. ■

IYAZ B. GANM VE

MÜSLÜMANLARIN GÜNEYDOĞU ANADOLU'YA GİRİŞİ

Alparslan AKÇA

Mekke'de, miladi 582'de doğduğu tahmin edilen ve kaynaklarda Müslüman olmadan önceki adının Abdüganm olduğu belirtilen Iyaz b. Ganm'ın, Mekke döneminde Müslüman olduğu;

Habeşistan'a yapılan hicretin ikincisine, Bedir, Uhud ve Hendek başta olmak üzere Hz. Peygamber'in bütün gazvelerine katıldığı rivayet edilir.

Asıl askerî başarılarını Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer'in halifelik dönemlerinde göstermiş, kumandanlık ve valilik gibi görevlerde bulunmuştu.

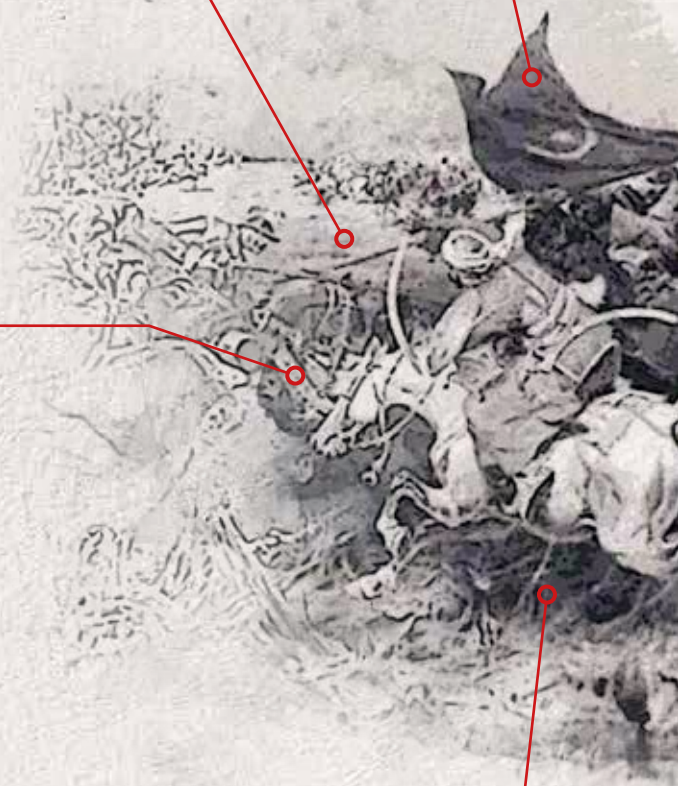
Bilhassa Hz. Ebubekir döneminde ortaya çıkan irtidat olaylarının bastırılmasında payı çok büyüktü. Bunun üzerine kumandan olarak Irak'a gönderildi.

Halid b. Velid ile Hire'de buluşup Cezire topraklarında büyük fetihler gerçekleştirdi.

Cezire, Fırat ve Dicle nehirlerinin arasında kalan bölgeye verilen isimdi, iki nehir arasındaki adayı andırdığı için bu adla biliniyordu. Kuzey yarısı Türkiye, güney yarısı ise Suriye ile Irak arasında kalan bölge, dolayısıyla bugünkü Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ni de kapsıyordu.

Ebu Ubeyde b. Cerrah, Iyaz b. Ganm'ı Dimaşk'ın fethinde (635) süvari birliklerinin kumandanlığına getirdi. Yermük Savaşı'ndaki (636) beş kumandanın biri olan ve zaferde en büyük payı olan Iyaz,

hezimete uğrayan Bizans ordusundan kaçanları Malatya'ya kadar takip etti ve şehir halkı cizye ödemeyi kabul edince antlaşma yaparak geri döndü. Böylece Bizans (bugünkü Anadolu) topraklarına geçiş yolunu açan ilk Müslüman kumandan oldu.

Kudüs'ün fethine de katılan Iyaz b. Ganm, ertesi yıl Halep'in fethinde görevlendirildi ve Haleplilerle bir antlaşma yaptı. Sonrasında Haleplilerin antlaşmayı bozması üzerine tekrar onların üzerine yürüyüp eski şartlarla antlaşmayı yeniledi.

Antakya seferinde de öncü kuvvetlerin başındaydı ve oradan Menbiç'e geçti ve buranın halkıyla da bir antlaşma imzaladı. Böylece ilerlemeye, fetih yolları açmaya ve sulh ile antlaşmalar gerçekleştirmeye devam etti.

Hiz. Ömer, Iyaz'ı Humus, Kinnesrin ve Cezire valiliğine getirerek bölgenin fethiyle görevlendirmişti. Bunun üzerine Iyaz, 8000 civarındaki bir kuvvetle Cezire'ye hareket etti ve önce Rakka'yı barış yoluyla teslim aldı. Hiz. Iyaz buradan, Ruha'ya (Urfa) ve Harran'a hareket ederek yine buraları da sulh yoluyla ele geçirdi. Sonrasında Aynülverde (Urfa Ceylanpınar civarları), Dârâ, Habur, Sümeysat (Samsat), Seruc (Suruç) gibi yerleri fetheden Iyaz, Malatya ve Nasîbîn (Nusaybin) üzerine yürümeye devam etti. Kumandanlarını da Sincar, Diyarbekir ve Silvan fethiyle görevlendirdi.

Irak'ta bulunan Sad b. Ebu Vakkas'ın isteği üzerine ona da bir yardımcı kuvvet gönderen Iyaz b. Ganm, Mardin ve civarını da alarak Musul'a yürüdü. Sırasıyla Erzen, Derbe, Bitlis, Hilat (Ahlat) ve Besni'yi de alarak Rakka'ya döndü. Burada iken

Hiz. Ömer'den gelen mektup üzerine Şam'a dönmek için yola çıksa da Şam'a ulaşmadan Humus'ta vefat etti ve Halid b. Velid'in kabrinin yanına defnedildi.

Iyaz b. Ganm, 637-641 yılları arasında katıldığı ve düzenlediği sefer ve fetihlerle Cezire bölgesinin neredeyse tamamını İslam topraklarına kattı.

Bu sefer ve fetihler, Cezire'nin İslamiyet ile tanışması açısından İslam tarihinde kırılma noktaları olmuş; böylece öldüğünde geriye iki at ve

bir deveden başka bir şey bırakmayan Iyaz ile Güneydoğu Anadolu toprakları İslam'la tanışmıştır.

SELMAN-I FARİSİ BAĞDAT'IN KANDİLİ

|| Enbiya YILDIRIM

H z. Peygamber (s.a.s.), İslam'a davete önce kendi çevresiyle başladı. Daha sonra yaşadığı coğrafyadakilere ulaştı. Arap Yarımadası'nda yaşayanların büyük kısmı Arap olduğu için de İslam'ı kabul eden ilk kuşak büyük oranda Araplardan oluştu. Bununla birlikte çeşitli vesilelerle özellikle de köle olarak yarımadaya gelen ve İslam'la kucaklaşan kimseler de vardı. Ashabın geneli içindeki bu güzide şahsiyetler hem yaşarken hem de vefatlarından sonra herkesin dikkatini çekti. Selman-ı Farisi onlardan biridir ve Fars kökenli ilk sahabelidir.

Kökeni

Bugünkü İran'ın güneybatısındaki Ahvaz'da doğmuş olan Selman, Mecusi bir aileden gelmektedir. Müslüman olmadan önceki adı Mahbe iken Müslüman olduktan sonra Selman diye anılmıştır.

İslam'a giden yol

Selman, Mecusilerin kutsal ateşinin yandığı ibadethanede ateşi devamlı yanık tutmakla görevli bir genç idi. Lakin dini kendisini tatmin etmiyordu. Bu nedenle hakikatin peşindeydi. Bir gün yolda giderken karşısına çıkan kilisedeki rahiple konuşmasının ardından Hristiyan olmaya karar verdi. Babasının şiddetle karşı çıkmasına rağmen

geri adım atmadı ve yaşadığı bölgeden ayrılmayı aklına koydu. Ardından bir kervana katılarak Şam'a geldi. Burada bir taraftan çalışmaya diğer yandan da rahiplerin hizmetinde bulunmaya ve yeni dinini daha yakından tanımaya çalıştı. Bu şekilde çeşitli şehirler gezmesinin ardından Amuriye'ye kadar geldi. Burada bir yandan ticari faaliyetlerle meşgul oluyor diğer yandan da hizmetinde bulunduğu papazdan eğitim alıyordu. Papazın bir gün, yeryüzünde peşinden gidilecek bir insan kalmadığını ve Arap dünyasından bir peygamber çıkmasını ümit ettiğini söylemesi üzerine yeni dininde de aradığını bir türlü

bulamamış olan Selman, Arap Yarımadası'na göç etmeye karar verdi. Buradayken kazandığı birkaç hayvanı kendisini de yanlarında götürmeleri karşılığında bir kervancıya verdi. Lakin kervancı yolda onu bir Yahudi'ye köle olarak sattı. O Yahudi de Medine'deki Benî Kureyza kabilesinden bir başka Yahudi'ye sattı. İstedığı coğrafyaya sonunda ulaştı ancak hür olarak başladığı yolculuk onun köleliğiyle sonlanmış oldu. Şu kadar var ki hakikat arayışı onu en sonunda mutluluğa ulaştıracaktı.

Peygamberimizle tanışması

Selman, Yahudi'nin yanında iken Resulullah'ın Mekke'de başlattığı İslam davetinden haberdar oldu ancak köle olması nedeniyle onu ziyarete gidemedi. Nihayet bir gün, Medine'ye doğru yola çıkan Hz. Peygamber'in şehrin yakınındaki Kuba'da olduğunu öğrendiğinde fırsatını bulduğu ilk anda yanına gitti. Allah Resulü'nü dinlemesinden ve sorularına cevap almasından sonra karşısındakinin aradığı Allah Elçisi olduğunu hemen anladı. Buradan efendisinin yanına Müslüman olarak döndü.

Selman, Allah Resulü Medine'ye yerleştikten sonra bulduğu her fırsatta onu ziyaret etmeye başladı. Hendek Gazvesi'nden önceki bir ziyaretinde Peygamberimiz ona bir tavsiyede bulundu. Efendisine gitmesini ve azat olmak için ne talep ettiğini öğrenmesini istedi. (Müsned, 23737.) Bunun üzerine Hz. Selman hemen efendisine gitti ve bir sözleşme yapı-

rak özgürlüğüne kavuştu. Buna göre çukurlarını da kazmak suretiyle üç yüz hurma fidanı dikecek ve belirlenen parayı da ödeyecekti. Müjdeyi alan Hz. Peygamber ve sahabiler seferber olup ellerindeki hurma fidanlarıyla ona destek oldular. Toplanan fidanlar için çukur kazıldıktan sonra Hz. Peygamber davet edildi. Allah Resulü her bir fidanı bizzat kendisi çukura dikti. Artık sıra para borcuna gelmişti. Tam da o sırada Resul-i Ekrem'e bir gazveden ganimet olarak bir külçe altın geldi. Hz. Peygamber, Selman'ı yanına çağırarak borcunu bununla ödemesini söyledi. Böylece anlaşma şartlarını eksiksiz olarak yerine getirmiş oldu. Efendimizin yardımıyla kölelikten kurtulduğu için de "Mevle'n-Nebi" yani "Hz. Peygamber'in Azatlısı" olarak kabul edildi. (Hâkim, Müstedrek, 6539.)

Hürriyet sonrası

Allah Resulü, özgür olur olmaz herkes için yaptığı bir şeyi Selman için de yaptı. Onu ensardan Ebu'd-Derda ile kardeş yaptı. (Buhari, 1968.) Böylece düzenini kurana kadar Ebu'd-Derda ona göz kulak olacak, yardım edecekti. Bunun yanında Hz. Peygamber onu hemen ashab-ı suffe arasına aldı. Onun İslam'a ve Müslümanlara büyük hizmeti olacağını yüksek ferasetiyle görüyordu.

Hz. Selman bundan sonra Hendek dâhil bütün gazvelere katıldı. Bu savaş öncesinde nasıl bir strateji belirleyeceklerini konuşturlarken Selman güçlü düşmanlar karşısında Fars ülkesinde hendek kazıldı-

ğını söyledi. Bu yöntem hiçbirinin bilmediği bir taktikti. Müzakereler sonunda Selman'ın tavsiyesinin uygulanmasına karar verildi. İşin nasıl yapılacağını o bildiğinden dolayı da hem gerekli talimatları verdi hem de güçlü bedeni ile hendek kazmada daha iyi yol aldı.

Yeni yöntem ve ortaya çıkan güzel sonuç karşısında hem muhacirler hem de ensar, Hz. Selman'ı sahiplenme yarışına girdiler ve o bizden sayılır demeye başladılar. Allah Resulü, bu tatlı tartışmayı bitirmek için olağanüstü güzellikte bir söz söyledi ve onu kendi ailesinin bir ferdi gibi kabul ederek şöyle buyurdu: "Selman bizden, ehl-i beyttendir." (el-Mu'cemu'l-Kebir, 6040.) Selman, Taif'in fethi sırasında da çok gezmesinin ve farklı coğrafyaları görmesinin bereketini ortaya koydu. Onun tavsiyesiyle müminler bu savaşta kaleye girmek için mancınık ve koçbaşı kullandılar.

Resulullah'tan sonra

Hz. Peygamber'in vefatından sonra bazı bölgelerde isyanlar çıktı. Bazı kabileler irtidat ettiler veya Hz. Peygamber zamanında verdikleri zekâtı bundan sonra vermeyeceklerini söylediler. Hz. Ebubekir de Arap Yarımadası'nda sükûneti sağlamak için üzerlerine seferler düzenledi. Selman da bu seferlere katıldı.

Hz. Ömer zamanında Irak bölgesinde fetihler başlayınca Medine'den ayrılarak cihada katılmak üzere İsfahan'a geldi. Kuzey Irak ve Fars diyarının

kapılarını Müslümanlara açan Kadisiye Meydan Savaşı'na, ardından Medain, Celula ve Belencer fetihlerine katıldı. Bu cenklerin bir kısmında kumandayı bizzat üstlendi.

Muhasara ettikleri kaleleri fethetme girişmeden önce Peygamberimizin yaptığı gibi muhataplarıyla konuşmayı, onları İslam'a davet etmeyi önemsendi. Yine böyle bir seferde Fars coğrafyasında bir kaleyi kuşattıkları zaman içeridekilere Farsça seslendi ve onları İslam'a davet etti. (Tirmizi, 1548.)

Cihat hizmetlerini, içtenliğini ve kabiliyetini yakından bilen Hz. Ömer, ondan Kûfe şehrinin kuruluşunda yer almasını istedi. Ardından da onu Medain'e vali olarak tayin etti. Valilik görevine Hz. Osman'ın hilafetinin sonlarına kadar devam etti. Görevi sırasında 33 (653) yılında vefat etti. Kabri, Bağdat merkeze otuz kilometre mesafedeki Medain'dedir.

Hız. Peygamber'in ona verdiği değeri

Son Elçi (s.a.s.), geniş kültür ve birikimi nedeniyle görüşlerinden çokça yararlandığı Selman'la sohbet eder ve istişarelerde bulunurdu. Esasında Allah Resulü'nün şu sözü ona verdiği değeri göstermektedir: "Cennet, üç kişiyi şiddetle arzu eder. Bunlar Ali, Ammar ve Selman'dır." (Tirmizi, 3797.) Şu olay da hem Allah Resulü'nün ona verdiği değerin hem de engin birikiminin bir başka delilidir: Selman bir gün, Resulullah'ın kendisine kardeş yaptığı Ebu'd-Derda'yı evinde zi-

Pek çok farklı coğrafyayı gezen ve ana dili olan Farsçanın yanında Arapça, Rumca ve İbraniceyi öğrenen Hız. Selman, din alanındaki araştırmaları ve gözlemleri vesilesiyle kendisini çok iyi yetiştirmişti. Yahudilerin ve Hristiyanların kutsal kitaplarını okumuştı. Bu yüzden de Ebu Hureyre onu "sahibü'l-kitabeyn" (Kur'an ve İncil'i iyi bilen) olarak tanımlamıştır.

yaret etti. Ebu'd-Derda hazırlanan yemeği Selman'a ikram edip "Buyurun, yemeği yiyin, ben oruçluyum." dedi. Selman, "Sen yemezsen ben de yemem!" diye karşılık verince bunun üzerine Ebu'd-Derda, mecburen sofraya oturup nafile orucunu bozarak onunla birlikte yemek yedi. Selman o gece orada yatıya kaldı. Gece biraz geçince Ebu'd-Derda teheccüd namazına kalktı. Selman ise ona uyumasını söyledi. Bir müddet sonra tekrar kalkmaya davranınca Selman yine uyumasını söyledi. Gece nin sonlarına doğru bu sefer Selman onu kaldırarak "Şimdi kalk!" dedi ve birlikte kalkarak teheccüd namazı kıldılar. Namazdan sonra da Ebu'd-Derda'ya şöyle dedi: "Senin üzerinde Rabbinin hakkı vardır, nefsinin hakkı vardır, ailenin hakkı vardır. Her hak sahibine hakkını ver!" Ebu'd-Derda ertesi gün Resulullah'a gidip olan biteni anlattı. Bunun üzerine Efendimiz şöyle buyurdu: "Selman doğru söylemiş. Şüphesiz Selman ilimle doyurulmuştur." (Buhari, 1968; İbn Sa'd, Tabakât, IV, 63.)

Birikimi

Pek çok farklı coğrafyayı gezen ve ana dili olan Farsçanın yanında Arapça, Rumca ve İbraniceyi öğrenen Selman, din alanındaki araştırmaları ve gözlemleri vesilesiyle kendisini çok iyi yetiştirmişti. Yahudilerin ve Hristiyanların kutsal kitaplarını okumuştı. Bu yüzden de Ebu Hureyre onu "sahibü'l-kitabeyn" (Kur'an ve İncil'i iyi bilen) olarak tanımlamıştır.

(İstiâb, II, 636.) Hatta büyük fakihimiz Serahsi, Fatiha suresini Farsçaya tercüme ettiğini aktarmıştır. (Mebhut, I, 37.)

Kişiliği

Selman (r.a.), dünya malına gönlünü kaptırmamış örnek bir Müslümandı. Nitekim Medine'deyken Halife Hz. Ömer, Resulullah'ın ehl-i beytten sayması ve hiç kimsesi olmaması nedeniyle ona maddi destekte bulunmak istedi ve beytülmal-den maaş bağladı fakat o buna tenezzül etmedi. Hurma liflerinden ördüğü hasır ve sepetleri satmak suretiyle geçinme yolunu seçti ve hayatı boyunca asla sadaka kabul etmedi.

Medain valiliği sırasında aynı mütevazı yaşamını devam ettirdi. Hem uygulamaları hem de yaşantısı ile halkın sevgisini ka-

zandı. Öyle ki sıradan bir insan gibi giyindiğinden dolayı çarşıda yürürken biri onu işçi zanneder ve yükünü taşımasını ister. O da kabul ederek evine kadar taşır. Son demlerinde yaşanan şu olay da tüm hayatının özeti gibidir: Sa'd b. Ebu Vakkas, ölüm döşeğindeki Selman'ı ziyaret eder. Selman bu esnada ağlamaya başlar. Sa'd şaşırarak sorar: "Resulullah senden hoşnut olarak vefat etti. Ayrıca öte tarafta arkadaşlarına kavuşacaksınız. Kevser havuzuna varacaksınız. Neden ağlıyorsun ki?" Selman şu cevabı verir: "Ölümden korktuğumdan veya dünyaya karşı hırslı olduğumdan dolayı ağlamıyorum. Lakin Resulullah bizlere tembih etmiş ve 'Sizden birinizin erzakı, binitlinin azığı kadar olsun.' buyurmuştu. Ama bakıyorum da etrafımda şu yas-

tıklar var. Resulullah'ın etrafında ise bir yastık, bir kap ve bir su kabı vardı." (İbn Ebî Şeybe, 460.)

Rivayet ettiği hadislerden

Allah Resulü'nden altmış civarında hadis nakletmiştir. Bir tanesi şudur:

Bir defasında Resulullah ile birlikte bir ağacın altında otuyordum. Ağacın kuru bir dalını tutarak yaprakları dökülünceye kadar silkeledi ve bana, "Selman! Böyle yapmamın sebebini niçin sormuyorsun?" buyurdu. Ben de "Ya Resulallah! Böyle yapmanızın gerekçesi nedir?" diye sordum. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Bir Müslüman, güzelce abdest alıp beş vakit namazını kılarsa şu dalın yaprakları döküldüğü gibi onun da günahları dökülür." (Müsned, 23707.) ■

ÇOCUKLAR KİMİNLE BÜYÜYOR? DİJİTAL BAKICILAR

Günümüzde çocuk yetiştirme pratikleri, dijitalleşmenin etkisiyle önemli bir dönüşüm geçirmektedir. Aile içinde çocukla kurulan etkileşim, giderek daha fazla dijital araçlar üzerinden şekillenmekte; çocukların bakım, eğlence ve öğrenme süreçlerinde ekranlar belirleyici bir rol üstlenmektedir. Özellikle küçük yaş grubundaki çocuklar için dijital medya, kimi zaman ebeveynin yerini alacak kadar merkezî bir hâle gelmektedir.

Bu durum yalnızca teknolojik bir yenilik değil, aynı zamanda psikolojik ve sosyolojik bir mesele olarak ele alınmalıdır. Çünkü çocukluk dönemi, bireyin duygusal bağ kurma, ilişki geliştirme ve benlik inşası açısından en kritik evredir. Bu evrede çocuğun, insani temasla değil ekranla karşılaşması; duygu, dikkat ve ilişki dünyasında derin etkiler bırakmaktadır.

Dijital medya sessiz bir ebeveyn mi?

Son yıllarda yapılan araştırmalar, okul öncesi yaş grubundaki çocukların günlük yaşamlarında ekran maruziyetinin giderek arttığını göstermektedir. Bu artış çoğu zaman ebeveynler tarafından “zorunlu” bir çözüm olarak görülse de uzun vadede ciddi gelişimsel sorunlara yol açabilmektedir. Prof. Dr. Nevzat Tarhan, *Bağımlılık Psikolojisi* kitabında bu durumu şöyle ifade etmektedir: “Ekran bağımlılığı yalnızca teknolojik bir alışkanlık değil, aynı zamanda duygusal bir yalnızlıktır.”

Çocuk ekran başında sessizleşir ama bu sessizlik huzur değil, içe çekilişin işaretidir. Oyun oynar gibi görünse de aslında yalnızdır. Ekran, çocuğa hazır görseller ve sesler sunar, ancak ona duygusal karşılık vermez.

Oysa bir çocuğun gelişimi, karşılıklı ilişkilerle, göz temasıyla, ses tonundaki iniş çıkışlarla şekillenir.

Duygusal gelişim ve dijital müdahale

Dijital içeriklerin çocuk üzerindeki en önemli etkilerinden biri, duygularla baş etme becerisini zayıflatmasıdır. Yemek yemediğinde ya da ağladığında hemen ekranla “susturulan” çocuk, duygusunu tanımak ve düzenlemek yerine onu bastırmayı öğrenir. Bu da ileriki yaşlarda öfke kontrolü, sabır, empati gibi sosyal becerilerde eksiklik oluşturabilir. Tarhan bu konuda şu uyarıyı yapmaktadır:

“Çocuk, zor bir duygu yaşadığında hemen dijital bir uyararla sakinleşiyorsa, o duyguya tahammül etmeyi hiç öğrenemez.” (Nevzat Tarhan, “Ailede Psikolojik Sağlık”, *Son Sığınak Aile*, 2019.)

Sabır, bekleyebilme ve duyguyu yönetebilme gibi beceriler, ancak ilişki içinde öğrenilir. Sürekli uyarılan bir zihin, dinginliği taşıyamaz. Bu da çocukların hayal gücünü, dikkat süresini ve üretkenliğini olumsuz etkiler.

Bağlanma kuramı açısından bakıldığında güvenli bağlanan çocukların ebeveynleriyle kurduğu sıcak temas, onlara ileriki yaşlarda daha sağlıklı ilişkiler geliştirme imkânı tanır. Ancak ekranın araya girmesi, çocuğun güvenli bağlanma deneyimini zayıflatmakta, yalnızlık hissini artırmaktadır.

Aile sosyolojisi perspektifinden

Geçmişte çocuk büyütme süreci geniş aile yapısının içinde gerçekleşirdi. Anne, baba, dede, nine, yakın akrabalar ve hatta komşular çocuğun sosyal dünyasını zenginleştiren

birer figürdü. Bugün ise çekirdek ailelerin yoğun iş temposu, zaman darlığı ve şehirleşme gibi etkenler, çocukların bakımını büyük ölçüde dijital araçlara bırakmıştır. Bu nedenle dijital içerikler yalnızca eğlence değil bir tür “bakıcı” işlevi de görmektedir. Fakat bu bakıcı, çocuğa değer veremeyen, sabır göstermeyen, sınır koymayan ve en önemlisi sevgi sunmayan bir bakıcıdır.

Sosyolojik açıdan bu durum, aile içi rollerin zayıflamasına da yol açmaktadır. Ebeveynin rehberlik rolü, teknolojinin hızlı ve hazır çözümleri karşısında geri plana itilmekte; çocuk, sorularına dijital cevaplar aramaktadır. Oysa aile, değerlerin ve kimliğin aktarıldığı ilk yerdir. Bu aktarımın eksilmesi, toplumun geleceği açısından da ciddi riskler barındırmaktadır.

Ebeveynin dikkati: Görünmekten fazlası

Dijital bakıcılar yalnızca çocukları değil ebeveynleri de et-

kisi altına almıştır. Evde fiziksel olarak var olmak, çocuğun kendini değerli hissetmesine yetmez. Asıl belirleyici olan, ebeveynin dikkatidir. Cüceloğlu bu noktada şu ifadeyi kullanır: “Çocuklar anne babalarına değil onların dikkatine ihtiyaç duyar.” (Doğan Cüceloğlu, *Gerçek Özgürlük*, 2013.) Telefonla meşgul bir annenin ya da sessizce sosyal medyada gezinen bir babanın varlığı, çocuk için eksik bir temas anlamına gelir. Zaman geçtikçe çocuk bu durumu “önemsizim” ya da “görünmüyorum” şeklinde içselleştirir. Bu da çocuğun öz güven gelişimini doğrudan etkiler.

Çocuğun ebeveyn tarafından görülmesi, duygularının fark edilmesi ve önemsenmesi sağlıklı bir benlik algısının temelidir. Dijital dikkat dağınıklığı, bu temel ihtiyacı görünmez kılmaktadır.

Sonuç: Temasın yerini hiçbir teknoloji tutmaz

Dijital içerikler, çocuğun gelişimini destekleyecek şekilde

bilinçli kullanıldığında fayda sağlayabilir. Ancak duygusal ihtiyaçların yerini alacak şekilde konumlandırıldığında, çocuğun iç dünyasında onarılması güç boşluklar oluşturur. Göz teması, fiziksel temas, birlikte geçirilen anlamlı zaman; çocuğun ruhsal bağışıklık sistemini güçlendirir. Prof. Dr. Nevzat Tarhan, bu hakikati şu cümleyle özetler: “Çocuğun zihninde en çok iz bırakan şey, ne söylediğiniz değil ona nasıl baktığınız, onu nasıl dinlediğinizdir.”

(Nevzat Tarhan, “Dijital Çağın Psikolojisi”, *Metaverse Dijital Oyun Psikolojisi*, 2021.)

Bu nedenle çocuklarımızı yalnızca ekranlardan değil ilgisizlikten, temassızlıktan, duygusal yalnızlıktan da korumalıyız. Ebeveyn olmak sadece bakım vermek değil rehberlik etmek, duygusal bağ kurmak ve iç dünyasına eşlik edebilmektir. Toplumsal geleceğimiz, çocukların bugün hangi ellerde ve hangi bakışlarda büyüdüğüyle doğrudan ilişkilidir. ■

MEYVE VEREN İYİLİK TOHUMLARI

Nuri SAPMAZ

Tekirdağ Velimeşe Mahallesi Merkez Camii İmam Hatibi

*“Tohum saç, bitmezse toprak
utansın
Hedefe varmayan mızrak
utansın
Hey gidi küheylan, koşmana
bak sen
Çatlarsan doğuran kısrak
utansın.”*

Üstat Necip Fazıl Kısakürek’in şiirlerini hep severek okurum. Bu dörtlük de çok hoşuma gider. Yaşadığım hatıralar, ekilen tohumların mevsimi geldiğinde mutlaka yeşerdiğini; büyüyüp meyveye durduğunu, bu meyveyi genelde ekenin derdiğini; bazen de başka bir insa-

nın yahut diğer canlıların faydalandığını çok kez gösterdi bana.

O zaman Hazreti Mevlana’nın şu sözünü düstur edinmek gerekir:

“İyilik tohumu ekecek; ekmedikçe hiçbir şey biçemezsin.”

Bu anlayışla bizler de elimizde ve yüreğimizde bulunan iyilik tohumlarını, çekirdeklerini ekip dikmeye ve fidanlarını, meyvelerini çoğaltmaya gayret edelim ki iyilikler çoğalsın, kötülöklere yer kalmasın.

Yer: Kırım, 2006 senesi...

Diyanet İşleri Başkanlığımızca imam hatip olarak Kırım’ın başkenti Simferopol (Akmes-cit) şehrine, Tatar Türklerinin çoğunlukta olduğu Kaminka Mahallesi’ndeki İmam-ı Azam Camii’ne görevlendirildim. Mahalle, şehir merkezine 13 km kadar uzaklıkta olup ulaşım ise minibüslerle sağlanmaktaydı.

Vazifemi yapmak üzere oturduğum mahalleden çıkıp şehir merkezine geldiğim günlerden birinde Allah’ın rahmeti güzel bir yağmur yağmaya başladı. Çiseleyerek yeryüzüne inen yağmur damlaları gittikçe hızlanmış, şiddetini artırarak sağa-nağa dönüşmüştü. Hemen geri dönmeye karar verdim. Minibüs durağına yürüsem ıslanacaktım, taksi beklemeye koyuldum. Taksi de gelmeyince çaresizlikle o sırada geçen bir arabaya el kaldırdım. Havanın yağmurlu ol-

masından dolayı olsa gerek, sağ olsun, hemen durdu. Bindim ve selam verdim. Rabbim işimizi rast getirecek ya, beyefendi de Tatar Türkü imiş. Dil olarak daha kolay anlaşacağımız için de rahatladım.

Zahmet olmayacaksa Kamin-ka Mahallesi minibüs durağına kadar gitmek istediğimi söyledim. “Tamam, elbette.” dedi ve yolculuğumuz başladı. Tabii ki yabancı bir memlekette ikimiz de Türk olunca tanışmadan olmazdı. Kendimi tanıtmaya başladım. Doğup büyüdüğüm yerlerden, ailemden, işimden bahsetmeye başladım. Ben konuş-
tukça gülümsüyor, hem de yola revan oluyordu. Anlaşılan, yol arkadaşılığımızdan memnundu. Ama mesafe kısa olduğundan hemen geliverdik. Bu keyifli yolculuk bittiği için ikimiz de üzölmüşük.

- Ben sağda, müsait bir yerde inebilirim. Size çok teşekkür ediyorum. Mahalle minibüsleri buradan hareket ediyor, biner giderim Allah’ın izniyle, dedim. Fakat o gülümseyerek:

- Sizi bu yağmurda, bu şekilde asla bırakmam. İzniniz olursa görevli olduğunuz camiye kadar sizi ben götürmek isterim, dedi ve devam etti:

- İlk ve orta öğrenimimi Kırım’da, üniversite eğitimimi Türkiye’de tamamladım. Sonra Kırım’a dönerek işimi kurdum. Şükürler olsun iyiyiz, rahat ve müreffeh bir hayatımız var. Yaşadığımız yeri çok seviyoruz ve sizin gibi hemşerilerimizi görünce mutlu oluyoruz. Ayrıca Türkiye’de eğitimim sırasında çok güzel insanlarla tanıştım. Bana yardım ellerini uzatmak-

tan çekinmeyen, işlerimi kolaylaştıran, beni evimdeymişçesine rahat ve güvende hissettiren bir çok güzel insan...

Bunları anlatırken gözleri ışıladı. Belli ki güzel memleketimin iyiliksever, nazik insanların ilgi ve alakasından çok memnun kalmıştı. Neşe içinde anlatmaya devam etti:

- Siz, memleketinizde bizi hiç yolda bırakmadınız. Türkiye insanların misafirperverliği harikaydı. İhtiyacımız olan bir şey olduğunda yardım eden onlarca insan vardı. Öğrencinin hâ-
linden anlayan, garip dostu, cömert insanlardı, Allah hepsinden razı olsun. Ben sizi şimdi nasıl yolda bırakırım? Bu benim için vefasızlık olur. Hem siz, memleketinizden ta buralara kadar bize gelmişsiniz, bırakın da biz de size karşı vefa ve minnet borcumuzu ödeyelim. Ödeyelim ki gönlümüz huzur bulsun hocam, dedi.

- Estağfurullah, ne borcu? Kardeşlerimize, darda ve yolda kalana, yolcuya ve misafire yardım etmeyi görev değil şeref sayarız biz. Hayır duanız bizim için en güzel karşılıktır zaten. Birbirimizi güzel bir şekilde anabiliyorsa, memnuniyetle bahsedebiliyorsak aramızdaki iletişimden ne mutlu bize. Size zahmet vermek istemem ama madem ısrar ediyorsunuz peki, gidelim, dedim ve yola devam ettik. Zaten az bir yolumuz kalmıştı.

Caminin bulunduğu mahalleye, sonra da görevli olduğum caminin önüne geldik. Telefon numaralarımızı birbirimize vererek en kısa zamanda tekrar görüşmek üzere ahitleştik. İlk cuma namazında bulunduğum camiye gele-

ceğini belirterek uzaklaştı. Arkasından el salladım ve gülümseyerek şunları düşündüm:

Evet, yağın yağmur bize hem maddi hem manevi bir rahmet olmuştu. Memleketimin güzel insanların ellerinden ve gönöl dünyalarından ekilen çekirdeklerin, saçılan tohumların, dünyanın her bir köşesinde meyveye durduğunu, nasibi olanların vakti saati geldiğinde bunlardan faydalandığını yaşayarak gördüm. Vefa borcu unutulmuyordu. Yapılan iyilikler asla boşa gitmiyor, dönüp dolaşıp sahibini buluyordu.

Ama asıl faydayı, iyilik tohumu ekenlerin derdiğine inanarak diyorum ki: Tohum saç! Tohum saç ki Cenab-ı Allah, o taneleri bazen bir kulu ile bazen de rüzgârıyla, yağmuruyla, kurduyla, kuşuyla mümbit topraklara ulaştırır; rahmetini gönderir, güneşini doğdurur ve sana nimet olarak bereketli bir şekilde, Bakara suresinin 261. ayet-i kerimesinde de belirtildiği gibi “bire yedi yüz” olarak dilediğine kat kat fazlasını da vererek ikram eder. “Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, yedi başak bitiren ve her başakta yüz tane bulunan bir tohum gibidir. Allah dilediğine kat kat verir. Allah lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir.”

Rabbim rızası için ekenlerden, dikenlerden, ikram edenlerden, iyiliklerin çoğalarak yayılmasına ve yarınlara umutla bakılmasına vesile olanlardan razı olsun. Kötülüklerin hızla yayıldığı bu ahir zamanda iyilerin ve iyiliklerin çoğalması için mücadele edenlerin varlığı daim olsun. ■

BİR NESLİN ÖNCÜSÜ CELÂL HOCA

Mustafa Mirza DEMİR |

Celâl Hoca'nın şöhreti ise 1949 yılında Maarif Vekâletince İstanbul'da açılan imam hatip kursuna müdür ve öğretmen olarak tayin edilmesiyle başlar. Zira Hoca'nın kanaati, "salt pratik bilgi amaçlı bu kursların, orta dereceli okullar hâline getirilmesi gerektiği" yönündedir ve dönemin Maarif Vekili Tevfik İleri başta olmak üzere birçok yetkiliyle bu konuda görüşmeler yapar. Neticede imam hatip okullarının açılması kararının alınmasını sağlar ve 17 Ekim 1951'de öğretim hayatına başlayan İstanbul İmam Hatip Okulunun ilk müdürü de Celâl Hoca olur. Sade ve mütevazı bir ömür yaşayan ve bu ömrü âdetâ İslami ilimlere adayan Celâl Hoca, 21 Kasım 1961'de vefat eder ve Edirnekapı Şehitliği'ndeki aile kabristanına defnedilir.

Geleneksel kültürün yeni nesle aktarılmasında büyük hizmetler gerçekleştiren, imam hatip okullarının kurucusu ve öncüsü olan Celâl Hoca, yakın dostları ve talebelerince her zaman hayır ve hürmetle anılan muhterem bir münevverdi. Merhum Celâl Hoca'nın örnek kişiliği ve ilmi gayreti yeni nesiller tarafından da tanınsın, bilinsin diye Hüseyin Yorulmaz'ın kaleme aldığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı yayınları arasında yer alan kapsamlı ve çok kıymetli bir çalışma var: *Bir Neslin Öncüsü Celâl Hoca...*

Yazarın tabiriyle "meçhul bir meşhur" olan Mahmut Celâlettin

Ökten'in; yakınlarının, talebelerinin, dostlarının ve evlatlarının görüşleri dinlenerek ve dönemle ilgili çalışmalar, kayıtlar ve arşivler de taranıp incelenerek hazırlanmış bir eser. Celâl Hoca hakkında bu zamana kadar yapılan biyografik çalışmaların en kapsamlısı da diyebiliriz. Ömrünün yarısını Osmanlı Dönemi'nde, diğer yarısını da Cumhuriyet yıllarında yaşayan bir münevverin hayatını ele alan bu eser, aynı zamanda yakın tarihe de ışık tutuyor.

Hoca'nın doğumu, çocukluk ve gençlik yıllarından aile köklerine, büyük çoğunluğunu İstanbul yıllarının oluşturduğu eğitim ve kültür hayatından öğretmenlik ve imam hatiplik tecrübelerine, ortaya attığı ve özverili gayretleriyle hayata geçirdiği imam hatip projesinin her aşamasından Medine ve hac hatıralarına, aile hayatından ilmî şahsiyeti ve edebî zevkine varıncaya kadar... Celâl Hoca hakkında pek çok bilgiyi sistemli ve kronolojik olarak bir araya getiren, sade, anlaşılır ve başarılı bir çalışma ortaya çıkmış.

Hüseyin Yorulmaz'ın kaleme aldığı, *Bir Neslin Öncüsü Celâl Hoca* isimli eseri sizlere takdim ederken bir nesle öncülük etmiş; iman, ilim ve ameli bir bütün olarak hayatına aksettirmiş, aynı zamanda büyük bir belagat ve felsefe hocası olan Celâl Hoca'yı rahmetle yâd ediyoruz. ■

Asıl adı Mahmut Celâlettin Ökten olan Celal Hoca, 1882 Trabzon doğumlu, baba tarafından Gürcüzadeler olarak bilinen köklü bir aileden gelir. Henüz çocuk denecek yaşta iken hafız olur. Trabzon İdadisi'nde okurken aynı zamanda medreseye de devam eder ve bu yıllarda dedesi Ömer Feyzi Efendi'nin yerine bir müddet Trabzon Çarşı Camii'nde imam hatiplik de yapar.

İstanbul'da Darülmualimîn-i Âliyyeyi bitirdikten sonra Darülfünun Edebiyat Şubesine kaydolar ve burada okurken hocaları Babanzade Ahmet Naim, İzmirli İsmail Hakkı ve Mehmet Akif beylerin sevgi ve takdirlerini de kazanır. Ayrıca Arapça, kelim ve fıkıh usulü sahalarında da kendisini yetiştiren Celâlettin Ökten, 1911 yılında Darülfünundan mezun olarak İstanbul Sultanisinde Arapça muallimliğine tayin olur.

DIYANET TV

Serlevha Ayetler

Dr. Muhammed Fatih Ergen'in
sunumuyla

Her Gün

14.45

geni bölüm

FREKANSLAR

4A(HD)

FREKANS: 12.380 MHZ
POLARİZASYON: DİKEY (V)
SEMBOL ORANI: 27.500
FEC: 3/4

FREKANS: 12.422 MHZ
POLARİZASYON: YATAY (H)
SEMBOL ORANI: 30.000
FEC: 3/4

4A(SD)

Digitürk - 68. kanal

D-Smart - 104. kanal

Kablo - 555. kanal

TV+ - 133. kanal

tv8 - 49. kanal

X f @ y | diyanettv

“Allah’a kulluk edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın.
Anne babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın
komřuya, uzak komřuya, yakın arkadařa, yolcuya, ellerinizin
altında bulunanlara iyi davranın. Allah kendini beğenen ve
böbürlenip duran kimseyi asla sevmez.”

(Nisa, 4/36.)

